

Liisi Räikkönen

TYÖTTÖMIEN KOETTU HYVINVOINTI JA TYÖKYKY

Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien näkökulma

TIIVISTELMÄ

Liisi Räikkönen: Työttömien koettu hyvinvointi ja työkyky. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien näkökulma.

Pro gradu -tutkielma, 78s.

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, sosiaalipolitiikka

Ohjaajat: Katja Repo ja Noora Ellonen

Helmikuu 2021

Tässä tutkimuksessa selvitetään työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien hyvinvointia ja koettua työkykyä. Työttömyysasteen noustessa aihe koskettaa yhä useampaa yksilöä ja laajemmin koko yhteiskuntaa. Aikaisemman tutkimustiedon mukaan työttömien subjektiivinen hyvinvointi ja työkyky ovat alhaisempia kuin työssä olevien. Työttömyys on voimakkaasti yhteydessä työkyvyn lisäksi hyvinvoinnin osa-alueisiin, kuten esimerkiksi taloudelliseen tilanteeseen, sosiaalisiin suhteisiin, terveyteen sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin. Nämä osa-alueet puolestaan ovat yhteydessä työttömän työkykyyn ja elämään tyytyväisyyteen. Tutkimuksessa selvitetään, millaiseksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät arvioivat työkykynsä, miten tyytyväisiä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät ovat elämäänsä ja miten hyvinvoinnin osatekijät ovat yhteydessä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien koettuun työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen.

Tutkimus on kvantitatiivinen monimuuttujamenetelmin tehty tutkimus, jonka aineisto on osa Kykyviisari-menetelmää käyttävien asiakkaiden 21.10.2016-2.4.2020 aikana kertynyttä aineistoa. Kykyviisari-menetelmä on työ- ja toimintakyvyn itsearviointimenetelmä, jonka avulla kartoitetaan yksilön työ- ja toimintakykyä sekä sen muutoksia. Kykyviisari-menetelmä on kehitetty osana Työterveyslaitoksen Sosiaalinen osallisuus ja työ- ja toimintakyvyn muutos -koordinaatiohanketta. Tarkasteluun valittiin työelämän ulkopuolella olevat julkisen ja yksityisen sektorin työllisyyspalveluita käyttävät vastaajat (N=1937).

Kyselylomakkeesta on valittu tutkimukseen mukaan taustamuuttujien (sukupuoli, ikä, koulutusaste, asumistilanne, työttömyyden kesto) lisäksi hyvinvoinnin osatekijöihin liittyvät muuttujat (taloudellinen tilanne, terveydentila, yksinäisyyden tunne, yhteisyysuhteet, itsensä toteuttaminen). Analyysimenetelminä käytetään frekvenssijakaumien ja histogrammien tarkastelua, keskiarvovertailua, varianssianalyysia ja lineaarista regressioanalyysia. Työttömyyden vaikutuksia koettuun hyvinvointiin ja työkykyyn jäsennetään tässä tutkimuksessa sosiologi Erik Allardtin hyvinvointiteorian ja työkyvyn viitekehysten avulla. Niiden lisäksi teoreettisena viitekehystenä on aikaisempi työttömien työkykyä ja subjektiivista hyvinvointia käsittelevät kansalliset ja kansainväliset tutkimukset.

Tulosten perusteella työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät ovat melko tyytyväisiä elämäänsä, mutta heidän koettu työkykynsä on alhainen. Työttömän hyvät yhteisyysuhteet, itsensä toteuttaminen ja alempi koulutusaste selittävät tyytyväisyyttä elämään, kun taas huono terveys, huono taloudellinen tilanne ja usein yksinäisyyttä kokeminen selittävät tyytymättömyyttä elämään. Parempaa työkykyä selittävät itsensä toteuttaminen, miessukupuoli sekä useammin itsensä yksinäiseksi kokeminen. Heikompaa työkykyä taas selittivät huono terveydentila, heikko taloudellinen tilanne, alempi koulutusaste sekä yksin asuminen. Työttömyyden kestolla tai iällä ei ole, odotusten vastaisesti, yhteyttä niin elämään tyytyväisyyteen kuin työkykyynkään.

Avainsanat: Kykyviisari, subjektiivinen hyvinvointi, tyytyväisyys elämään, työkyky, työttömyys

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

ABSTRACT

Liisi Räikkönen: The perceived well-being and work ability of the unemployed. The perspective of the unemployed who are clients of employment services.

Master's thesis, 78p.

Tampere University

Degree Programme in Social Sciences

Instructors: Katja Repo ja Noora Ellonen

March 2021

This thesis examines the well-being and perceived work ability of the unemployed who are clients of employment services. As the unemployment rate rises, the issue affects more and more individuals and society as a whole. According to previous research data, subjective well-being and work ability of the unemployed are lower than those of the employed. Unemployment is strongly linked to not only work ability but also to aspects of well-being, such as the economic situation, social relations (communality), health and opportunities for self-realization. These areas, in turn, are related to work ability and life satisfaction of the unemployed. The study examines how the unemployed who are clients of employment services assess their work ability and life satisfaction and how different dimensions of well-being are related to their perceived work ability and life satisfaction.

The study is a quantitative study conducted using multivariate methods. The data consisted of unemployed using the Abilitator between 21 October 2016 and 2 April 2020. The Abilitator is a self-assessment method for work and functional ability. It is used to map an individual's ability to work and function and their changes. The Abilitator has been developed as part of the Social Inclusion and Change in Work Ability and Functioning (Solmu) coordination project (ESF) by the Finnish Institute of Occupational Health. The unemployed selected for the study use employment services in the public and private sectors (N = 1937).

In addition to the background variables (gender, age, level of education, housing situation, duration of unemployment), the variables selected for the study were related to different dimensions of well-being (economic situation, health, feeling of loneliness, communality, self-realization). Analysis methods include a review of frequency distributions and histograms, mean comparisons, analysis of variance, and linear regression analysis. The effects of unemployment on perceived well-being and work ability are structured in this study using different working capacity frameworks as well as the well-being theory of sociologist Erik Allardt. In addition, the theoretical framework includes the previous national and international studies on work ability and subjective well-being of the unemployed.

To conclude, the results indicated that the unemployed who are clients of employment services are quite satisfied with their lives, but their perceived work ability is low. Unemployment, good social relations, self-realization and a lower level of education explain life satisfaction, while poor health, poor financial status, and the experience of loneliness explain life dissatisfaction. Better work ability is explained by self-realization, male gender, and the experience of loneliness. The weaker work ability was explained by poor health, poor financial situation, lower education and living alone. Contrary to expectations, the duration of unemployment or age had no connection to either life satisfaction or work ability.

Keywords: The Abilitator, subjective well-being, life satisfaction, work ability, unemployment

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYS

1 Johdanto.....	1
2 Työttömyys ja suomalainen hyvinvointiyhteiskunta.....	3
2.1 Hyvinvointivaltion institutionaaliset rakenteet ja työttömyyden syyt.....	3
2.2 Aktivointipolitiikka ja työttömyysturva.....	8
2.3 Työllistymistä ja työkykyä tukevat palvelut.....	10
3 Hyvinvointi ja työttömyys.....	12
3.1 Hyvinvoinnin ulottuvuudet.....	12
3.2 Työttömyyden ja hyvinvoinnin yhteyttä kuvaavat teoriat ja mallit.....	14
3.3 Työttömyyden vaikutus yksilön resursseihin (having).....	17
3.4 Työttömyyden vaikutus yhteenkuuluvuuteen ja yhteyksiin muihin ihmisiin (loving).....	18
3.5 Työttömyyden vaikutus itsensä toteuttamiseen (being).....	20
4 Työttömyys, työ- ja toimintakyky.....	22
4.1 Työ- ja toimintakyvyn ulottuvuudet ja arviointi.....	22
4.2 Työttömien työkyvyn arvioiminen.....	25
4.3 Työkykyyn yhteydessä olevia tekijöitä.....	27
5 Tutkimuksen toteutus.....	30
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	30
5.2 Aineiston esittely.....	31
5.3 Muuttajat.....	32
5.4 Menetelmät.....	38
6 Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien subjektiivinen hyvinvointi ja työkyky.....	43
6.1 Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijöiden jakaumat.....	44
6.2 Hyvinvoinnin osatekijöiden yhteys elämäntyytyväisyyteen sekä koettuun työkykyyn.....	47
6.3 Hyvinvoinnin osatekijöiden yhteys työttömien elämäntyytyväisyyteen.....	53
6.4 Hyvinvoinnin osatekijöiden yhteys työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkykyyn.....	55
7 Työttömien subjektiiviseen hyvinvointiin ja työkykyyn vaikuttavat tekijät.....	58
7.1 Työttömät ovat melko tyytyväisiä elämäänsä, mutta arvio työkyvystä on alhainen.....	59
7.2 Tutkimuksen arviointia ja eettiset näkökulmat.....	68
8 Lopuksi.....	72
8.1 Työttömän hyvinvoinnin tarkastelun merkitys sosiaalipoliittisissa päätöksissä.....	72
8.2 Jatkotutkimusaiheita.....	74
LÄHTEET.....	79
LIITTEET.....	90

Kuviot

Kuvio 1. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien tyytyväisyys elämään jakauma. 44

Kuvio 2. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkykypistemäärän jakauma. 45

Taulukot

Taulukko 1. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien luokiteltujen taustamuuttujien jakaumat (n, %) 35

Taulukko 2. Selittävien summamuuttujien muodostuminen ja niiden Cronbachin alfa -arvot 38

Taulukko 3. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien kokemien hyvinvoinnin eri osatekijöitä ilmentävien riippumattomien muuttujien jakaumat (n, %) sekä jatkuvien muuttujien vaihteluväli, keskiarvo (M) ja keskihajonta (SD). 46

Taulukko 4. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämään tyytyväisyyden ja työkyvyn saamat keskiarvot (M) ja keskihajonnat (SD) hyvinvointieroja selittävin taustamuuttujittain. 49

Taulukko 5. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämään tyytyväisyyden ja työkyvyn saamat keskiarvot (M), keskihajonnat (SD) ja varianssianalyysin post hoc-testit hyvinvoinnin osatekijöiden kautta tarkasteltuna. 52

Taulukko 6. Lineaarinen regressioanalyysi työttömien elämäntyytyväisyyteen yhteydessä olevista tekijöistä. 54

Taulukko 7. Lineaarinen regressioanalyysi työttömien työkykyyn yhteydessä olevista tekijöistä 57

1 Johdanto

Työttömyyden ja työttömien subjektiivisen hyvinvoinnin sekä työkyvyn tutkimus on hyvin ajankohtainen aihe niin Suomessa kuin globaalistikin. Työttömyyslukujen noustessa työttömyys, sen syyt ja seuraukset, puhuttavat julkisessa keskustelussa. Puheessa näyttäytyy vahvasti taloustieteellinen argumentaatio (Koistinen 2014, 224) ja kaksi erilaista näkökulmaa, joista toinen etsii syitä motivaation puutteesta ja kannustinloukuista, kun taas toinen työn rakenteista ja sopivan työn löytämisen vaikeudesta. Kun työttömyyttä tarkastellaan taloudellisten kannustimien näkökulmasta, vastakkain asetetaan usein työstä saatava korvaus ja sosiaaliturvan kustantama joutenolo. On kuitenkin liian yksipuolista tarkastella pelkästään taloudellisia kannustimia, vaikka niillä onkin merkitystä työllistymiseen. Työttömältä ei puutu pelkästään palkka, häneltä puuttuu myös osallisuus. (Hiilamo 2014, 83.) Keskustelussa jää usein vähemmälle huomiolle työttömän hyvinvointiin ja työkykyyn liittyvät tekijät.

Työttömyys on ollut jo pitkään yksi suomalaisten hyvinvointia rapauttava tekijä. Sillä on taloudellisten, poliittisten, ja moraalisten vaikutusten lisäksi myös sosiaalisia vaikutuksia, jotka heijastuvat työttömän lisäksi hänen perheeseensä ja myös koko yhteiskuntaan (Koistinen 2014, 236). Työkyky on tärkeä työikäisen väestön hyvinvoinnin mittari, sillä se vaikuttaa niin yksilön mahdollisuuksiin osana työelämää, kuin uudelleen työllistymiseen työttömäksi jouduttaessa (esim. Saikku & Hannikainen 2018, 143). Työttömyys heikentää yksilöiden subjektiivista hyvinvointia. Tärkeimmän tulolähteen menettämisen lisäksi fysiologiset ja psykologiset vaikutukset ovat suuria. Hyvinvoinnin heikkenemistä selittävät muun muassa elämän merkityksen lähteen menettäminen, minäkuvan muutokset ja siihen liittyvä identiteetin sekä itsetunnon heikkeneminen, sosiaalinen stigma, sosiaalisten yhteyksien sekä päivittäisen toiminnan rakenteen menettäminen. (Binder 2015, 867.)

Vaikka hyvinvointi Suomessa on lisääntynyt, se on samalla myös eriytynyt. Työttömyys on hyvinvointikysymys, mutta valitettavasti työttömät jäävät usein hyvinvointitutkimusten ulkopuolelle. Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten työttömyys vaikuttaa subjektiivisen hyvinvoinnin eri osatekijöihin, kuten elämän tyytyväisyyteen ja työkykyyn. Tutkimuksessa kysytään, 1) millaiseksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät arvioivat työkykynsä, 2) miten tyytyväisiä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät ovat elämäänsä ja 3) miten hyvinvoinnin osatekijät ovat yhteydessä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien koettuun työkykyyn ja

elämäntyytyväisyyteen. Tutkimus on ajankohtainen, sillä työttömyys on lisääntynyt voimakkaasti koronapandemian vuoksi ja työttömyys on usein pitkittynyttä. On tärkeää lisätä tietoa työttömien subjektiivisen hyvinvoinnin tasosta myös sosiaalipolitiikan näkökulmasta, sillä tutkimusten tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi työllisyyspalveluita kehitettäessä.

Tutkimuksessa hyödynnetään Työterveyslaitoksella kehitetyn Kykyviisari-menetelmän tuottamaa aineistoa. Kykyviisari-menetelmä on mittaristo, jonka avulla työelämän ulkopuolella oleva voi arvioida omaa hyvinvointiaan ja työkykyään. Kykyviisari-menetelmää käytetään sekä sosiaali-, terveys-, kuntoutus- että työllisyyspalveluissa. (Wikström, Anttila, Savinainen, Kouvonen & Joensuu 2020.) Tähän tutkimukseen on valittu tarkasteltavaksi julkisten ja yksityisten työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät. Ajankohtainen tiedon kerääminen ja tuottaminen myös eri palvelujärjestelmissä olevista työttömistä on relevanttia, koska esimerkiksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien hyvinvoinnista tai työkyvystä ei löytynyt säännöllisesti tuotettavaa tutkimustietoa.

Hyvinvointi ja siihen kytkeytyvä työkyky mahdollistavat aktiivisen osallistuminen työelämään silloin, kun työtä on tarjolla. Työttömyys voi kuitenkin heikentää näitä molempia työllistymisen kannalta keskeisiä osatekijöitä. Työttömyyden vaikutuksia koettuun hyvinvointiin jäsenetään tässä tutkimuksessa sosiologi Erik Allardtin hyvinvointiteorian avulla. Allardt jakaa hyvinvointimitat kolmeen eri ulottuvuuteen, joita ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being) (Allardt 1976, 205–206). Työttömyys vaikuttaa heikentävästi näihin kaikkiin, joiden osatekijöitä ovat muun muassa taloudellinen tilanne, terveys, yksinäisyyden tunne, osallisuuden kokemus sekä itsensä toteuttaminen.

Sekä hyvinvoinnin että työkyvyn ulottuvuudet ovat moninaiset, joten niitä on syytä tarkastella eri näkökulmista. Tutkimuksessa luodaan ensin katsaus työttömyyteen suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan näkökulmasta (luku 2), jonka jälkeen tarkastellaan lähemmin työttömän hyvinvointia (luku 3) ja työttömyyden ja työkyvyn välistä yhteyttä (luku 4.) Luvussa 5 esitellään tarkemmin tutkimuksen tarkoitus sekä tutkimuskysymykset, aineisto, muuttujat sekä käytetyt analyysimenetelmät. Sen jälkeen esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset (luku 6), joita verrataan aikaisempien tutkimusten tuloksiin (luku 7). Viimeisessä luvussa (luku 8) tarkastellaan työttömien hyvinvointia sosiaalipoliittisen päätöksenteon näkökulmasta ja esitellään lopuksi ehdotuksia jatkotutkimuksiksi.

2 Työttömyys ja suomalainen hyvinvointiyhteiskunta

Työttömyyden yhteiskuntatieteellinen tutkimus on pyrkinyt osaltaan lisäämään ilmiön ymmärrystä ja edistämään muun muassa palvelujärjestelmien kehittämistä. Seuraavaksi tarkastellaan työttömyyteen liittyviä yhteiskuntapoliittisia linjauksia ja tutkimuksen kohteita sekä määritellään työttömyystyyppejä ja mittaamista. Sen jälkeen tarkastellaan hyvinvointiyhteiskunnan ja työttömyyden suhdetta kuvaamalla keskeisiä aktivointipolitiikan linjauksia sekä työllistymistä ja työkykyä tukevia palveluja.

2.1 Hyvinvointivaltion institutionaaliset rakenteet ja työttömyyden syyt

Yhteiskuntatieteissä hyvinvointi on yksi keskeisistä käsitteistä ja kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen on suomalaisen yhteiskuntapolitiikan lähtökohta ja tavoite (Saari 2011a, 9). Kansalaisten hyvinvointia voi pitää mittarina sille, että yhteiskunta voi hyvin. Yhteiskunnan makrotasolla tarkastellaan muun muassa hyvinvointivaltiota (welfare state) ja hyvinvointiyhteiskuntaa (welfare society). Mikrotasolla taas tarkastellaan ihmisten hyvin voimista (well-being) ja menestymistä elämässä (well-doing), esimerkiksi työelämässä. Hyvinvoinnin käsite kytkeytyy näin sekä ihmisen toimintaan että yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin. (Niemelä 2010, 16.) Simpuran ja Uusitalon (2011, 131) mukaan sosiaalipolitiikka on sekä hyvinvoinnin, elämänlaadun, onnellisuuden että hyvän elämän politiikkaa, joka pyrkii poistamaan hyvinvoinnin vajeita tai ehkäisemään niiden syntyä.

Hyvinvointivaltion syntyessä kansalaisille tarjottiin vahvat sosiaaliset oikeudet perustoimeentulosta työllistymiseen, jonka myötä sosiaaliset ongelmat vähentyivät ja kansantalous kasvoi. Päästiin jopa lähelle täystyöllisyyden lukemia. (Ojala 2016, 104.) Tilanne on kuitenkin muuttunut ja työttömyys on lisääntynyt ajoittain voimakkaastikin ja haastanut hyvinvointivaltion tarjoamaa turvaa jo vuosikymmenten ajan. Sosiaalipoliittiset linjaukset ovat heijastaneet osittain talouspolitiikassa tapahtuvia muutoksia ja vaikuttaneet sekä suoraan että välillisesti työttömän asemaan yhteiskunnan jäsenenä. Yhteiskuntatieteessä työttömyyteen kytkeytyvä tutkimus ja sen kautta rakentuneet teoreettiset lähtökohdat ovat eläneet mukana muutoksessa.

Sodanjälkeinen talouskasvu katkesi 1970-luvun talouskriiseihin. Työttömyys, ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys lisääntyi ja sen psyykkisiä ja sosiaalisia vaikutuksia yksilöön ja yhteiskuntaan ryhdyttiin tutkimaan. Vaikka hyvinvoinnin kasvu ja sosiaalivaltion vahvistaminen jatkuivat 1980-luvulla, joidenkin ryhmien kohdalla työttömyys jäi pysyväksi elämäntilanteeksi. Tämä puolestaan aktivoi työttömyyskulttuuriin kohdistuvia tutkimuksia. (Koistinen 2014, 228–229.) 1990-luvun lama aiheutti jälleen pitkäaikaistyöttömyyden kasvua. Talouden suunnan kääntyminen loi haasteita hyvinvoinnin ja sosiaalipolitiikan keinoin ohjatulle yhteiskunnalle ja sosiaaliturvan leikkaukset alkoivat. (Lehto 2020, 95; Martinelli, Anttonen & Mätzke 2017, 26–29; Ojala 2016, 104; Uusitalo 2020, 292.).

Silloin arvioitiin, että sosiaaliturva oli leikkauksista huolimatta pehmentänyt laman aiheuttamia vaikeuksia. Hyvinvointipolitiikassa voidaan kuitenkin vähätellä leikkausten 10–20 vuoden päähän ulottuvia hyvinvointitappioita. Tutkimuksissa onkin tullut esille, että laman pitkä varjo vaikutti haitallisesti työttömien elämäntilanteeseen vuosien ajan. (Uusitalo 2020, 292–293.) Sosiaaliturvan kehittäjiltä kului vuosikymmen menoja leikatessa ja samaan aikaan paranneltaessa samaisten leikkausten aiheuttamia arpia (Lehto 2020, 95). Työttömyyden pitkittyminen nosti esille huolen pysyvästä osallisuuden ulkopuolelle jäämisestä ja työttömyyttä ryhdyttiin tarkastelemaan marginalisoitumisen näkökulmasta (Koistinen 2014, 229). Samalla köyhyyden käsite retusoitiin pois eurooppalaisesta lainsäädännöstä ja sen tilalle tuli sosiaalinen syrjäytyminen, joka nähtiin vahvasti työn ja työttömyyden yhtymäkohtaan liittyväksi käsitteeksi (Kainulainen & Saari 2013, 23).

1990-luvun laman jälkeen Suomessa tulojen ja varallisuuden eriarvoistuminen oli nopeaa ja tutkimusten mukaan sosioekonomisten ryhmien välisellä eriarvoisuudella on kasvava merkitys hyvinvoinnille. Hyvinvointivaltion institutionaaliset rakenteet eivät lievennä eriarvoisuutta enää samassa määrin kuin aiemmin. (Saari 2011a, 23.) 1990-luvun laman aikaan alkaneet haasteet saivat jatkoa vuoden 2008 finanssikriisistä. Hyvinvointivaltiossa alkoi tapahtua suuria muutoksia sosiaalipolitiikassa ja sosiaalipalvelujen julkisessa tarjonnassa, kun sosiaalisen suojelun takaamista kaikille ei enää pidetty mahdollisena. Universaaleja oikeuksia pidettiin kestäättömänä taakkana julkiselle budjetille, joka johti yksilöiden ja perheiden vastuun lisääntymiseen. (Martinelli ym. 2017, 20–21, 26–29.)

Erityisesti 1990-laman jälkeen sosiaalinen ilmapiiri tiukkeni ja työttömien velvollisuuksia ja vastikkeita korostava linja nousi etusijalle (Julkunen 2006, 207–208). Kun hyvinvointikysymyksiä individualisoidaan, samalla vastuutetaan yksilöitä. Tulevaisuuden kannalta tärkeää on se, nähdäänkö

hyvinvointivajeet myös yhteiskunnallisina kysymyksinä, joihin julkisen vallan on puututtava. (Saari 2011b, 360.) Simpura ja Uusitalo (2011) liittävät individualisoinnin osin hyvinvointinäkemysten muutokseen. 2000-luvulla esille nousseeseen subjektiivista tai koettua hyvinvointia korostavaan onnellisuuspolitiikkaan kytkeytyy yksilön omia valintoja, niiden seurausten kantamista ja ylipäänsä yksilön vastuuta elämästään ja hyvinvoinnistaan korostava näkemys. Vastuun ja valinnan politiikka asettuu vaihtoehdoksi koko väestön näkökulmaa painottavalle kasvun, turvaamisen ja jakamisen politiikoille. (Simpura & Uusitalo 2011, 135, 195.) Työttömän vastuun korostuminen näkyy esimerkiksi tietyissä aktivointipolitiikan seurauksissa, joita kuvataan luvussa 2.3.

Kolme uutta teemaa nousi tutkimuskohteiksi 2000-luvulla: maahanmuuttajien työllistymisen erityiskysymykset, teollisuuden rakennemuutosten aiheuttama työttömyys ja vajaatyöllisyys. Suomalaisen työelämän rajaaminen on vaikeampaa, kun globalisaatiosta seuraavat keskinäiset kytkennät voivat aiheuttaa taloustilanteeseen esimerkiksi kriisien nopean leviämisen. (Järvensivu 2019, 329.) Talouskasvu käynnistyi 2010-luvun loppupuolella, mutta talouden näkymät ovat heikentyneet kauppasodan ja koronaviruksen aiheuttamien tuotanto- ja logistiikkahäiriöiden takia. Yksi keskeisistä kysymyksistä tulevaisuuden osalta on se, miten hyvinvointi-ideologian henkisen sanoman tulisi muuttua, jotta se tarjoaisi houkuttelevan, innostavan ja turvallisen kehyksen myös seuraavalle sukupolvelle. (Lehto 2020, 103–104.)

Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa mielenkiinto on kohdistunut esimerkiksi sosiaalisen valikoinnin ja valikoitumisen prosesseihin, jotka johtavat työttömiä joko takaisin työhön tai pitkäaikaistyöttömyyteen. Yhtenäistä teoriaa nämä tutkimukset eivät ole tuottaneet. (Koistinen 2014, 225–230.) Työttömyyteen liittyvän tutkimuksen riittävyttä on viime aikoina kyseenalaistettu. Esimerkiksi laajaa työttömyyttä ja työttömien omia kokemuksia on tutkittu niukasti (Melin & Saari 2019, 23–24). Aho (2019) toteaa, että vaikka työttömyys onkin merkittävä yhteiskuntapoliittinen kysymys, sitä koskeva yliopistoissa tehtävä akateeminen työllisyyden ja työvoimapolitiikan sosiologinen ja sosiaalipoliittinen tutkimus on niukkaa. Suurin osa relevantista tutkimuksesta tehdään yliopistojen ulkopuolella toimivissa tutkimuslaitoksissa. (Aho 2019, 85–88, 93–94.)

Työttömyyden syitä yhteiskunnan ja talouden näkökulmista voidaan kuvata muutaman perustyyppin avulla. Rakenteellisesta työttömyydestä puhutaan silloin, kun työvoiman kysynnässä ja tarjonnassa tapahtuu suuria muutoksia. (Koistinen 2014, 177.) Kun työvoiman kysynnän rakenne muuttuu huomattavasti nopeammin kuin sen tarjonnan rakenne, syntyy laaja työvoimareservi, jolle ei ole kysyntää avoimilla työmarkkinoilla (Shemeikka ym. 2017, 27). Suhdannetyöttömyys liittyy

laskusuhdanteisiin ja lamakausiin. Suomessa tämä on yksi työttömyyden päätyypeistä. Kitkатыöttömyys puolestaan johtuu siitä, etteivät työnhakijat ja avoimet työpaikat kohtaa tai kohtaamisessa on viivettä. Kausityöttömyys voi johtua kitkатыöttömyyden kanssa samoista syistä tilanteissa, joissa jonkin alan työttömyys vaihtelee esimerkiksi vuodenaikojen suhteen, kuten maatalous- ja matkailualoilla. (Koistinen 2014, 176–177.)

Sekä työttömiä että piilotyöttömiä on nyt laskusuhdanteen ja taantumien jälkeen aikaisempaa suurempi osa työvoimasta. Vaikka esimerkiksi yksinyrittäjien ja vuokratyöläisten määrä on kasvanut, kaikille ei silti löydy työpaikkaa. (Lehto 2020, 102.) Myös työn ja työttömyyden välinen raja alkaa muuttua aiempaa häilyvämmäksi. Siirtymien työmarkkinoilla erilaiset jaksot voivat vaihdella työllisyyden, työttömyyden, koulutuksen ja perhevelvoitteiden välillä. (Melin & Saari 2019, 35; Saikku 2018, 11.) Työntekijältä edellytetään uudessa tilanteessa erilaisia taitoja ja tietoja sekä kykyä uudistua ja sopeutua, muuten uhkana on työttömyys ja osattomuus, kun yksilöt eivät löydä paikkaansa yhteiskunnassa (Saikku 2018, 11).

Työllisyyden ja työttömyyden tilastoja kokoavat Suomessa sekä Tilastokeskus että Työ- ja elinkeinoministeriö. Tilastokeskuksen työvoimatilastot perustuvat väestölaskentoihin, työvoimatutkimuksiin ja erilaisten rekisteritietojen yhdistelyyn. Keskeistä on se, olisiko henkilö valmis vastaanottamaan työtä. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastot puolestaan perustuvat työnvälitystilastoon. Tässä työttömiksi luetaan ainoastaan ne, jotka ilmoittautuvat työttömiksi etsiessään kokopäivätyötä. (Tilastokeskus 2020a.) Molempiin tilastoihin saattaa kuitenkin liittyä luotettavuusongelmia. Työvoimatutkimuksissa esimerkiksi vastauskato on noin 7–8 prosenttia otoksesta ja työvoimahallinnon rekistereistä puuttuvat ns. piilotyöttömät, jotka eivät ole rekisteröityneet työnhakijoiksi (Koistinen 2014, 164–167).

Koronapandemia on vaikuttanut työttömyyden kasvuun. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli vuoden 2020 lokakuussa 203 000, mikä oli 34 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömistä naisia oli 95 000 ja miehiä 108 000. Lokakuussa 2020 työttömyysaste oli 7,4 prosenttia, kun vuotta aiemmin se oli 6,2 prosenttia. Naisten työttömyysaste nousi jopa 1,8 prosenttiyksikköä 7,3 prosenttiin, kun taas miesten työttömyysaste nousi 0,7 prosenttiyksikköä 7,5 prosenttiin. (SVT 2020.) Tämä antaa osin kuvaa siitä, miten koronapandemia on vaikuttanut enemmän naisvaltaisilla aloilla. Lokakuun 2020 lopussa Työ- ja elinkeinotoimistoissa oli kaikkiaan 313 000 työttömäksi työnhakijaksi tilastoitua henkilöä. Työttömien työnhakijoiden määrä oli kasvanut viime vuoden lokakuuhun verrattuna 88 000. Nuorten osuus työttömistä on kasvanut ja alle

25-vuotiaita oli 36 000, eli 10 000 enemmän kuin edellisen vuoden lokakuussa. Lokakuun 2020 lopussa aktivointiasteeseen laskettavissa palveluissa oli yhteensä 119 000 henkilöä, mikä oli 6 000 vähemmän kuin edellisen vuoden lokakuussa. Palveluiden piirissä oli 4,3 prosenttia työvoimasta. (Em.)

Kun työttömyys lisääntyy, yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset kasvavat. Kustannusten muodostumista kuvaa hyvin vuonna 2019 tehty selvitys (Alasalmi ym. 2019). Yhteiskunnalle aiheutuviin suoriin kustannuksiin kuuluvat aktiivimenoina työvoimapalvelut ja työllistämistoimenpiteet sekä passiivimenoina muun muassa työttömyysturva, asumistuki, toimeentulotuki ja kuntouttava työtoiminta. Epäsuorista kustannuksista julkisen talouden osalle kuuluvat verotulojen menetys ja sosiaali- ja terveystalouden palvelumenot. (Alasalmi ym. 2019, 7, 29.) Sosiaali- ja terveystalouden palveluihin liittyvät työttömyyden pitkäaikaiset niin fyysiset- kuin mielenterveysongelmiin liittyvät kustannukset. Pitkäaikaisiin kustannuksiin voidaan liittää myös työttömyyden ylisukupolvisuus, sillä vanhempien työttömyys ennustaa myös lasten työttömyyttä. Työttömien lapset eivät koe työttömyyttä niin leimaavaksi kuin muut, eivätkä he koe työttömyyttä uhkaksi elämänlaadulle. (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 508–509.) Mitä pidempään vanhempien työttömyysjaksot ovat kestäneet, sitä todennäköisempiä ja pidempiä työttömyysjaksot ovat myös seuraavalla sukupolvella. Tällä on heijastusvaikutuksia laajempaan huono-osaisuuden syntymiseen erityisesti silloin, kun siihen liittyy toimentulotuen asiakkuus. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 81.)

Yrityksiä ja kotitalouksia koskevat potentiaalisen kulutuksen menetys, potentiaalisen tuotannon ja työpanoksen menetys, työttömän tulonmenetys sekä irtisanomiskustannukset. Työttömyyden yhteiskunnalle aiheutuneet kokonaiskustannukset vuonna 2016 olivat yli 10,8 miljardia euroa, josta ns. laajan työttömyysturvan osuus oli noin 6,7 miljardia euroa ja veroluonteisten tulojen menetykset noin 4,1 miljardia euroa. (Alasalmi ym. 2019, 7, 29.) Tällä hetkellä koronapandemia koettelee rankasti suomalaisen hyvinvointivaltion julkisen talouden kestävyyttä. Tulot laskivat 2,8 miljardia euroa, kun taas menot kasvoivat 2,5 miljardia euroa verrattuna vuoden 2019 toiseen neljännekseen. Erityisesti vero- ja omaisuustulot sekä saadut sosiaaliturvamaksut pienenevät. Maksetut tukipalkkiot sekä rahamääräiset sosiaalietuudet, kuten eläkkeet ja työttömyysturva, kasvattivat eniten menoja. (Moilanen, Taskinen & Ruotsalainen 2020.) Edellä kuvatut passiiviset ja aktiiviset menokohteet tuottavat työttömille keskeisen turvan ja tuen työllistymiseen.

2.2 Aktivointipolitiikka ja työttömyysturva

Aktivointipolitiikka on noussut keskeiseksi työttömien turvaa ja palveluita ohjaavaksi linjaksi, jonka keskeisenä tavoitteena on paluu työelämään. Tämä edellyttää riittävää työkykyä, jota tässä tutkielmassa tarkastellaan yhtenä hyvinvoinnin osa-alueena. Aktivointi on sosiaalipolitiikan kansalaisuuden uudelleenmuotoilun perusideologia, jonka tavoitteeksi on asetettu erityisesti työttömien aktivointi (Julkunen 2006, 206). Tavoitteena on, että työttömäksi jäänyt henkilö palaisi mahdollisimman nopeasti takaisin työelämään ja palkkatyöhön ja että työikäisten kansalaisten toimeentulo ei olisi sosiaaliturvan varassa pitkää aikaa (Julkunen 2006, 206; Keskitalo & Karjalainen 2013, 7–8).

Sosiaalipolitiikan kustannusten lisäksi taustalla on ollut huoli työllisyydestä sekä työttömien moraalisisista ja ammatillisista työvalmiuksista. Puhe aktivoinnista on laajentunut yhteiskunnassa yleisemmäksi aktiivisen kansalaisuuden diskurssiksi. Yksi uudistusten kohde on ollut työmarkkinatuen ja toimeentulotuen saantiehtojen tiukentaminen. Velvollisuus osallistua työhön tai koulutukseen ja oikeus toimeentulo- ja työttömyysturvaan kytkeytyvät yhteen. Aktiivitoimia ovat muun muassa koulutus, palkkatuettu työ ja työharjoittelu tai ainakin aktiivinen työn tai koulutuspaikan etsiminen. Mikäli työtön kieltäytyy sovitusta aktiivitoimista eikä toimi velvoitteiden mukaan, siitä voi seurata erilaisia sanktioita tuen alentumisesta tuen määräaikaiseen menettämiseen. (Keskitalo & Karjalainen 2013, 7–10.) Aktiivitoimet tukevat parhaimmillaan niin hyvinvointia kuin työkykyäkin. Niihin liittyvää palvelujärjestelmää kuvataan seuraavassa luvussa. Sanktiointi sen sijaan voi huonontaa heikoimmassa tilanteessa olevien asemaa (Karjalainen & Moisio 2010, 121–122).

Aktivointipolitiikkaan liittyy siis monia vaikeita kysymyksiä. Työttömyyttä on alettu kytkeä yksilön ominaisuuksiin työmarkkinoiden toimintaperiaatteiden sijasta (Ojala 2016, 104; Saari 2011b, 360). Pitkäaikaistyöttömien kohdalla kyse on usein rakenteelliseen työttömyyteen liittyvistä ongelmista, joihin yksilö ei pysty vaikuttamaan (Karjalainen & Moisio 2010, 121; Ojala 2016, 108). Sanktiot toimivat vain niille työttömille, joilla on mahdollisuuksia ja halua valita työttömyyden ja työn välillä. Näitä ovat useimmin lyhytaikaistyttömät, jotka saavat ansiosidonnaista työttömyysturvaa ja työllistyvät nopeammin kuin vaikeasti työllistyvät pitkäaikaistyttömät, joille sanktiot ovat ankarimmin kohdennettu. (Hiilamo 2014, 83–85.) Sanktiot voivat aiheuttaa katkeruutta ja passivoitumista sekä lisätä syrjäytymistä (Karjalainen & Moisio 2010, 122; Ojala 2016, 107.) Satu

Ojala (2016) esittääkin, että sanktioiden sijaan työttömille olisi tärkeää tarjota mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa aktiivisesti ja omaehtoisesti. Sanktioilla vahvistetaan jo ennestään työttömänä olemiseen liittyntä kulttuurista stigmaa. (Ojala 2016, 106–107.)

Toimintamahdollisuuksien ja omaehtoisuuden kapeutuminen kytkeytyvät osin käytävään keskusteluun passiivisuudesta ja sosiaaliturvariippuvuudesta. Kysytään, onko tulonsiirroilla passivoiva vaikutus. Työttömät joutuvat usein kiihtyvän arvioinnin kohteeksi. Ei nähdä niitä syitä, miksi työttömäksi joutuu tai minkälaisia sosiaalisia riskejä siitä syntyy. (Ojala 2016, 104, 113.) Taustalla on myös sosiaaliriippuvuusdiskurssi (Julkunen 2006, 206). Tutkimusten mukaan kuitenkin passiiviseksi tueksi kutsuttu sosiaaliturva antaa työttömille mahdollisuuden selviytyä tilanteestaan, eikä merkkejä riippuvuuskulttuurista ole näkyvissä. Taloudelliset vaikeudet voivat stimuloida aktiivista työnhakua, mutta sillä ei ole myönteistä vaikutusta myöhempään työllistymiseen. (Ervasti 2004, 303; Goul Andersen 2002, 178.)

Suomen työttömyysturva rakentui pitkään työpakkoon eli työttömyyskortistoon hyväksytyjen työllistämiseen työttömyystöihin. Muutos käynnistyi 1960-luvulla, jolloin lainsäädäntö irrotti työttömyyskorvauksen ja työttömyyskortistoon kelpuuttamisen lapiotöistä (eli vastikkeellisuudesta) ja poisti työttömyyskorvauksen enimmäiskeston. (Julkunen 2013, 24–25.). Työttömän työnhakijan taloudellinen turva perustuu nykyään joko Kelan maksamaan peruspäivärahaan tai työttömyyskassan jäsenilleen maksamaa ansiopäivärahaan (STM 2020). Tanskan, Ruotsin, Suomen ja Islannin työttömyysturvajärjestelmät seuraavat niin sanottua "Ghent-järjestelmää". Järjestelmälle on ominaista vapaaehtoinen jäsenyys valtion tunnustamissa ja tukemissa työttömyysvakuutusrahastoissa. (Lorentzen ym. 2014, 43; Anttonen, Häikiö & Kolbeinn 2012, 162–163.) Suurin osa työttömyysvakuutusrahastoista on edelleen ammattiliittojen valvonnassa tai niihin liitettyinä. Vapaaehtoinen valtion tukema hyvinvointi, ”apu itsensä auttamiseen”, oli historiallisesti liberaalimpi muutos kohti nykyaikaisten hyvinvointivaltioiden kehitystä. (Anttonen ym. 2012, 162–163.)

Työttömyyden varalta oleva taloudellinen turva on sosiaalinen perusoikeus. Aktiivisuuden perusedellytys pitäisi olla se, ettei välttämättömän toimeentulon loppumista tarvitsisi pelätä (Ojala 2016, 108). Monissa Euroopan maissa sosiaaliturvaa ja etenkin työttömyysetuuksia on leikattu, jotta sitä kautta luotaisiin työttömille kannustimia palata työmarkkinoille. Tutkimustulosten perusteella passivoivat tekijät eivät kuitenkaan ole ongelma, sen sijaan työttömien taloudellisten ja muiden etujen vähentäminen voi olla haitallista. Kohtuullinen elintaso työttömyyden aikana estää

mielenterveysongelmia, suojaa itsetuntoa, suojaa masennukselta ja psykologiselta stressiltä ja lopulta tekee hänestä houkuttelevamman työnhakijan. (Ervasti & Venetoklis 2010, 136–137.) Taloudellinen turvan tunne työttömyyden aikana vaikuttaa hyvinvointiin (Koistinen 2014, 232–233).

Aktivointipolitiikka parhaimmillaan tukee työttömän hyvinvointia ja siihen kytkeytyvää työ- ja toimintakykyä, mutta kuten edellä todettiin, esimerkiksi turvan heikentyminen ja sanktioiden uhka voivat kääntää hyvät tavoitteet päinvastaisiksi kokemuksiksi työttömän kokemusmaailmassa. Seuraavaksi tarkastellaan palvelujärjestelmää, jonka tavoite on tukea työllistymistä ja työkykyä.

2.3 Työllistymistä ja työkykyä tukevat palvelut

Kun Suomen työttömyyspolitiikassa omaksuttiin 1960-luvulla aktiivisen työvoimapolitiikan ideologia, myös menettelytapoja ryhdyttiin kehittämään (esim. työnvälitys, työvoimakoulutus ja ammatinvalinnanohjaus). 1970-luvun laman jälkeisiin rakennemuutoksiin vastattiin koulutuksella sekä pitämällä kansalaisia työmarkkinoilla. 1990-luvun laman jälkeen aktiivipanostuksia lisättiin ja toimia linjattiin uudestaan painottamalla tukityöllistämisen sijaan avoimille työmarkkinoille suuntautuvan työnhaun aktivointia. 2000-luvun uusia aktivointia tukevia keinoja ovat olleet muun muassa kuntouttava työtoiminta, työvoiman palvelukeskukset, yksityiset työnetsijät ja työvalmentajat. (Julkunen 2013, 24–37.) Työvoimapalvelujen saatavuuden ja vaikuttavuuden parantaminen on kirjattu pääministeri Marinin hallituksen ohjelman (2019) työllisyyspolitiikan linjauksiin. Palveluiden tulee tukea nopeaa uudelleen työllistymistä ottaen huomioon työttömien yksilölliset tarpeet. Osaamisen kehittämisessä otetaan huomioon uudelleen koulutettavat työttömät ja työttömyysuhan alla olevat. (Valtioneuvosto 2019.)

Työllistymistä ja työkykyä tukevien palveluiden kehittäminen on ollut viime vuosina aktiivista. Työttömille suunnattujen sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalvelujen relevanssi määrittyy sen perusteella, missä määrin ne ovat työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaisia (Rajavaara, Määttä, Kokko, Saikku & Tarkiainen 2019, 159–160). Suomessa Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) ohjaa, johtaa ja seuraa työmarkkinoiden toimivuutta edistäviä julkisia työvoima- ja yrityspalveluita (TE-palvelut). Muita julkisia työvoima- ja yrityspalveluja tuottavat kunnat, kolmannen sektorin toimijat, julkisen hallinnon yhteispalvelupisteet sekä henkilöstöpalveluyritykset ja muut yksityiset palveluntuottajat. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020a.)

TE-palveluiden tavoitteena on turvata työllistymistä, osaavan työvoiman saatavuutta, sekä kansalaisten työllistymiskyvyn kehittymistä. TE-palvelut antavat työnhakijoille muun muassa neuvontaa, valmennusta, ohjausta, koulutusta ja tukea takaisin työelämään palaamisessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b.) Yhtenä tehtävänä on tunnistaa työnhakijoista ne työttömät, joiden toimintakykyä on arvioitava ja ohjattava tarvittaessa terveystarkastukseen, sosiaalipalveluihin tai kuntoutukseen. Työttömien työ- ja toimintakyvyn arviointia tulee tehdä työttömyyden eri vaiheissa. On erityisen tärkeää tunnistaa ja ohjata syrjäytymisriskissä olevia työttömiä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Erityisesti pitkäaikaistyöttömien moniongelmaisuus (mm. heikko taloudellinen tilanne, huonot asuinolot, terveysongelmat) haastaa yhteiskunnan eri palvelusektorit yhteistyöhön (Kerätär 2016, 42; Saikku 2018, 59; Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä 2011, 101). Työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa (TYP) yhteistyötä on vahvasti kehitetty. Palvelukokonaisuudessa työ- ja elinkeinotoimisto, kunnat ja Kansaneläkelaitos arvioivat yhteistyössä työttömän palvelutarpeen ja suunnittelevat hänelle tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020c.)

TYP-toimintaa koskevat laajat tutkimukset (Rajavaara ym. 2019) ovat kuitenkin herättäneet huolen mahdollisesta muutoksesta aktiivipolitiikan tausta-ajattelussa. Aiemmin inhimillisen pääoman kehittämistä korostava suuntaus oli vahva ja tavoitteeksi nähtiin työttömän työnhakijan *työllistyvyyden vahvistaminen*. Nyt TYP-toiminnan tavoitteeksi on asetettu *työllistymisen edistäminen* eikä employability-käsitteen kaltaista kokonaisvaltaisia työllistyvyyden tai työllistymiskyvyn käsitteitä enää käytetä (työllistyvyyttä yhtenä työkyvyn viitekehyksistä tarkastellaan luvussa 4.). Angloamerikkalaista alkuperää olevaan työkeskeiseen aktivointipolitiikkaan siirtyminen on nähtävissä. Jääkin epävarmaksi, onko työttömien osallisuuden tai hyvinvoinnin tavoitteilla enää painoarvoa. (Rajavaara ym. 2019, 159.) Seuraava luku nostaa kuitenkin vahvasti esille sen, kuinka merkityksellistä hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen työttömien osalta on.

3 Hyvinvointi ja työttömyys

Keskeinen työllistymistä edistävä tekijä työttömyyden aikana on hyvinvointi (Goul Andersen 2002, 183). Työttömyys heikentää subjektiivista hyvinvointia useilla sellaisilla hyvinvoinnin osa-alueilla, jotka kytkeytyvät tiiviisti koettuun työkykyyn. Korkeampi hyvinvointi näyttää toimivan turvaverkon tavoin työttömyyden alkaessa ja sen aikana. Seuraavaksi tarkastellaan hyvinvoinnin ulottuvuuksia, subjektiivista hyvinvointia sekä työttömyyden ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä. Työttömyyden vaikutuksia koettuun hyvinvointiin jäsennetään luvuissa 3.3–3.5 Erik Allardtin teorian avulla. Allardt jakaa hyvinvointimitat kolmeen eri arvoluokkaan, joita ovat elintaso (having), yhteisyysuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Elintasoon kuuluvat tulot, asuminen, työllisyys, koulutus ja terveys. Yhteisyysuhteisiin puolestaan kuuluvat paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet. Itsensä toteuttaminen koostuu arvonannosta, korvaamattomuudesta, poliittisista resursseista ja tekemisestä. Näitä tekijöitä on luonnehdittu varsinaisiksi hyvinvoinnin osatekijöiksi. (Allardt 1976, 205–206.)

3.1 Hyvinvoinnin ulottuvuudet

Yhteiskuntatieteessä esiintyy yleisimmin kolme hyvinvointiajattelun mallia, joita ovat tarveteoreettinen, resurssiteoreettinen sekä osallisuus- ja toimintateoreettinen malli. Tarveteoreettinen hyvinvointiajattelu pohjautuu 1950-luvulta peräisin olevaan Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) määrittelyyn hyvinvoinnista ihmisen tarpeiden tyydytyksen tilana tai virtana. Tarpeita ovat terveys, koulutus, työllisyys ja työolot, elintarvikkeiden kulutus, sosiaaliturva, ihmisoikeudet, asunto-olot, vaatetus, vapaa-aika ja virkistys. Resurssiteoreettinen hyvinvointiajattelu puolestaan perustuu konkreettisiin resursseihin ja niiden luokitteluun. Johansson (1970) on laatinut Titmussin (1958 ja 1974) ajatuksiin perustuvan resurssiperustainen elintasoluokituksen, jossa hyvinvointia tarkastellaan yksilön resurssien ja niiden käytön pohjalta. Johanssonin mallissa elintason osatekijöitä ovat terveys, koulutus, työllisyys ja työolot, ravintotottumukset, asuminen, kasvuolosuhteet ja perhesuhteet, taloudelliset ja poliittiset resurssit sekä vapaa-aika ja virkistys. Resurssit nähdään mahdollisuuksina toimia hyvinvointia edistävästi. (Niemelä 2010, 18.)

Kolmas keskeinen lähestymistapa on osallisuus- ja toimintateoreettinen hyvinvointiajattelu. Se pohjautuu toimintaperustaiseen hyvinvointikäsitteeseen, jonka merkittävin kehittäjä on Amartya Sen. Kyse on yhteisön osallisuuteen jäsentymisen ja toiminnallisuuden mukanaan tuomasta hyvinvoinnista. Yhteisön toimintaan osallistumisen eli osallisuuden (inkluusion) ja siitä syrjäytymisen tai syrjäyttämisen (eksluusion) käsitteet ovat nousseet viime aikoina erityisesti EU:n ohjelmissa tärkeiksi hyvinvoinnin jäsentäjiksi. Ihmisellä on tarve osallistua yhteisö- ja yhteiskuntatason toimintoihin esimerkiksi opiskelulla, työn tekemisellä tai harrastus- ja kansalaistoimintaan osallistumalla. (Em. 2010, 17–19.)

Sosiologi Erik Allardt (1976) yhdistää mallissaan tarve- ja resurssipohjaisen ajattelun. Hänen mukaansa hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi. Hyvinvoinnin keskeiset kategoriat ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttamisen muodot (being). Tarve- ja resurssiperustaiset hyvinvointiteoriat yhdistettiin siten, että luokituksessa having edustaa resurssiperustaista elintasoluokitusta, loving ja being taas edustavat pääosin tarveperustaisia elämänlaatukategorioita. (Allardt 1976, 17, 21, 38; Niemelä 2010, 18–19.) Saaren mukaan Allardtin tekemä jako living-having-being-tekijöihin on suunnannut suomalaista hyvinvoinnin tutkimusta ja hänen työnsä on ollut tärkeää myös elinolojen ja koetun hyvinvoinnin välisten mekanismien tutkimuksessa. (Saari 2011c, 43–44.) Allardtin teoriaan tutustutaan yksityiskohtaisemmin tämän luvun loppupuolella, kun kategorioita hyödynnetään työttömän hyvinvoinnin tarkastelussa.

Sosiologiassa ja sosiaalipolitiikassa hyvinvointia on tutkittu eri aikoina hyvinkin erilaisin painotuksin, joissa näkyvät edellä kuvatut teoreettiset mallit. Hyvinvoinnin käsite on moniulotteinen, eikä sitä voi mitata vain yhdellä mittarilla. Resursseja voidaan mitata objektiivisesti, mutta yksilön kokemaa hyvinvointia puolestaan mitataan yleensä yksilön oman subjektiivisen arvion tai arvioinneista tehtyjen indeksien perusteella. 2000-luvulla koettu hyvinvointi on noussut hyvinvointitutkimuksen valtavirtaan. (Saari 2011c, 33–35, 74–75.) Tarve kehittää hyvinvoinnin mittareita kasvoi 2000-luvun alkupuolella. Euroopan tasolla merkittävin on Stiglitzin komitean työ (Simpura & Uusitalo 2011, 124). Stiglitzin komitean raportissa hyvinvoinnin dimensioita ovat materiaallinen elintaso (tulot, kulutus, varallisuus), terveys, koulutus, henkilökohtaiset aktiviteetit mukaan luettuna työ, poliittiset mahdollisuudet ja hallinta, sosiaaliset yhteydet ja suhteet, ympäristö (nykyinen ja tuleva) sekä taloudellinen ja fyysinen ympäristön turvallisuus. (Stiglitz, Sen & Fitoussi 2010, 14–15.)

Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti raportissa määritettyä elämänlaatua ja sen mittaamista, koska se kytkeytyy myös tässä tutkielmassa keskeiseen kysymykseen. Raportissa esitellään kolme käsitteellistä lähestymistapaa elämänlaadun mittaamiseen. Subjektiiivinen lähestymistapa painottaa ihmistä itseään parhaana omien olosuhteidensa arvioijana. Elämänlaadun subjektiivisista ulottuvuuksista ensimmäinen liittyy omaan eri elämänalueita koskevaan arviointiin, kuten esimerkiksi perheeseen, työhön ja taloudellisiin olosuhteisiin. Pyrkimyksenä on arvioida elämän mielekkyyttä, tavoitteiden saavuttamista ja sitä, miten muut näkevät itsensä. Ulottuvuuteen liittyvät myös ihmisten todelliset tunteet. Toinen lähestymistapa koskee toimintakykyä. Se käsittää ihmisen elämän yhdistelmänä erilaisia "tekemisiä ja olemisia" (toimintoja) ja hänen vapauttaan tehdä valintoja näiden toimintojen välillä (kyvyt). Merkityksellisenä pidetään sitä, että yksilö kykenee saavuttamaan ja toteuttamaan arvostamansa tavoitteet. Kolmas lähestymistapa, joka on kehitetty taloustieteellisen perinteen puitteissa, perustuu oikeudenmukaisen allokation käsitteeseen ja painottaa elämänlaadun eri ei-rahallisia ulottuvuuksia (markkinoilla myytävien tavaroiden ja palveluiden lisäksi) tavalla, joka kunnioittaa ihmisten mieltymyksiä. (Stiglitz & Sen & Fitoussi 2009, 42–44.)

Saari toteaa (2011c, 70–71), että saman tyyppisiä hyvinvoinnin osatekijöitä on Pohjoismaissa julkaistu jo aiemmin, esimerkiksi edellä mainittu Allardt (1976). Eri tutkijoiden laatimista hyvinvoinnin osatekijöiden päällekkäisyyksistä nousee esille pääosin yhteinen näkemys hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Hyvinvoinnin tutkimuksen näkökulmasta raportilla on merkitystä myös siksi, että sen avulla syntyi agenda kansainväliselle ja kansalliselle kehityksen ja hyvinvoinnin mittaamisen uudistamiselle. (Em.)

3.2 Työttömyyden ja hyvinvoinnin yhteyttä kuvaavat teoriat ja mallit

Työttömien työllisiä heikompi kokemus hyvinvoinnista on noussut esille useissa tutkimuksissa (esim. Ervasti 2004, 312; Ervasti & Venetoklis 2010, 136; Kunnari 2017, 178–179; Saikku, Kestilä & Karvonen 2014, 132.) ja työttömyyden ja hyvinvoinnin yhteyttä on tarkasteltu useiden eri teorioiden avulla. Ervasti ja Venetoklis (2010) testasivat empiirisesti kolmea paljon esillä ollutta tulkintaa: deprivaatioteoria, insentiiviteoria ja taloudellisen rasituksen tulkinta. Deprivaatioteoria, jonka tunnetuin kehittäjä on Marie Jahoda, korostaa työttömyyden psykologisia seurauksia. Keskeinen ajatus on se, että monien työhön liittyvien funktioiden menettäminen heikentää työttömän hyvinvointia. Näitä funktioita ovat esimerkiksi ajankäyttö, elämän tarkoituksellisuus, osallistuminen,

perheen ulkopuoliset kontaktit ja oman identiteetin rakentuminen. Deprivaatioteorian mukaan talouteen liittyvä ahdistuneisuus on hyvinvoinnissa toissijainen tekijä.

Insentiiviteorian näkökulma on päinvastainen, sen mukaan työttömyys ei aiheuta vakavaa haittaa yksilön hyvinvoinnille. Teorian mukaan työttömien hyvinvointi on jopa niin hyvä, että se estää heitä aktiivisesta ja tehokkaasta työnhausta. Merkittävä osa työttömyyden syistä on enemmän tai vähemmän vapaaehtoista. Pohjimmiltaan insentiiviteoria viittaa siihen, että korkea työttömyysaste on seurausta joustamattomista työmarkkinoista ja hyvinvointivaltioista. Kolmas, taloudellisen raskuuden tulkinta, painottaa useisiin tutkimuksiin perustuen sitä, että taloudellisella raskuudella on suuri merkitys työttömyyden aikaisen subjektiivisen hyvinvoinnin alentumiselle. Työ on edelleen tärkein tulolähde useimmille ihmisille. Työttömyys aiheuttaa taloudellista raskuutta, mikä puolestaan tarkoittaa subjektiivisen hyvinvoinnin heikkenemistä. (Ervasti & Venetoklis 2010, 119–120.)

Teorioita testaavassa tutkimuksessa hyödynnettiin Euroopan sosiaalisen tutkimuksen (European Social Survey) aineistoa 21 maasta. Ensiksikin tulokset osoittavat, että työttömyys useimmiten heikentää hyvinvointitasoa. Tulos kyseenalaistaa siis vahvasti insentiiviteorian. Jos työttömyys olisi pääosin vapaaehtoista tai tahallinen valinta, työttömien tulisi olla yhtä tyytyväisiä elämäänsä kuin työllistenkin, jota he kuitenkin eivät tulosten mukaan ole. Empiirisen analyysin perusteella väitteet vääristä kannustimista työttömyyden syynä eivät päde. Tulosten mukaan taloudelliset vaikeudet ovat tärkein työttömien henkisen hyvinvoinnin ennustaja. Hyvinvoinnin heikkeneminen liittyy ensisijaisesti siis taloudelliseen paineeseen, jota useimmat työttömät kokevat Euroopassa. Hyvinvoinnin heikkeneminen liittyy kuitenkin myös useisiin deprivaatioteorian esittämiin tekijöihin, todennäköisesti työn piilevien toimintojen menetyksen aiheuttamiin psykologisiin seurauksiin. (Ervasti & Venetoklis 2010, 136–137.)

Subjektiivista hyvinvointia on tutkinut ja siihen liittyvää teoreettista ajattelua kehittänyt Ed Diener jo vuosikymmenten ajan. Hänen mukaansa subjektiivinen hyvinvointi (Subjective Well-Being) sisältää ihmisten omia arvioita elämästään sekä kognitioiden (esim. "Elämäni on tyydyttävä") että tunteiden (esim. "Kokemukseni ovat miellyttäviä ja palkitsevia") näkökulmista. Subjektiivinen hyvinvointi siis edustaa ihmisten ajatuksia ja tunteita siitä, elävätkö he sellaista elämää, jota toivovat ja joka on palkitsevaa. Korkea subjektiivisen hyvinvoinnin taso edistää terveyttä, pitkäikäisyyttä, kansalaisuutta ja sosiaalisia suhteita. (Diener 2012, 590.) Taloudellisella tilanteella on merkitystä subjektiiviselle hyvinvoinnille ja onnellisuudelle, onnellinen ihminen tulee todennäköisimmin vauraasta maasta ja hänellä on riittävästi resursseja pyrkiä henkilökohtaisiin tavoitteisiinsa. Subjektiiviselle hyvinvoinnin

korkealle tasolle ovat kuvaavia myös myönteiset tulevaisuudennäkymät, mielekkäät tavoitteet, läheiset ihmissuhteet sekä luonne, joka ei helposti huolestu. (Diener, Oishi & Lucas 2009, 192.)

Tyytyväisyyttä elämään, subjektiivista hyvinvointia, onnellisuutta ja elämänlaatua ja pidetään usein synonyymeinä niin hyvinvoinnille kuin toisilleen, eikä käsitteiden välille pystytä vetämään tarkkoja rajoja (Kunnari 2017, 27). Useat tutkijat ovat päätyneet käyttämään onnellisuuden sijasta elämään tyytyväisyyttä subjektiivisen hyvinvoinnin mittarina. Onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden välinen korrelaatio on vahva. Subjektiivista hyvinvoinnin nähdään sisältävän useita eri osa-alueita, vaikka sitä mitataan usein yhdellä kysymyksellä tyytyväisyydestä elämään. (Aarnio, Kangas & Ylikännö 2020, 170.) Tutkimusten mukaan henkilöt, jotka ovat tyytyväisiä elämään, kärsivät vähemmän työttömyydestä (Binder & Coad 2015, 865). Saikun (2018) laajan kahdeksan vuotta kattavan seurantatutkimuksen aikana työttömillä oli työllisiä harvinaisempaa hyvän elämänlaadun kokemukset kaikkina kolmena tarkasteluvuonna. Eroja tuli esille myös verrattaessa lyhyt- ja pitkäaikaistyöttömien hyvinvoinnin kokemuksia, lyhytaikaisesti työttömänä olleilla hyvinvoinnin kokemukset olivat pitkäaikaistyöttömiä yleisempiä. (Saikku 2018, 46, 59.)

Aarnio, Kangas ja Ylikännö (2020, 170–176) tutkivat perusturvaa saavien työttömien hyvinvointia subjektiivisen hyvinvoinnin käsitteen avulla kartoittamalla työttömien tyytyväisyyttä elämäänsä sen eri osa-alueilla. Tyytyväisyyttä elämään mitattiin kysymyksellä, kuinka tyytyväinen vastaaja on elämäänsä nykyisin. Koska hyvinvoinnin mittaaminen on hankalaa, tutkimuksessa rakennettiin rakenneyhtälömallia varten neljä latenttia muuttujaa, jotka perustuivat subjektiivisen hyvinvoinnin teoriaan ja työttömien hyvinvoinnin erityiskysymyksiin: elintaso (mm. toimeentulo, raha-asioihin liittyvä huoli ja hallinta), terveys ja työkyky (molemmat asteikolla 0–10), sosiaalinen pääoma (tyytyväisyys ihmissuhteisiin, yksinäisyyden tunne, luottamus ihmisiin) sekä henkinen hyvinvointi (elämässä pärjääminen, myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen, elämän merkitykselliseksi kokeminen sekä pystyvyys vaikuttaa omaa elämää koskeviin asioihin). Tutkimuksen mukaan perusturvaa saavien työttömien hyvinvointi voidaan mallintaa edellä kuvatun rakenneyhtälömallin avulla. Se sisältää samoja ulottuvuuksia subjektiivisesta hyvinvoinnista kuin laajasti käytetyissä hyvinvointimalleissa, esimerkiksi Allardtin mallissa. Nyt kuvattu malli tuo kuitenkin selvästi esille työttömien hyvinvoinnin kannalta keskeisen kysymyksen työkyvystä. (Em.)

3.3 Työttömyyden vaikutus yksilön resursseihin (having)

Having, eli elintaso, kuvaa yksilön resursseja ja fysiologisia tarpeita. Se ilmenee aineellisina ja persoonattomina resursseina. Elintasoa koskevia muuttujia ovat koulutus, tulot, asumismuoto, terveys ja työllisyys. (Allardt 1976, 32, 206.) Työttömän hyvinvoinnin näkökulmasta elintasoon liittyvistä resurssipohjaisista tekijöistä tarkastellaan lähemmin taloudellista hyvinvointia, koulutusta ja terveyttä. Koettu taloudellinen hyvinvointi on osoittautunut tärkeäksi työttömän hyvinvoinnin osatekijäksi useiden tutkimusten mukaan. Taloudelliset vaikeudet ovat yleistyneet erityisesti pitkäaikaistyöttömillä, ja tämä on vakavampi uhka hyvinvoinnille kuin työttömyys sinänsä (Goul Andersen 2002, 178.) Työttömyys heikentää yksilön taloudellista tilannetta ja toimeentulovaikeudet ovat yleisiä (Ervasti 2004, 310; Laiho, Hopponen, Latvala & Rämö 2010, 17; Saikku ym. 2014, 127; Ylikännö & Kehusmaa 2015, 34). Tulokset kertovat osin sosiaali- ja työttömyysturvan tasosta verrattaessa sitä kulutusmahdollisuuksiin ja yleiseen elintasoon (Saikku 2018, 55).

Sekä suhteellinen että minimibudjettiköyhyys ovat työttömillä yleisempiä kuin työssäkäyvillä ja eläkeläisillä. Kun työmarkkinatuen tai vähimmäispäivärahan lisäksi huomioidaan asumistuki ja toimeentulotuki, työttömän käytettävissä olevat tulot ovat 78 prosenttia suhteellisesta köyhyysrajasta ja 87 prosenttia minimibudjettiin perustuvasta köyhyysrajasta. (Mukkila, Ilmakunnas, Moisio & Saikkonen 2019, 85.) Toimeentulovaikeudet voivat heijastua myös työttömyysjakson jälkeiseen aikaan ns. arpeuttavana vaikutuksena, sillä työttömyysjaksojen esiintyvyys on negatiivisessa yhteydessä työllisyysjakson palkkaan. Palkkakehitys voi jatkua heikkona läpi koko työuran ja siten vaikuttaa myös eläkkeen suuruuteen. (Alasalmi ym. 2019, 13–15.)

Toimeentulovaikeuksilla on laajoja vaikutuksia hyvinvoinnin muihin osatekijöihin. Toimeentulovaikeudet vaikuttavat haitallisesti mm. työttömän terveyteen (Airio & Niemelä 2013, 44; Heponiemi ym. 2008, 65; Kerätär 2016, 55.), joka puolestaan liittyy vahvasti työkyisyyteen. On laajaa tutkimusnäyttöä siitä, että työttömien terveys on heikompi kuin työllisten. Työttömyys heikentää terveyttä monilla eri tavoilla. Toisaalta heikko terveys saattaa altistaa työttömyyteen, jolloin puhutaan valikoinnista eli selektiosta (Airio & Niemelä 2013, 44; Heponiemi ym. 2008, 65; Kerätär 2016, 54–57; Griep ym. 2016, 157). Suurella osalla pitkäaikaistyöttömistä työkyky on heikentynyt nimenomaan sairauksista johtuen, eniten mielenterveyden häiriöistä. (Kerätär 2016, 93). Työttömyyteen yhdistetyllä köyhyydellä on yleensä pitkäaikaisia haittavaikutuksia niin terveydelle, pitkäikäisyydelle, työvoimaosallisuudelle ja elämänmahdollisuuksille yleensä (esim. Lorentzen ym.

2014, 49). Toimeentulovaikeuksilla on tutkimusten mukaan yhteys myös työkyvyn heikkenemiseen (Aarnio ym. 2020, 174–175; Saikku & Hannikainen 2019, 155).

Allardtin mukaan koulutus kuuluu ammattipätevyyden antajana elintason, mutta sivistyksenä itsensä toteuttamiseen. Analyysin kannalta luokittelulla ei ole suurta merkitystä, pääasia on sen huomioon ottaminen. (Allardt 1976, 51). Tässä tutkielmassa se katsotaan elintason osatekijänä siksi, että koulutuksella ja sen tuomalla ammattiosaamisella on yhä suurempi merkitys työllistymiseen. Pyöriän, Järvisen ja Lipiäisen (2017) mukaan koulutus voidaan nähdä resurssina, joka suojaa merkittävästi työmarkkinoiden riskeiltä ja epävarmuudelta. Tutkintoon johtava koulutus on selvästi yhteydessä vakaaseen työhöön, vaikka taloussuhdanteet vaihtelisivatkin. (Pyöriä ym. 2017, 52.) Riittävän koulutuksen ja ammatillisen osaamisen puute nousevat usein esille tutkimuksissa, joissa työttömät kuvaavat keskeisiä työllistymisensä esteitä (Kurvinen, Jolkkonen, Lemponen & Ylhäinen 2019, 58; Unkila, Lautala, Joensuu & Savinainen 2018; Pyykkönen ym. 2017, 7; Ylikännö & Kehusmaa 2015, 30–31.) Esimerkiksi Kykyviisari-menetelmän tuottaman datan perusteella 68 % alle vuoden ja 72 % yli viisi vuotta työttömänä olleista koki sen vaikeuttavan työllistymistä. (Unkila ym. 2018.) Koulutuksen, työttömyyden ja työkyvyn välisiin yhteyksiin palataan tarkemmin luvussa 4.

3.4 Työttömyyden vaikutus yhteenkuuluvuuteen ja yhteyksiin muihin ihmisiin (loving)

Hyvinvoinnin yhteisyys (loving) -ulottuvuutta määritellään Allardtin teoriassa yhteenkuuluvuuden ja kumppanuuden käsitteillä. Hyvinvoinnin yhteisyys toteutuu, kun yksilöllä on mahdollisuus olla suhteessa läheisiin yhteisöihin ja yksilöihin. Tähän ulottuvuuteen liittyy yhteisyyden symmetrisyys, jossa yksilöstä huolehditaan ja hän huolehtii muista, hän on pidetty ja saa osakseen rakkautta, rakastaa itse ja pitää muista. Myös auttaminen ja avun saaminen ovat yhteisyyttä mittaavia tekijöitä. Yhteisyys on resurssi, joka auttaa toteuttamaan muita arvoja. Hyvinvointitutkimuksissa yhteisyysulottuvuuden mittareita ovat muun muassa ystävyysuhteet ja suhteet työtovereihin. (Allardt 1976; Kunnari 2017, 33.)

Ulottuvuutta tarkastellaan myös sosiaalisen yhteisön kautta, joka voi joko heikentää tai vahvistaa yksilön yhteisyyttä, eli osallisuuden tunnetta ja sosiaalisia suhteita (Kunnari 2017, 33). Kokemus kuulumisesta ja omasta merkityksestä osana yhteisöä ja yhteiskuntaa on yksi yksilön hyvinvoinnin osatekijöitä (Nivala & Rynänen 2013, 9–10). Myös Koistinen (2014) on kuvannut yhteisötasolla

työttömyyden kokemiseen liittyviä yhteisöllisiä tekijöitä. Näitä ovat muun muassa hyväksynnän ja arvonn tunne yhteisössä sekä koettu syrjinnän ja uloslyömisen tunne. (Koistinen 2014, 232–233.) Hyvä sosiaalinen tuki pienentää työttömyyden kielteisiä vaikutuksia (Heponiemi ym. 2008, 65). Tässä tutkielmassa hyvinvoinnin yhteisyysulottuvuutta mitataan työttömän yhteisyyden tunteen ja yksinäisyyden kokemuksen kautta. Tarkastelu kohdistetaan näin työttömän itsearviointiin hänen omasta yksinäisyytensä kokemisesta, joka voi kuvastaa ihmissuhteiden puutosta.

Osallisuuden viitekehysistä kuvataan seuraavaksi sosiaalipoliittiseen ja sosiaalipsykologiseen tietoon pohjautuvaa viitekehystä, jonka Isola ym. ovat laatineet vuonna 2017. Osallinen ihminen pystyy liittymään hyvinvoinnin aineellisiin lähteisiin (esim. kohtuullinen toimeentulo, asuminen) ja aineettomiin lähteisiin (esim. luottamus ja turva). Osallisuuteen kuuluu myös kyky liittyä merkityksellisiin vuorovaikutussuhteisiin. Osallisuus on vaikuttamista oman elämän kulkuun, jolloin käyttää päätösvaltaa oman elämänsä suhteen hallittavissa ja ennakoitavissa olevassa toimintaympäristössä. Kyky vaikuttaa itsen ulkopuolella, esimerkiksi omassa asuinympäristössä, on merkityksellistä. (Isola ym. 2017, 8.) Osallisuuden määrittelyssä yhdistyvät yksilön ja yhteisöjen sekä yksilön ja yhteiskunnan väliset suhteet. Tässä tutkimuksessa osallisuutta tarkastellaan erityisesti yksilön näkökulmasta käsin, jolloin osallisuuden käsitteellä tarkoitetaan työttömän kokemusta kuulumisen tunteesta, kuulumisesta yhteiskuntaan tai yhteisöön.

Työttömyyden vaikutukset hyvinvointiin osallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna ovat monisyiset. Työttömyys heikentää koettua vaikuttamismahdollisuutta omaan elämään ja yhteiskunnallisiin asioihin (esim. Rouvinen-Wilenius 2014, 53; Isola ym. 2017, 8). Työttömyyden pitkittymisellä voi olla vaikutuksia osallisuuden kokemiseen. Työttömyyden jatkuessa häviää mahdollisuus luoda ja ylläpitää osallisuutta lisääviä verkostoja, jotka kytkeytyisivät työelämään. (Hiilamo 2014, 82–83; Laiho ym. 2010, 22; Pakarinen 2018, 195.) Myös tulojen alhaisuudella tai huonolla terveydellä on yhteys osallisuuden toteutumiseen. Hyvät tulot ja hyvä terveys ovat tärkeitä välineitä toimintamahdollisuuksille, ja näissä tapahtuvat muutokset voivat aiheuttaa nopeita muutoksia myös osallisuuden kokemukseen (Särkelä-Kukko 2014, 39–40). Sosiaaliset verkostot ja ystävyysuhteet vähentävät työttömyyden aiheuttamaa stressiä (Ervasti 2004, 303). Työttömyys altistaa yksilön näille muutoksille ja näin ollen työttömyyden mukana heikentyneet tulot ja terveys heikentävät myös ihmisten osallisuutta. Sosiaalisten verkostojen ja ystävyysuhteiden luominen voi olla joillekin ihmisille haastavaa. Työttömyys saattaa edelleen vaikeuttaa tilannetta ja johtaa yksinäisyyteen.

Yksinäisyyttä tutkitaan monilla eri tieteenaloilla, eikä sillä ole vakiintunutta tieteellistä kenttää (Saari 2016, 11). Yksinäisyys on hankala määritellä, sillä se on yksilön henkilökohtainen kokemus. Perustasolla yksinäisyys tarkoittaa sitä, miten yksilöt arvioivat sosiaalisen vuorovaikutuksensa yleistä tasoa. Se kuvaa tilaa, jossa toivotun ja todellisen sosiaalisen osallistumisen laadun ja määrän välillä on vajetta. Yksinäisyys nähdään usein masennuksen, ahdistuksen tai sosiaalisen eristäytymisen alla, sen sijaan että se tunnistettaisiin erilliseksi ongelmaksi. Yksinäisyyttä mitataan usein kysymällä yksinäisyyden kokemisesta suoraan, niin kuin tämänkin tutkimuksen aineistossa, mutta yksinäisyyttä voidaan mitata myös epäsuorasti. Yksinäisyys herättää monenlaisia mielikuvia ja siihen liittyy stigmaa, joten on huomioitava, että vastaajat eivät välttämättä halua leimata itseään ja vastaavat yksinäisyyden kokemisen alakanttiin. (Victor, Granade & Boldy 2005, 64.)

Kaikki työttömät eivät koe itseään yksinäisiksi. On kuitenkin tutkimuksellista näyttöä siitä, että osalle työttömistä yksinäiseksi itsensä kokemisen tunne on yleisempi kuin työllisillä (Moisio & Rämö 2007, 395; Ylikännö & Kehusmaa 2015, 33.) Eroa ryhmien välillä saattaa selittää osaltaan se, että työttömät asuvat useammin yksin kuin muut. Yksinäisyyden kokemista voi selittää myös työttömien vähäisempi osallistuminen erilaisten yhdistysten ja järjestöjen toimintaan. (Ylikännö & Kehusmaa 2015, 33.) Ervastin mukaan perhepiiristä saatu tuki on todettu useissa tutkimuksissa erittäin tärkeäksi työttömän hyvinvoinnille. Työttömyys lisää eristäytyneisyyttä, joten tuen merkitys korostuu senkin vuoksi. (Ervasti 2004, 303.)

3.5 Työttömyyden vaikutus itsensä toteuttamiseen (being)

Allardtin (1976, 46) mukaan itsensä toteuttamisen (being) ulottuvuus on tärkeä osatekijä hyvinvoinnille, vaikkakin se on hyvin vaikeasti määriteltävissä. Itsensä toteuttamisen ymmärrettävyyttä avaa sen vastakohta eli vieraantuminen. Hyvinvointitutkimuksessa ulottuvuuteen liittyy korvaamattomuuden tunne, arvonanto (status), poliittiset resurssit ja ”tekeminen”. Korvaamattomuus näkyy monissa eri yhteyksissä, esimerkiksi perheessä, ystävyysuhteissa ja erilaisissa organisaatioissa. Poliittisia resursseja voidaan kuvata mahdollisuuksina vaikuttaa elämäänsä, saada ongelmansa käsiteltyä sekä mahdollisuudet vaikuttaa poliittisiin päätöksiin. Tekemisen merkitys käy ilmi muun muassa työttömyyttä koskevissa tutkimuksissa, kun toiminnan puutteen ja sosiaalisen eristymisen välillä on yhteys. Tekeminen on itsensä toteuttamisen edellytys. Tekemisen lisäksi itsensä toteuttamisen hyvinvoinnin ulottuvuus mahdollistaa myös henkisen

hyvinvoinnin. Tähän liittyy muun muassa kokemus siitä, pystyykö itse vaikuttamaan tulevaisuuteensa, toimintaansa ja elämäänsä. (Allardt 1976, 46–49.)

Hyvinvointia edistäviksi luetaan työn lisäksi esimerkiksi harrastukset sekä mieltä virkistävä ja vapaaehtoisuuteen perustuva toiminta (Hirvilammi 2015, 31, 68). Taloudellinen tilanne saattaa kuitenkin heikentää työttömän mahdollisuuksia. Ylikännö (2011) toteaa, että silloin joudutaan usein tinkimään harrastuksista sekä muusta vapaa-ajan toiminnasta, kun tulot laskevat. Monet merkittävät sosiaaliset suhteet saattavat päättyä siihen, kun yhteiset harrastukset jäävät pois. Ulkopuolelle jäämiseen voi olla syynä myös häpeä työttömäksi jäämisestä ja tulotason alenemisesta. Työttömän syrjäytymisen riski muuttuu sitä suuremmaksi, mitä kulutuskeskeisemmäksi yhteiskunta muuttuu. (Ylikännö 2011, 34–35.)

Allardtın teoriaa on kehitetty edelleen lisäämällä neljäs ulottuvuus; tekeminen (doing). Allardtille tekeminen oli osa olemista (being). Tekemisen indikaattoreita mittaavat esimerkiksi osallistuminen päätöksentekoon ja poliittiseen toimintaan sekä mahdollisuudet mielekkääseen työelämään tai vapaa-aikaan. Tekemisen tarpeet voidaan toteuttaa monilla erilaisilla toiminnoilla, kuten mielekkäällä palkkatyöllä. (Hirvilammi 2015, 2166–2167.) Doing-ulottuvuutta tarkastellaan seuraavassa luvussa työkyvyn näkökulmasta.

4 Työttömyys, työ- ja toimintakyky

Vaikka työkykyä on tutkittu laajasti työympäristöissä, sitä on tutkittu kovin vähän työttömien keskuudessa (Szlachta, Gawlik-Chmiel & Kallus 2012, 505). Hyvinvoinnin doing-ulottuvuudessa työ nähdään keskeisenä elementtinä (Hirvilammi 2015, Kunnari 2017, 40.). Ulottuvuus on keskeinen tutkimuskohde tässä tutkielmassa, jossa sitä tarkastellaan työttömyyden ja työkyvyn näkökulmista. Työkyky on tärkeä yksilön hyvinvoinnin mittari, sillä se tukee yksilön mahdollisuuksia työllistyä uudelleen työttömyyden kohdatessa (Saikku & Hannikainen 2019, 143). Työkyvyn määrittely pelkistetyimmillään perustuu siihen, miten ihminen kykenee suorittamaan omaan työhönsä kuuluvia työtehtäviä ja siten vastaa toiminnallaan työhönsä asetettuihin tavoitteisiin (Järvikoski, Takala, Juvonen-Posti & Härkäpää 2018, 8). Kuten edellä on todettu, työkyvyn tuen palveluiden suhteen työttömät ovat eriarvoisessa asemassa työelämässä oleviin verrattuna. Myös monet työkykyä arvioivat mittarit on suunniteltu työelämässä jo olevien työkyvyn tueksi. Tässä luvussa tutustutaan tarkemmin työ- ja toimintakykyyn, sen arviointiin sekä työttömyyden, työkyvyn ja muun hyvinvoinnin välisiin yhteyksiin.

4.1 Työ- ja toimintakyvyn ulottuvuudet ja arviointi

Työkyvyn moninaiset yhteydet esimerkiksi yksilöön, työpaikkaan ja yhteiskuntaan tekevät sen määrittelystä haastavaa. Työkyvyn käsite on myös jatkuvasti muuttuva, kun tutkimus laajentaa kuvaa yhä moniulotteisemmaksi. (Gould, Härkäpää & Koskinen 2015, 4–7; Ilmarinen, Gould, Järvikoski & Järvisalo 2006, 18–19.) Laajan kirjallisuuskatsauksen pohjalta työkykykäsitykset on jaoteltu kahdeksaan toisistaan poikkeavaan malliin (Järvikoski ym. 2018, 8, 64). Seuraavaksi tarkastellaan keskeisiä työttömän työkyvyn tarkasteluun sopivia malleja. Kuten edellä todettiin, työttömien terveys on heikompi kuin työllisten, joten siihen liittyvät mallit ovat olleet keskeisiä. Eniten käytössä on lääketieteellinen malli, joka perustuu biomedikaaliseen käsitykseen terveydestä ja sairauksista. Tämä lähestymistapa on edelleen tarpeellinen, mutta ei riittävä. (Järvikoski ym. 2018, 38–39; Kerätär 2016, 83–85.) Ihmisen yksilölliset ominaisuudet sekä työ- ja elinympäristön piirteet jäävät sivuun, kun huomio on yleensä ensi sijassa fyysisessä toimintakyvyssä (Järvikoski ym. 2018, 39). Työttömällä voi olla myös tilanne, ettei hän ole sen tyyppisessä työssä ollut koskaan tai työsuhteesta on jo pitkä

aika. Tämä voi johtaa siihen, ettei työttömällä itsellään ole oikeaa käsitystä omasta työkyvystään. (Kerätär 2016, 42.)

Biopsykososiaalisissa malleissa yksilö- ja ympäristötekijöiden vuorovaikutus on keskeistä, esimerkiksi toimintakykyä voidaan tarkastella em. vuorovaikutuksen tuloksena. Yksilötekijöinä korostuvat fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tekijät. Malleista eniten käytetään Maailman terveysjärjestön ICF-mallia (International Classification of Functioning, Disability and Health). (Järvikoski ym. 2018, 51; WHO 2016.) Mallia käytetään kansainvälisenä standardina väestön toimintaedellytysten kuvaamiseen. ICF:n kuvaukseen toimintakyvystä kuuluu kolme eri tasoa, joita ovat kehon rakenteet ja toiminnot, niiden varaan osittain perustuvat suoritukset sekä osallistuminen eri elämäntilanteisiin ja yhteisön elämään (THL 2019a). ICF:n avulla voidaan tarkastella yksilön osallistumista elämässään todellisissa arjen toiminnoissa ja ympäristössä, jolloin voidaan helpommin tunnistaa yksilön muutostarpeita toimintakyvyn ylläpitämiseen (Paltamaa & Perttinen 2015, 15–16; THL 2020).

Työkykytalo ja muut moniulotteiset työkykymallit eroavat muista biopsykososiaalisista toimintakykymalleista siinä, että niiden painopiste on alun perinkin työkyky ja ihmisen toiminta työssä. Yleisimmin käytössä on Työkykytalo, jossa talon eri kerrokset kuvaavat työkykyä eri ulottuvuuksineen ja talon ympäristön avulla. (Järvikoski ym. 2018, 56–55.) Talon keskeiset tekijät kytkeytyvät yksilön voimavaroihin, työhön ja työntekoon sekä ulkopuoliseen ympäristöön. Työkykytaloa kuvataan hieman tarkemmin siksi, että tässä tutkielmassa käytettävä Kykyviisari-menetelmä pohjautuu osittain Työkykytalo-malliin. Työkykytalo sisältää neljä eri kerrosta. Terveys ja toimintakyky talon ensimmäisessä kerroksessa muodostavat työkyvyn perustan. Toisen kerroksen eli osaamisen perustana ovat koulutus, tiedot ja taidot sekä elinikäinen oppiminen. Tämän kerroksen merkitys korostuu, kun vaatimukset osaamisessa ja työkyvyssä lisääntyvät kaikilla toimialoilla. Kolmannesta kerroksesta löytyy yksilön motivaatio sekä asenteet ja arvot muun muassa työelämää kohtaan. Työkykytalo-malliin kuuluu myös talon ulkopuolella olevat, lähiympäristöön kuuluvat toiminnot, kuten työterveyshuolto, perhe ja ystävät. Vielä ulompana siihen kuuluu yhteiskunta, joka muodostuu sosiaali-, terveys- ja työpolitiikasta, niiden palveluista sekä infrastruktuurista. (Ilmarinen ym. 2006, 23–24.)

Tavoitteena on tukea ja turvata kerrosten yhteensopivuus niin yksilön, kuin työn muuttuessa. Iän myötä työtekijän voimavarat muuttuvat, samoin muuttuu myös työelämä uuden teknologian ja globaalitalouden seurauksena. Työkyvyn näkökulmasta tasapaino työn ja ihmisen voimavarojen

välillä on tärkeää. Yksilön työkyvyn ylläpitäminen ja vastuu jakautuu yksilön, yrityksen ja yhteiskunnan kesken. (Ilmarinen ym. 2006, 24.)

Työllistyvyyteen (employability) perustuvaa työkyvyn käsitystä tarkastellaan hieman tarkemmin, koska se mahdollistaa muita paremmin työttömän työkyvyn tarkastelun. Työllistyvyys on yhdistelmä niitä yksilöllisiä tekijöitä, jotka mahdollistavat yksilön etenemistä kaikissa työllistymisvaiheissa. Keskeisiä tekijöitä ovat henkilökohtaiset ominaisuudet ja se, miten ne tulevat esiin työmarkkinoilla (ml. tietojen ja taitojen soveltuvuus). Työllistyvyys riippuu myös ympäristöstä ja sosiaalisesta kontekstista (tietojen ja taitojen päivittämis- ja vahvistamismahdollisuudet) sekä taloudellisesta kontekstista. Mallia on käytetty esim. pitkään työttömänä olleiden työllistymisen tukemisessa. (CEDEFOP 2008, 70; Järvikoski ym. 2018, 10, 48.)

Työllistyvyyden laajaan viitekehykseen (McQuaid & Lindsay 2005) kuuluvat yksilölliset tekijät, henkilökohtaiset olosuhteet ja ulkoiset tekijät. Yksilöllisiin tekijöihin kuuluvat muun muassa taidot ja ominaisuudet (esim. sosiaaliset taidot, työhalukkuus, koulutus, työkokemus, työmarkkina-asema), ikä ja sukupuoli, terveys ja hyvinvointi, työnhakutaidot (esim. CV:n laatiminen, haastatteluosaaminen) sekä sopeutuvuus ja joustavuus. Henkilökohtaisiin olosuhteisiin kuuluvat muun muassa perhetilanne (esim. hoitovastuut), lähiyhteisön työkuultuuri, resurssit (esim. taloudellinen tilanne) ja sosiaalinen pääoma (esim. perheen tukiverkosto ja yhteisön tukiverkostot). Ulkoisiin tekijöihin kuuluvat kysyntätekijät (esim. paikallisten työmarkkinoiden rakenne ja koostumus, valtiontalous, rekrytointikäytännöt), tukirakenteet (esim. työvoimapalvelujen saatavuus ja laatu, aktivointipalvelut, koulutuspalvelut, sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut). (McQuaid & Lindsay 2005, 209–210.) Työllistyvyydessä yksilötasolla korostuvat tiedot, taidot ja asenteet, ei niinkään terveys ja toimintakyky. Yksilön lisäksi suuri merkitys on myös toimintaympäristöllä eli työmarkkinoilla ja työnantajilla. Työmarkkinoiden rakenteisiin ja tukipalveluihin ei ole kiinnitetty yleensä samaa huomiota kuin edellä kuvatussa viitekehyksessä, jossa ne nähdään merkittävänä tekijänä. (Saikku 2013, 138–141.)

Toimintakyvyn ulottuvuudet kytkeytyvät monin tavoin sekä toisiinsa että ympäristön tarjoamaan tukeen, vaatimukseen, edellytyksiin, terveyteen ja muihin yksilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin (THL 2019a., Työelämätieto 2020b.) Edellä tarkastellut viitekehykset ja niihin pohjautuvat työkykymallit sisältävät laajasta erilaisia toimintakyvyn elementtejä. Keskeisiä ovat psyykinen, sosiaalinen, kognitiivinen ja fyysinen kykyisyys. Kun toimintakyky on näillä osa-alueilla hyvä, se auttaa ihmisiä voimaan hyvin ja löytämään paikkansa yhteiskunnassa työelämässä jaksamisen ja arjen

selviytymisen lisäksi. Fyysisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen fyysisiä edellytyksiä selviytyä niistä tehtävistä, jotka ovat tärkeitä arjen kannalta. Psykkisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön voimavaroja, jotka auttavat selviytymään kriisitilanteista ja arjen haasteista. Se kattaa ajatteluun ja tuntemiseen liittyviä toimintoja, joita ovat muun muassa kyky tiedon vastaanottamiseen ja käsittelyyn sekä kyky suunnitella omaa elämäänsä ja tehdä sitä koskevia valintoja. Sosiaalisen toimintakyvyn kokonaisuus muodostuu dynaamisissa vuorovaikutustilanteissa yksilön, sosiaalisen verkoston, ympäristön, yhteisön ja yhteiskunnan välillä. Sen kaksi tarkasteltavaa ulottuvuutta ovat ihminen vuorovaikutussuhteissaan sekä ihminen aktiivisena toimijana ja osallistujana niin yhteisöissä kuin koko yhteiskunnassa. Kognitiivisella toimintakyvyllä puolestaan tarkoitetaan tiedonkäsittelyn eri osa-alueiden yhteistoimintaa, joka mahdollistaa yksilön suoriutumisen arjessa. Kognitiivisia toimintoja ovat mm. oppiminen, keskittyminen, tietojen käsittely sekä ongelmien ratkaisu. (THL 2019a.)

4.2 Työttömien työkyvyn arvioiminen

Suomessa työkyvyn määrittely ja arviointi pohjautuvat pääosin työelämässä mukana olevien näkökulmaan, kuten edellä kuvatuista malleistakin tuli esille, esimerkiksi työkykytaloissa työkyky on vahvasti sidoksissa työhön ja työoloihin. Saikku (2013) nostaa esille kysymyksen, voiko työkykytalo valmistua, jos työ puuttuu, ei siis ole työtä, johon suhteuttaa omaa työkykyään. Erityisesti pitkäaikaistyöttömällä saattaa edellisestä työssäolojaksosta olla jo vuosiakin. Sen lisäksi työttömyyden on saattanut aiheuttaa se, että työtehtävä tai ala on loppunut kokonaan, jolloin työkykyä tulisikin arvioida suhteessa mahdolliseen uuteen työhön ja työpaikkaan. (Saikku 2013, 122–124.) Myös työttömän kyky arvioida omaa toimintakykyään voi olla puutteellinen. Oman työkyvyn voi arvioida liian hyväksi. Jos asiakas haluaisi työllistyä, mutta ei omaa siihen riittäviä kykyjä, tilanne voi johtaa usein toistuviin epäonnistumisiin ja kärsimykseen. Oman työkyvyn voi arvioida myös liian alhaiseksi. Näin on usein esimerkiksi pitkäaikaistyöttömällä yleisen depression aikana. Työkyvyn tukeminen mahdollistuu, kun sen arviointi on monialaista. Ihmisen toimintakyvyn ymmärtäminen kokonaisvaltaisena biopsykososiaalisena ilmiönä ottaa huomioon muun muassa yksilön motivaatio- ja merkitysmaailman ja siihen vaikuttavat tekijät. Asiakkaan omien lähtökohtien ymmärtäminen on tärkeää työkyvyn tukemiselle. (Kerätär 2016, 83–85.)

Työkykyindeksi (Work Ability Index) on luotu alun perin Työterveyslaitoksella työterveyshuollon apuvälineeksi ikääntyvien työntekijöiden työkyvyn arviointiin, työkyvyssä tapahtumien muutosten havaitsemiseen sekä työkykyä ylläpitävien toimien käynnistämiseen. Työkykyindeksiä käytetään myös kuntoutustarpeen arvioinnissa sekä ryhmätasolla johtamisen apuvälineenä työntekijäryhmien työkyvyn seurannassa ja ylläpitämisessä. Huolimatta siitä, että työkykyindeksi kehitettiin ensin käytettäväksi tutkimusmenetelmänä, työterveyshuollon ammattilaiset käyttävät sitä laajalti käytännön työkaluna työkyvyn mittaamiseen. Väestöpohjaisissa tutkimuksissa työkykyindeksi on hyödyllinen mittari heikentyneen työkyvyn ja suuririskisten ryhmien tunnistamisessa. (Kujala, Remes & Laitinen 2006, 170.) Työkykyindeksi muodostuu eri kysymyksistä, joissa otetaan huomioon sekä työn ruumiilliset ja henkiset vaatimukset että yksilön voimavarat ja terveydentila (Holm, Jalava, Ylöstalo 2006, 4). Työkykyindeksin eri osa-alueita on tutkittu myös työkyvyttömyyseläkkeen ja pitkäaikaisen sairauspoissaolon ennustajina.

Suomalaisessa väestötutkimuksessa työkyvyn tutkiminen perustuu yleensä laajoihin haastattelu-, kysely- ja rekisteriaineistoihin, joista yleisimmin käytetyt itse raportoidun työkyvyn mittarit ovat työkykyindeksi ja erillisenä mittarina käytetty indeksin ensimmäinen osio, työkykypistemäärä (Gould ym. 2015, 2). Työkykypistemäärä onkin useimmin tutkittu yksittäinen osa-alue, joka on itsearvio nykyisestä työkyvyn yleisestä tasosta verrattuna elinikäiseen parhaaseen (Kinnunen & Nätti 2017, 321). Työkykypistemäärää pidetään käyttökelpoisena vaihtoehtona työkykyindeksille sen sopiessa myös työelämän ulkopuolella olevien työkyvyn mittaamiseen (Gould ym. 2015, 2). Työkykypistemäärä ennustaa myös hyvin myöhempää työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä (Em., 4; Jääskeläinen ym. 2016, 495). Työkykypistemäärän perusteella työkyky voidaan luokitella huonoon (0–5), kohtalaiseen (6–7) ja hyvään (8–9) tai erinomaiseen (10) työkykyyn (esim. Gould ym. 2006, 44; Jääskeläinen ym. 2016, 492).

Vaikka työkykyindeksi on laaja-alainen, työkyvyn eri osa-alueet sisältävä mittari, sitä on kritisoitu toteutuksen puolella ilmenevistä haitoista. Koska työkykyindeksi on niin kattava, sitä on vaikea sisällyttää kyselytutkimuksiin. Sitä on myös kritisoitu teoreettisista syistä, koska se koostuu yhdistelmästä itsearviointia, diagnooseja, oireita ja sairauslomia, eivätkä nämä, toiveista huolimatta, muodosta yhtä selkeää ulottuvuutta työkykyyn. Siksi on vaadittu lisäksi yksinkertaisempia toimenpiteitä työkyvyn seuraamiseksi. (Kinnunen & Nätti 2017, 321.) Työkyvyn arvioinnissa tulisikin ottaa huomioon enemmän yksilöiden itsearviointia ja tulkintoja sekä peilata tätä tietoa palvelusta kertyneeseen informaatioon omasta työkyvystä (Kerätär, Taanila, Härkäpää & Ala-Mursula 2014, 501). Käytössä olevat työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmät ottavat myös

huonosti huomioon työttömien kokonaistilanteen. Vaikka työkykyindeksiä hyödynnetään monesti eri työkykyä arvioivissa mittareissa, se käsittää useita työtehtäviä ja työsuhdetta koskevia väitteitä, jotka eivät hyödytä työelämän ulkopuolella olevia. (Gould ym. 2006, 43.) Työkykyindeksiä on kuitenkin hyödynnetty soveltaen myös työttömien työkykyä mittaavissa tutkimuksissa (mm. Holm ym. 2006), mutta hyvin vähän sen huonon soveltuvuuden vuoksi. Työelämän ulkopuolella oleville suunniteltu ja tässä tutkielmassa käytetty työ- ja toimintakyvyn itsearviointimenetelmä, Kykyviisari-menetelmä, esitellään luvussa 5.

4.3 Työkykyyn yhteydessä olevia tekijöitä

Saikku ja Hannikainen (2019) ovat tutkineet Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen aineiston pohjalta työllisten ja työttömien koettua työkykyä. Aineisto on kerätty vuosilta 2013–2015. Tutkimuksen mukaan työttömät kokivat työkykynsä kaikilla tarkastelluilla mittareilla huomattavasti heikommaksi kuin työlliset. Työkykynsä hyväksi arvioi työllisistä 90 prosenttia ja heikentyneeksi (korkeintaan 7 työkykypistettä) 13 prosenttia, vastaavat luvut työttömillä olivat 60 ja 39 prosenttia. Erittäin heikoksi työkykynsä (työkykypisteet 0–4) arvioi työllisistä yksi prosentti, mutta työttömistä näin arvioi yli kymmenen prosenttia. Työttömien heikompi arvo koskee sekä työn ruumiillisia että henkisiä vaatimuksia. (Saikku & Hannikainen 2019, 145–146, 152.)

Molemmissa ryhmissä työkyvyn heikentyminen oli yleisempää lyhyen koulutuksen omaavilla, yksin asuvilla, toimeentulovaikeuksia kokevilla sekä niillä, jotka kokivat terveydentilansa huonoksi. Seuraavaksi nostetaan esille muutamien taustatekijöiden yhteyttä niiden työttömien osalta, jotka ovat arvioineet työkykypisteensä korkeintaan arvoon 7. Naisten ja miesten välinen ero ei ollut merkitsevä, vaikka riski heikompaan koettuun työkykyyn onkin miehillä suurempi kuin naisilla. Parisuhteella ja koulutuksella oli myös vaikutusta, yksin elävät ja lyhyen koulutushistorian omaavat kokivat työkykynsä heikommaksi kuin parisuhteessa elävät ja pidemmälle kouluttautuneet. Terveydentilansa vähintään kohtuulliseksi arvioineista kolmannes koki työkykynsä heikentyneen ja huonoksi kokevista melkein 90 prosenttia. (Saikku & Hannikainen 2019, 147–150.)

Ne, joilla on vaikeuksia kattaa menot tuloillaan, kokevat työkykynsä huonommaksi kuin ne, joilla ei ole samanlaisia vaikeuksia. Toimeentulovaikeuksista kärsivistä noin puolella oli heikentynyt työkyky työkykypistemäärällä arvioituna. Koettua toimeentuloa tarkasteltiin myös kysymyksellä, onko rahan

puutteen takia jouduttu tinkimään tärkeistä asioista, esim. ruuasta tai lääkkeistä. Keskimäärin 50 prosentilla tinkimään joutuneista työttömistä oli heikentynyt työkyky. Työllisten ja työttömien välillä tuli esille eroja myös ikäryhmien välillä niin, että erot kasvoivat ikävuosien myötä eron ollessa pienimmillään 20–29-vuotiailla. Työttömistä 45 vuotta täyttäneissä kokemus heikentyneestä työkyvystä alkaa olla jo yleisempää kuin työllisillä, vain alle puolet työttömistä uskovat voivansa työskennellä terveysystävälliseen eläkeikään asti. Työkykynsä heikentyneeksi arvioi yli 54-vuotiaista työllisistä noin joka seitsemäs mutta työttömistä liki puolet. Todennäköisesti tässä työttömien ryhmässä on sellaisia jo pitkään työttömänä olleita, joiden terveystilanne, koulutustausta ja ammattitaito vaikuttavat koettua työkykyä alentavasti. (Saikku & Hannikainen 2019, 150–155.)

Myös Laiho, Hopponen, Latvala ja Rämö (2010) ovat tutkineet työttömien ja työllisten työkykyä työkykyindeksiä käyttämällä. Työttömien antama työkykypistemäärä oli 6,5 (miehet 6,3, naiset 6,7). Samana vuonna tutkittu palkansaajien arvio omasta työkyvystään oli selvästi korkeampi, 8,43. Työttömillä iän myötä arvio omasta työkyvystä laskee, nuorten 8,3 työkykypisteestä yli 55-vuotiaiden 6,1 pisteeseen. Myös työttömyysjakson pidentyminen laskee arviota omasta työkyvystä. Niillä, jotka omaavat erinomaisen työkyvyn, viimeisimmän työttömyysjakson pituus oli 1 vuotta ja 5 kuukautta, huonon työkyvyn omaavilla 2 vuotta ja 11 kuukautta. Työttömyyden katkaiseminen alle kahden vuoden kuluessa olisi tärkeää. Kausaliteettia ei voi tässä tutkimuksessa todeta, mutta selvää on, että pitkän työttömyysjakson aikana työn vaatima osaaminen vanhentuu ja sen taso laskee. Samaan aikaan myös sosiaalinen kanssakäyminen saattaa heikentyä. (Laiho ym. 2010, 1–2, 7–8, 23.)

Kirsi Unkila, Kalle Lautala, Matti Joensuu ja Minna Savinainen Työterveyslaitokselta julkaisivat artikkelin *Työttömälle mahdollisuus vaikuttaa aktiivitoimiin* (2018) Kykyviisari-menetelmän tuloksista Työttömien keskusjärjestön verkkosivuilla. Tutkimuksessa selvitettiin vuoden 2017 loppuun asti kertyneestä aineistosta, kuinka paljon työn tarjontaan, koulutuksen ja osaamisen puutteeseen, taloudelliseen tilanteeseen, työmotivaatioon ja työhalujen vähenemiseen, perhetilanteeseen, työ- ja toimintakykyyn liittyviin ongelmiin, töihin liikkumisen vaikeuksiin, rikosrekisteriin tai huumausainemerkintöihin sekä päihteisiin ja muihin riippuvuuksiin liittyvät syyt vaikeuttivat työelämään osallistumista. Aineistossa oli 3 479 palautettua vastausta, joista 2 798 ilmoitti olevansa työttömiä. Merkittävimmäksi työttömyyden syyksi koettiin työmahdollisuuksien puute, vastaajista 72 % koki sen vaikeuttavan omaa työllistymistä. Kuitenkin joka kuudes vastaaja ei osannut arvioida työntarjonnan merkitystä osallistumiselleen työelämään. 76 % niistä, joiden työttömyys on kestänyt yli viisi vuotta, kertoi terveydentilan ja toimintakyvyn vaikeuttavan vähintään

jonkin verran osallistumista työelämään. Tulokset osoittivat, että huonoksi koetun terveydentilan ja alhaisen koulutustason yhteisvaikutus kavensi mahdollisuuksia työelämään. (Unkila ym. 2018.)

Työttömyys vaikeuttaa osaamisen ylläpitämistä ja uuden osaamisen hankkimista viedessään ihmiseltä mahdollisuuden hankkia sellaisia kykyjä ja taitoja, joita hän työssä tarvitsisi. Osaamisen taso voi laskea ja vanhentua. Laihon ym. (2010) tutkimuksessa suurin osa työttömistä vastaajista piti tärkeänä sitä, että työtehtävät vastaavat omia kykyjä ja tehtävissä pystyy kehittämään omaa osaamista. Töitä haluavista kokee 70 % ammattitaitonsa menevän hukkaan ilman työtä, kun vastaava luku töihin haluamattomilla on n. 50 %. (Laiho ym. 2010, 17.) Työttömyys voi heikentää osaamista ja näin alentaa tuottavuutta, kun taas inhimillisen pääoman teorian mukaan työssä ollessa tuottavuutta parantavia taitoja pystyy hankkimaan lisää. Rekrytointitilanteessa työnantaja saattaa päätellä pitkään työttömänä olleen olevan vähemmän tuottava. (Alasalmi ym. 2019, 13.) Pitkäaikaistyöttömiä koskevassa tutkimuksessa nousi esille mm. se, että pitkäaikaistyöttömän palkkaamista pidetään riskinä juuri osaamisen suhteen. Puolet työnantajista arvioi pitkään työttömänä olleiden tarvitsevan erillistä työpaikkakoulutusta, pelkkä perehdytys ei riitä. Työantajat pitivät tärkeänä sitä, että työttömät pitävät yllä ammattitaitoaan ja päivittävät mm. digitaalista osaamistaan työttömyysaikana. Samassa tutkimuksessa työttömistä ammattiosaamisen työllistymisen esteeksi kokivat voimakkaimmin ne, joilla oli tekniikan alan koulutus tai pelkkä yleissivistävä koulutus. (Kurvinen ym. 2019, 32–34, 39, 59, 62.)

Yksinäisyyden yhteyttä työkykyyn on tarkasteltu aiemmin myös tässä tutkielmassa käytettävän Kykyviisari-menetelmän aineiston pohjalta. Sekä miehillä että naisilla kaikissa ikäryhmissä itsensä yksinäisiksi kokevat arvioivat myös työkykynsä heikommaksi. Tämän perusteella yksinäisyyden kokemuksella on yhteys koettuun työkykyyn. Koronakriisi saattaa syventää yksinäisyyden kokemusta. Työllistymistä edistäviä palveluita kehitettäessä tulisi kiinnittää huomiota yksinäisyyden kokemukseen ja muihin syrjäytymisriskiä kasvattaviin tekijöihin. Osallistuminen työ- ja toimintakykyä edistävään ja osallisuuden tunnetta lisäävään toimintaan tai työhön, tulee olla mahdollista kaikille. (Lautala & Unkila 2020.)

5 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen toteutus kertomalla ensin tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Sen jälkeen esitellään tutkimuksessa käytetty aineisto sekä valitut muuttujat. Lopuksi kuvataan tutkimuksessa käytetyt menetelmät, joilla tutkimuskysymyksiin vastataan.

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimus on määrällinen ja sen tarkoituksena on luoda ymmärrys siitä, millainen on työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien hyvinvoinnin ja työkyvyn kokonaiskuva ja mitkä tekijät ovat niihin yhteydessä. Tulosten avulla voidaan tarkastella, mitä Kykyviisari-menetelmä kertoo Suomessa työllisyyspalveluita käyttävien työttömien kokemasta hyvinvoinnista, tyytyväisyydestä elämään sekä työkyvystä. Tutkimuskysymykset ovat:

1. *Millaiseksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät arvioivat työkykynsä?*
2. *Miten tyytyväisiä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät ovat elämäänsä?*
3. *Miten hyvinvoinnin osatekijät ovat yhteydessä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien koettuun työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen?*

Ensin tutkimuksessa kuvataan työttömien elämäntyytyväisyyden ja työkyvyn esiintyvyyttä, jonka jälkeen etsitään sekä henkilön taustatekijöistä että subjektiiviseen hyvinvointiin liittyvistä osatekijöistä näitä selittäviä tekijöitä. Tutkimuksen hypoteesina on, aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen pohjautuen, että tietyt sosiodemografiset tekijät, kuten vanhempi ikä, (mies)sukupuoli, yksin asuminen sekä sosioekonomiset tekijät, kuten alempi koulutustausta, heikko taloudellinen tilanne ja pitkäaikaistyöttömyys ovat yhteydessä työttömien heikompaan työkykyyn ja tyytymättömyyteen elämään. Oletuksena on myös, että työttömän positiivinen kokemus omista yhteisyyssuhteista ja itsensä toteuttamisesta ovat myönteisesti kytköksissä niin elämäntyytyväisyyteen kuin työkykyyn.

5.2 Aineiston esittely

Tutkimuksen aineisto on osa Kykyviisari-menetelmää käyttävien asiakkaiden kyselyaineistoa. Kykyviisari on työ- ja toimintakyvyn itsearviointimenetelmä, jonka avulla kartoitetaan yksilön työ- ja toimintakykyä sekä sen muutoksia. Kykyviisari-menetelmä on kehitetty osana Työterveyslaitoksen Sosiaalinen osallisuus ja työ- ja toimintakyvyn muutos (Solmu) -koordinaatiohanketta (2014–2022). Solmu-hankkeen tavoitteena on tukea ESR t15 hankkeita ja arvioida niiden vaikutuksia. Kykyviisari-menetelmä on kehitetty näiden tavoitteiden toteutumisen arviointia varten. Kykyviisari-menetelmä eroaa työkykyindeksistä siinä, että se on kehitetty nimenomaan työelämän ulkopuolella olevien työkyvyn arviointiin. Itsearviointilomake koostuu toimintakyvyn osa-alueita kattavista monivalintakysymyksistä (ks. liite 1). Osa-alueita ovat yleinen hyvinvointi ja koettu työkyky, sosiaalinen osallisuus, mieli, arjen suoriutuminen, fyysinen toimintakyky, kognitiiviset taidot, tulevaisuususkko ja mm. motivaatio. Itsearviointilomakkeessa kysytään perinteisten demografisten taustatietojen lisäksi myös esimerkiksi kotitalouden muotoa, subjektiivista taloudellisesta tilannetta ja koulutustaustaa.

Kykyviisari-menetelmä tuottaa vastaajalle henkilökohtaisen palautteen, joka sisältää ehdotuksia jatkotoimiksi työkyvyn ylläpitämiseksi tai parantamiseksi. Päättökäytännönä on auttaa asiakkaita tunnistamaan vahvuutensa ja haasteensa työkyvyn ja toiminnan kannalta sekä parantaa heidän tietoisuuttaan elämäntilanteestaan. Kykyviisari-menetelmä auttaa terveys-, kuntoutus-, sosiaali-, koulutus- ja työvoimapalvelujen asiantuntijoita, yhdessä asiakkaiden kanssa, löytämään oikeat toimenpiteet työkykyä parantavien tavoitteiden saavuttamiseksi. Kykyviisari-menetelmä on kattava, joten sillä voidaan arvioida heikossa työmarkkina-asemassa olevan väestön työkyvyn ja toiminnan yleistä tilannetta. (Wikström ym. 2020, 3.)

Tässä tutkimuksessa pidettiin tärkeänä saada riittävän suuri vastaajamäärä erilaisilta ja erikokoisilta paikkakunnilta, niin julkisiin kuin yksityisiin työllisyyspalveluihin osallistuneilta. Tutkimusaineisto on valikoitunut Kykyviisari-menetelmää hyödyntävien työllisyyspalveluiden työelämän ulkopuolella olevista asiakkaista, joten kyseessä ei ole koko työttömien väestö. Perusjoukkoa kuvaavan tiedon puuttumisen takia tutkimuksessa ei voida varmistua myöskään siitä, että aineisto edustaa työllisyyspalveluiden asiakkaina olevia työttömiä. Aineiston muodostumiseen on vaikuttanut myös se, ketkä asiakkaat palvelussa täyttävät Kykyviisarin. Työllisyyspalvelussa on voitu päättää hyödyntää Kykyviisari-menetelmää vain tietyn asiakasryhmän kohdalla, jolloin tulokset eivät kerro

koko työllisyyspalveluiden asiakaskunnasta. Tulokset kertovat siten vain aineistossa olevien ihmisten tilanteesta. Koska aineisto on kuitenkin varsin laaja ja kerätty eri alueilta Suomesta, voidaan uskoa, että tulokset ovat vähintään suuntaa antavia laajemmin työllisyyspalveluiden asiakkaana olevista työttömistä. Tutkimus on tärkeä, sillä työelämän ulkopuolella olevat jäävät usein väestökyselyissä aliedustetuksi (mm. Lautala & Unkila 2020, Leemann ym. 2018, 18) eikä Suomesta löydy jo tehtyä tutkimusta työllisyyspalveluiden asiakkaiden kokemasta elämäntyytyväisyydestä sekä työkyvystä.

Käyttämästäni aineistosta on rajattu pois erilaisissa hankkeissa tai vakinaisessa kuntoutus- ja sosiaalipalvelussa mukana olevat Kykyviisari-menetelmää käyttäneet vastaajat, sillä tutkimuksessa tarkastellaan ainoastaan työllisyyspalveluita käyttäneitä vastaajia. Tarkasteluun valittiin työelämän ulkopuolella olevat julkisen ja yksityisen sektorin työllisyyspalveluita käyttävät vastaajat (N=1937). Aineisto on kertynyt 21.10.2016-2.4.2020 välisenä aikana. Ulkopuolelle rajattiin kaikki ne toimijatahot, jotka eivät ole Kykyviisari-menetelmän käyttöönoton yhteydessä selkeästi maininneet sen tulevan käyttöön työllisyyspalveluiden asiakastyössä. Kolmannen sektorin toimijat jätettiin kokonaan aineistosta pois, sillä niiden kohdalla ei voitu yksilöidä palvelun olevan työllisyyspalvelua. Julkisen sektorin aineisto koostuu TE-toimistojen, julkisen hallinnon yhteispalvelupisteiden sekä kuntien työllistämispalveluiden asiakkaiden vastauksista. Yksityisen sektorin aineisto puolestaan koostuu työllisyyspalveluita tarjoavien henkilöstöpalveluyritysten ja muiden yksityisten palveluntuottajien asiakkaiden vastauksista.

5.3 Muuttujat

Selitettävät muuttujat

Työkykyä mitataan tässä tutkimuksessa **työkykypistemäärän** kautta. Kykyviisari-menetelmässä työkykypistemäärää kysytään hyvinvointi osuudessa (B4) *Oletetaan, että työkykysi on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisit nykyiselle työkyvyillesi? (0 = huonoin mahdollinen työkyky, 10 = paras mahdollinen työkyky)*. Työkykypistemäärän perusteella työkyky voidaan luokitella huonoon (0–5), kohtalaiseen (6–7) ja hyvään (8–9) tai erinomaiseen (10) työkykyyn (esim. Gould ym. 2006, 44; Jääskeläinen ym. 2016, 492).

Toinen selitettävä muuttuja on **tyytyväisyys elämään**. Elämään tyytyväisyyttä käytetään hyvinvointitutkimuksissa merkittävänä subjektiivisen hyvinvoinnin mittarina. Myös tässä

tutkimuksessa halutaan selvittää työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien subjektiivista hyvinvointia ja miten eri hyvinvoinnin osatekijät sitä selittävät. Kykyviisari-menetelmässä elämään tyytyväisyyttä kysytään hyvinvointi osuudessa (B1) *Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä elämääsi? Arvioi yleistä tyytyväisyyttäsi elämään.* Vastausvaihtoehtoina ovat *Erittäin tyytyväinen, Melko tyytyväinen, En tyytyväinen, mutta en tyytymätönkään, Melko tyytymätön* sekä *Erittäin tyytymätön.*

Taustamuuttajat

Taustamuuttujiksi tähän tutkimukseen on valittu *sukupuoli, ikä, koulutusaste, kotitalouden tilanne, työttömyyden kesto* sekä *työllisyyspalvelu* (taulukko 1). *Sukupuolta* kysyttäessä kyselylomakkeessa annettiin perinteisten nainen- ja miesluokkien lisäksi vaihtoehto ”muu”. Kaikista vastaajista (n=1937) 1065 ilmoitti sukupuolekseen mies (55 %), 857 sukupuolekseen nainen (44,2 %) ja 10 valitsi vaihtoehdon ”muu” (0,5 %). Vastaajista 5 ei valinnut mitään vaihtoehtoista. Vastaajista hieman yli puolet on siis miehiä. Muu-sukupuoliset on rajattu analyysin ulkopuolelle vähäisen havaintojen määrän vuoksi.

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan työikäiseen väestöön kuuluvat kaikki 15–74-vuotiaat henkilöt (Tilastokeskus 2020a.). Vastaajien (n=1906) keskimääräinen *ikä* on 40,34 vuotta (mediaani 40 vuotta), nuorimman vastaajan ollessa 17-vuotias ja vanhin 64-vuotias (taulukko 1). Työllisyyspalveluita käyttävien asiakkaiden iän keskiarvo on vain hieman korkeampi kuin Työterveyslaitoksen tietokannan kaikkien Kykyviisari-menetelmään vastanneiden keskiarvo, joka on 39 vuotta (N=18936, haettu 28.7.2020). Vastaajista 31 henkilöä ei kertonut ikäänsä. Miehillä keskiarvo oli 39,33 vuotta (mediaani 38) ja naisilla 41,7 vuotta (mediaani 43). Ikämuuttuja koodattiin viisiluokkaiseksi: 17–24-vuotiaat, 25–34-vuotiaat, 35–44-vuotiaat, 45–54-vuotiaat sekä 55–64-vuotiaat. Jaottelun pohjana käytettiin Tilastokeskuksen työllisyysastetutkimuksissa tehtyä ikäluokittelua (Tilastokeskus 2020b.).

Koulutustausta luokiteltiin kaksiluokkaiseksi korkeimman suoritettun koulutuksen mukaisesti yhdistämällä peruskoulun, ammattikoulun ja lukion suorittaneet luokkaan alempi aste ja korkeakoulun suorittaneet luokkaan korkea aste (taulukko 1). Vastaajista 112 oli valinnut vastausvaihtoehdokseen ”Koulutus on jäänyt kesken”, joten nämä on koodattu puuttuviksi arvoiksi, sillä lomakkeesta ei saada selville, mikä koulutus on kesken. Näin ollen koulutusasteen N=1825, eli hieman pienempi kuin vastaajien määrä. Vastaajista suurimmalla osalla (86,7 %) oli suoritettuna

alempi aste (peruskoulu, lukio tai ammattikoulu) ja ainoastaan 13,3 prosenttia on suorittanut korkeaasteen tutkinnon.

Aikaisemman tutkimuksen mukaan (esim. Kunnari 2017; Julkunen 2001; Pensola 2010) myös *kotitalouden tilanteella* on vaikutusta elämäntyytyväisyyteen ja työkykyyn. Kotitaloutensa tilannetta kuvaamaan vastaaja voi valita useammankin vaihtoehdot. Lähes puolet (45,6 %) asuu yksin (taulukko 1). Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat avo- tai aviopari talouteen kuuluvat, jossa on lapsia (16,6 %) ja joissa ei ole lapsia (16,5 %). Analyysia varten muuttuja koodattiin kaksiluokkaiseksi sen mukaan, asuuko yksin vai ei.

*Työttömyyden kesto*a kysytään *Kykyviisari*-menetelmässä (I2) Kuinka kauan nykyinen työttömyytesi on kestänyt. Vastausvaihtoehdot ovat 1=Alle vuoden, 2=1–2 vuotta, 3=3–4 vuotta, 4=5–7 vuotta, 5=8–10 vuotta, 6=yli 10 vuotta, 7=En ole koskaan ollut työelämässä sekä 8=En ole tällä hetkellä työttömänä. Aineiston ulkopuolelle rajattiin kaikki ne, jotka eivät ole tällä hetkellä työttömänä. Pitkäaikaistyöttömyys osoittautui yleiseksi (taulukko 1). Vastaajista 20,5 prosenttia kertoi olleensa työttömänä alle vuoden ja noin 30 prosentilla työttömyys on kestänyt yli viisi vuotta. Vastaajista 5,2 prosenttia ei ole koskaan ollut työelämässä. Vertaillakseni pitkäaikaistyöttömien hyvinvointia niihin, joiden työttömyys on kestänyt alle vuoden, luokittelin muuttujan uudelleen kaksiluokkaiseksi. Pitkäaikaistyöttömäksi luokittelin kaikki ne, joiden työttömyys on kestänyt yli vuoden. Merkitsin puuttuvaksi tiedoksi ne vastaajat (n=101), jotka eivät ole koskaan olleet työelämässä.

Koska tutkimuksessa on mukana sekä julkisen että yksityisen sektorin *työllisyyspalvelut*, tarkastellaan työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen liittyviä tekijöitä myös palvelujärjestelmien kautta. Vastaajista lähes kolme neljäsosaa (1422 vastaajaa) on julkisen sektorin työllisyyspalveluiden asiakkaita ja vain hieman yli neljännes (515 vastaajaa) yksityisen sektorin työllisyyspalveluiden asiakkaita (taulukko 1).

Taulukko 1. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien luokiteltujen taustamuuttujien jakaumat (n, %)

Taustamuuttujat	n	%
Sukupuoli (n=1922)		
Mies	1065	55,4
Nainen	857	44,6
Ikäluokat (n=1906)		
17–24	299	15,7
25–34	447	23,5
35–44	365	19,2
45–54	411	21,6
55–64	384	20,1
Koulutustausta (n=1825)		
Alempi aste	1583	86,7
Korkea aste	242	13,3
Kotitalouden tilanne (n=1860)		
Asuu yksin	940	50,5
Ei asu yksin	920	49,5
Työttömyyden kesto (n=1836)		
Alle vuoden	398	21,7
Pitkäaikaistyöttömyys	1438	78,3
Työllisyyspalvelusektori (n=1937)		
Julkinen sektori	1422	73,4
Yksityinen sektori	515	26,6

Selittävät muuttujat

Selittävät muuttujat valittiin Allardtin (1976) kolmen hyvinvointia rakentavan ulottuvuuden avulla: elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Elintaso-ulottuvuutta kuvaaviksi muuttujiksi valittiin Kykyviisari-menetelmästä *taloudellinen tilanne* ja *terveys*. Kykyviisari-menetelmässä taloudellista tilannetta mitataan subjektiivisen kokemuksen kautta kysymyksessä (H2) *Kun kotitaloutesi kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla 6 = Hyvin helppoa, 5 = Helppoa, 4 = Melko helppoa, 3 = Melko hankalaa, 2 = Hankalaa, 1 = Hyvin hankalaa*. Muuttujat luokiteltiin uudelleen kaksiluokkaisiksi niin, että menojen kattamisen helpoksi, melko tai hyvin helpoksi kokevat yhdistettiin, joten he saivat arvon 2 ja hankalaksi, melko tai erittäin hankalaksi kokevat saivat arvon 1. Vastaajien terveydentilaa kysyttiin viisiluokkaisella mittarilla (B2) *Onko terveydentilasi mielestäsi nykyisin? Arvioi terveydentilaasi kokonaisuutena.*

jonka vastausvaihtoehtoina olivat *Hyvä, Melko hyvä, Keskitasoinen, Melko huono* sekä *Huono*. Tämä muutettiin kaksiluokkaiseksi niin, että hyvä ja melko hyvä yhdistettiin hyväksi sekä loput kolme keskitasoiseksi tai huonoksi kokevat (taulukko 3).

Yhteisyysuhde (loving) -ulottuvuutta kuvaaviksi selittäviksi muuttujiksi valittiin kokemus yksinäisyyden tunteesta sekä yhteisyysuhdetta kuvaava summamuuttuja. *Yksinäisyyden tunnetta* mitataan kysymyksellä (C9) *Tunnetko itsesi yksinäiseksi*. Vastausvaihtoehtoina lomakkeella ovat 5 = *En koskaan*, 4 = *Hyvin harvoin*, 3 = *Joskus*, 2 = *Melko usein* sekä 1 = *Jatkuvasti*. Tämä muutettiin kaksiluokkaiseksi 2 = *en juuri koskaan* sekä 1 = *usein tai joskus*.

Aineistossa on useita muuttujia, jotka käsittelivät työkyvyn eri osa-alueita laajasti eri kysymysosioissa. Näitä ovat tausta- ja hyvinvointitietojen lisäksi osallisuus, mieli, arki, taidot ja keho, joista valittiin tarkasteltavaksi ne kysymykset, jotka teoreettisen viitekehyksen perusteella ovat tässä tutkimuksessa relevantteja. Näistä osa-alueista yhdistettiin yhteisyysuhteita (loving) sekä itsensä toteuttamista (being) kuvaavat summamuuttujat. Summamuuttujaksi kutsutaan muuttujaa, joka on saanut arvot laskemalla erillisten, mutta kuitenkin samaa ilmiötä kuvaavien muuttujien arvot yhteen. (KvantiMOTV 2009; Vehkalahti 2014, 112.) Summamuuttujiin laskettiin mukaan ne osa-alueiden kysymykset, joilla on yhtenäinen vastausskaala ja jotka asettuu jatkumolle negatiivinen-positiivinen. Suuri luku tarkoittaa väittämässä positiivista arviota kyseiseen osa-alueeseen, kun taas pieni luku negatiivista.

Summamuuttujien avulla itsearviosta saadaan tiivistetty kuva sen lisäksi, että se parantaa mittauksen luotettavuutta ja tarkkuutta. Ennen summamuuttujan tekemistä tulee tutkia mittarin reliabiliteettia (Metsämuuronen 2008, 47). Reliabiliteetin mittaamisessa käytetään yleisimmin Cronbachin alfaa (α), joka lasketaan muuttujien välisten keskimääräisten korrelaatioiden ja väittämien lukumäärän perusteella. Sitä yhtenäisempi mittari on, mitä suuremman arvon alfa saa. (KvantiMOTV 2009.) Yleisesti käytetty ja luotettava raja-arvo on 0,6 (Jokivuori & Hietala 2007, 135). Vaikka Kykyviisari-menetelmä laskee summamuuttujat erikseen eri aluekokonaisuuksista, tätä tutkimusta varten haluttiin luoda summamuuttujat oman teoreettisen viitekehyksen perusteella ja testata, kuinka ne sellaisenaan ovat yhteydessä työttömän kokemaan elämäntyytyväisyyteen sekä työkykyyn. Seuraavaksi esittelen tarkemmin muodostamani kaksi summamuuttujaa (Taulukko 2): yhteisyysuhteet sekä itsensä toteuttaminen.

Yhteisyysuhteet-summamuuttuja muodostuu viidestä väittämästä (taulukko 2), jotka kartoittavat Allardtin (1976) hyvinvointimallin loving-ulottuvuuden pohjalta merkityksellisyyden kokemusta ja

sosiaalista vuorovaikutusta. Se sisältää kokonaisvaltaisen käsityksen johonkin yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisena sekä avun saamisena ja muista huolehtimisena. Väittämien vastaukset sijoittuvat asteikolle, jonka toisessa päässä on osattomuuden kokemus ja toisessa osallisuuden kokemus. Yhteisyysuhteita kuvaavia muuttujia aineistossa ovat väittämät (C1) *Saan apua, kun sitä tarvitsen*, (C2) *Olen tarpeellinen muille*, (C7) *Tunnen kuuluvani yhteiskuntaan*, (C8) *Olen tyytyväinen ihmissuhteisiini* sekä (E11) *Muista huolehtiminen*. Vastausvaihtoehtona kyseisille väittämille oli arvioida oma tilanteensa asteikolla $1 = \text{täysin eri mieltä} - 5 = \text{täysin samaa mieltä}$. Kysymykseen (E11) vastausvaihtoehdot olivat $1 = \text{En suoriudu} \rightarrow 5 = \text{Suoriudun hyvin}$. Vaikka vastausvaihtoehdot olivat erilaiset C-osion kysymyksissä verrattuna E-osioon, olivat ne samansuuntaisia ja saman luokkaisia. (E11) kysymyksen lisääminen summamuuttujaan paransi myös niiden välistä konsistenttisuutta, eli reliabiliteettia. Cronbachin alfa sai 0,808, joka on suurempi kuin yleisesti käytetty raja-arvo 0,6. Varianssianalyysia varten muodostettu summamuuttuja jaettiin summamuuttujassa yhteenlaskettujen muuttujien määrällä tulkinnan helpottamiseksi (vaihteluväli 1–5), mutta lineaariseen regressioon vaihteluväli säilytettiin jatkuvana (5–25).

Itsensä toteuttamista kuvaava summamuuttuja pohjautuu myös Allardtin (1976) hyvinvointimalliin. Se koostuu Kykyviisari-menetelmän kymmenestä being-ulottuvuutta kuvaavasta saman luokkaisesta muuttujasta (taulukko 2). Väittämät pitävät sisällään omaan elämänsä kulkuun ja asioihin vaikuttamisen sekä oman osaamisen hyödyntämisen, onnistumiset ja niistä nauttiminen. Itsensä toteuttamiseen sisältyy myös kokemus kuulluksi tulemisesta ja arvostuksesta. Näiden ohella itsensä toteuttamista kuvaavaan muuttujaan kuuluu oleellisesti myös usko omiin mahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen. Väittämien vastaukset sijoittuvat asteikolle, jossa toisessa päässä itsensä toteuttaminen koetaan heikoksi ja toisessa vahvaksi.

Itsensä toteuttamista kuvaavia muuttujia aineistossa ovat väittämät (C3) *Saan sanoa asiani ja tulen kuulluksi*, (C4) *Minua arvostetaan*, (C5) *Olen kokenut onnistumisia*, (C6) *Ohjaan oman elämäni kulkua*, (F5) *Suhtaudun tulevaisuuteni myönteisesti*, (F6) *Minulla on haaveita ja toiveita tulevaisuudelleni*, (F7) *Olen valmis näkemään vaivaa ja tekemään asioita tavoitteitteni ja haaveitteni toteutumisen eteen*, (F8) *Minulla on osaamista, jota voin hyödyntää työelämässä*, (F9) *Pystyn ilmaisemaan itseäni eri tilanteissa suullisesti* sekä (F10) *Pystyn ilmaisemaan itseäni eri tilanteissa kirjallisesti*. Vastausvaihtoehtona kyseisille väittämille oli arvioida oma tilanteensa asteikolla $1 = \text{täysin eri mieltä} - 5 = \text{täysin samaa mieltä}$. Summamuuttujan reliabiliteetti on hyvä, sillä Cronbachin α saa arvon 0,897. Myös tämän summamuuttujan kohdalla varianssianalyysissa summamuuttujan vaihteluväli on 1–5, mutta lineaariseen regressioon vaihteluväli säilytettiin jatkuvana (10–50).

Taulukko 2. Selittävien summamuuttujien muodostuminen ja niiden Cronbachin alfa -arvot.

Summamuuttuja	Väittämät	Vaihteluväli	Cronbachin alfa
Yhteisyyssuhteet (loving)	(C1) Saan apua, kun sitä tarvitsen (C2) Olen tarpeellinen muille (C7) Tunnen kuuluvani yhteiskuntaan (C8) Olen tyytyväinen ihmissuhteisiin (E11) Muista huolehtiminen	(1–5) 5–25	0,808
Itsensä toteuttaminen (being)	(C3) Saan sanoa asiani ja tulen kuulluksi (C4) Minua arvostetaan (C5) Olen kokenut onnistumisia (C6) Ohjaan oman elämäni kulkua (F5) Suhtaudun tulevaisuuteni myönteisesti (F6) Minulla on haaveita ja toiveita tulevaisuudelleni (F7) Olen valmis näkemään vaivaa ja tekemään asioita tavoitteitteni ja haaveitteni toteutumisen eteen (F8) Minulla on osaamista, jota voin hyödyntää työelämässä (F9) Pystyn ilmaisemaan itseäni eri tilanteissa suullisesti (F10) Pystyn ilmaisemaan itseäni eri tilanteissa kirjallisesti	(1–5) 10–50	0,897

5.4 Menetelmät

Tutkimusmenetelmien valinta nojautuu siihen, mitä menetelmiä käyttäen saataisiin parhaiten vastaus tutkimuskysymykseen (Jokivuori & Hietala 2007, 23). Koska aineisto on kvantitatiivinen, analyysimenetelminä on käytetty kuvailevaan analyysiin mahdollistavia frekvenssijakaumia ja histogrammia sekä yhteyksiä havainnoimalla tasolla keskiarvovertailua ja varianssianalyysia. Selittävää analyysia varten on valittu lineaarinen regressioanalyysi, sillä sen avulla voidaan mallintaa ja ennustaa muuttujien välisiä yhteyksiä.

Frekvenssijakaumat auttavat analysoimaan kvantitatiivista aineistoa. Frekvenssi tarkoittaa havaintojen lukumäärää, eli kuinka monta kertaa kukin yhden muuttujan vaihtoehto esiintyy aineistossa. (Heikkilä 2014, 210.) Selitettävää työkykymuuttujaa sekä elämään tyytyväisyyttä kuvaavaa muuttujaa kuvataan histogrammin avulla. Histogrammin avulla tutkitaan graafisesti, ovatko selitettävät muuttujat, tyytyväisyys elämään ja työkyky, normaalisti jakautuneita. Normaalisuuden mittaamiseen käytetään jakauman vinoutta (skewness) sekä huipukkuutta (kurtosis) kuvailevia

tunnuslukuja. Tässä tutkimuksessa menetelmänä käytettävän lineaarisen regressioanalyysin oletuksena on se, että muuttujien taustalla on normaalisti jakautunut populaatio. (Metsämuuronen 2008, 20.) Tämän tutkimuksen selitettävät muuttujat ovat normaalisti jakautuneita (kuvio 1 ja kuvio 2). Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi t-testillä kaksiluokkaisten selittävien muuttujien (esim. sukupuoli, koulutusaste) keskiarvovertailua. Myös t-testiä voidaan käyttää silloin, kun otos on normaalijakautunut. Levenen-testillä tarkastetaan, ovatko ryhmien varianssit yhtä suuria (Metsämuuronen 2003, 472). Analyysit tehtiin SPSS Statistics 26 -ohjelmalla.

Varianssianalyysi

Kolme- tai useampiluokkaisten muuttujien väliseen keskiarvovertailuun käytetään varianssianalyysia. Näitä ovat tässä tutkimuksessa ikämuuttuja, koulutusaste, kotitalouden tilanne, yhteisyysuhde, itsensä toteuttaminen, yksinäisyyden tunne sekä taloudellinen tilanne. Varianssianalyysi auttaa selvittämään, eroavatko vastaajaryhmät arvioinnistaan tyytyväisyydestä elämään ja työkyvystä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös yhteyksien tilastollista merkitsevyyttä. Varianssianalyysin avulla siis selvitetään kahden muuttujan välillä olevaa yhteyttä ja riippuvuutta. (Heikkilä 2008, 210, Metsämuuronen 2008, 19, Vehkalahti 2014, 68.)

Varianssianalyysin avulla tarkastellaan, ovatko selitettävän muuttujan keskiarvot erisuuruisia selittävän muuttujan eri luokissa ja eroavatko ne tilastollisesti merkitsevästi toisistaan (Nummenmaa 2009, 205, 194; Metsämuuronen 2008, 153). Yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla voidaan selvittää varianssin esiintymistä eri näkökulmista, niin ryhmien välistä kuin ryhmän sisäistä varianssia. Yksisuuntaisen varianssianalyysin nollahypoteesina on mitattavien muuttujien saman suuruiset keskiarvot, joten jos selitettävän muuttujan keskiarvojen välillä on eroja selittävän muuttujan eri luokissa, voidaan nollahypoteesi hylätä. (Nummenmaa 2009, 190–191.) Varianssianalyysin käytön ehtona on, että selitettävien muuttujien tulee olla välimatka-asteikollisia ja selittävien taas luokitteluasteikollisia. On myös otettava huomioon, että ryhmien varianssit ovat yhtä suuret, havainnot ovat toisistaan riippumattomia ja aineisto on normaalijakautunut. (Nummenmaa 2009, 194; Metsämuuronen 2003, 646–647.) Normaalijakautuneisuus selvitetään histogrammin avulla.

Varianssianalyysin tilastollista merkitsevyyttä tutkitaan F -testin perusteella, mutta sen avulla ei saada selville sitä, mitkä ryhmät mahdollisesti eroavat toisistaan. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa on otettu käyttöön post hoc -testit. Niiden avulla ryhmiä voidaan vertailla pareittain ja selvittää useamman kuin kahden luokan keskiarvojen poikkeavuutta toisistaan. Post hoc -testejä on monia,

mutta tähän tutkimukseen on valittu Bonferroni ryhmien varianssien ollessa yhtä suuria perusjoukossa. (Nummenmaa 2009, 205–210.) Varianssianalyyseissa tarkastellaan myös Levenen testiä, jonka avulla selvitetään, ovatko ryhmien varianssit samansuuruiset. Levenen F -testin p -arvon ollessa merkitsevä ($p < .05$), voidaan hylätä nollahypoteesi varianssien saman suuruudesta. (Jokivuori & Hietala 2007, 139). Kaikkien muuttujien kohdalla saman suuruusehto ei kuitenkaan täyttynyt. Tästä syystä erojen tilastollinen merkitsevyys tarkistettiin ei-parametrisella testillä. Varianssianalyysin sijasta käytetään Kruskal-Wallis-testiä, sillä se soveltuu hyvin mielipideasteikoille. (Heikkilä 2014, 9.)

Muuttujien välisten riippuvuuksien ja keskiarvovertailuiden lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan tilastollista merkitsevyyttä p -arvon avulla. P -arvo kertoo, kuinka suurella todennäköisyydellä vaihtoehtoinen hypoteesi on väärä (Nummenmaa 2009, 148, 305). Mitä pienempi merkitsevyystaso, sitä merkittävämpi tulos on. Merkitystasot määritellään yleisimmin näin:

- $p < .001^{***}$ = tilastollisesti erittäin merkitsevä
- $p < .01^{**}$ = tilastollisesti merkitsevä
- $p < .05^{*}$ = tilastollisesti melkein merkitsevä (Heikkilä 2008, 195.)

Lineaarinen regressioanalyysi

Tutkimuksen selittävässä analyysissä käytetään perinteistä, eli lineaarista regressioanalyysia. Regressioanalyysin avulla tarkastellaan, mitkä sosiodemografiset ja sosioekonomiset taustamuuttujat ovat voimakkaimmin yhteydessä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämäntyytyväisyyteen sekä koettuun työkykyyn. Lineaarinen regressioanalyysi kertoo, miten selittävillä muuttujilla voidaan ennustaa yhden selitettävän muuttujan arvojen vaihtelua. (Metsämuuronen 2006, 643, Nummenmaa 2009, 317.) Tässä tutkimuksessa tutkitaan selitettävän muuttujan eli elämäntyytyväisyyden sekä koetun työkyvyn vaihtelua selittävillä muuttujilla, joita ovat sekä demografiset (ikä, sukupuoli, kotitalouden tilanne) ja sosioekonomiset (koulutustausta, taloudellinen tilanne) muuttujat että muut hyvinvoinnin osatekijät, kuten työttömyyden kesto, terveydentila, yhteisyysuhteet sekä itsensä toteuttaminen.

Linearisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on useimmin intervalliasteikollinen ja jatkuva muuttuja (Metsämuuronen 2006, 577), joten koettua työkykyä mittaavan muuttujan tarkasteluun menetelmä soveltuu hyvin, sillä muuttuja on jatkuva ja saa arvoja välillä 0–10. Myös tyytyväisyys

elämään hyväksyttiin selitettäväksi muuttujaksi, vaikka onkin 5-luokkainen Likert-asteikollinen muuttuja. Selittävien muuttujien vakioinnin avulla, lineaarisella regressioanalyysillä saadaan selville, mitkä muuttujat selittävät voimakkaimmin riippuvan muuttujan vaihtelua (Metsämuuronen 2008, 88; Nummenmaa 2009, 322). Tässä tutkimuksessa selvitetään monen eri muuttujan yhteyttä sekä muuttujien selityskyvyn voimakkuutta vastaajien koettuun työkykyyn sekä elämäntyytyväisyyteen, joten myös tästä syystä analyysimenetelmäksi valikoitui lineaarinen regressioanalyysi.

Yhtenä edellytyksenä lineaariselle regressioanalyysille on se, että käytettävät muuttujat ovat vähintään välimatka-asteikollisia jatkuvia muuttujia tai sitten binäärisiä dummy-muuttujia. Tästä syystä kategoriset sekä järjestysasteikolliset muuttujat on luokiteltu kaksiluokkaisiksi dummy-muuttujiksi. (Jokivuori & Hietala 2007, 41.) Kaksiluokkaisiksi dummy-muuttujiksi luokiteltiin sukupuoli, koulutusaste, kotitalouden tilanne, työttömyyden kesto, menojen kattaminen, terveydentila sekä yksinäisyyden tunne. Lineaarisen regressioanalyysin käyttöön liittyy muitakin rajoitteita, jotka on otettava huomioon. Sen käyttö edellyttää riittävän suurta otoskokoa, jotta tuloksia voidaan pitää luotettavina (Nummenmaa 2009, 304). Tämän tutkimuksen aineistoa (N=1937) pidetään riittävänä analyysiin. Kun malli on tehty, on hyvä tarkistaa, ovatko residuaalit normaalisti jakautuneita ja että niiden varianssi on homoskedastinen, eli se jakautuu tasaisesti. Residuaaleja katsomalla selvitetään, toimiiko tehty malli kaikilla x-muuttujan arvoilla yhtä hyvin vai onko niin, että suurilla x:n arvoilla residuaalit kasvavat, jolloin malli ennustaa huonosti y:tä. (Metsämuuronen 2006, 581.) Tästä syystä lineaarisesta regressiosta luotiin myös pisteparvikuviot, jossa ennustetut arvot ovat x-akselilla ja jäännökset y-akselilla (ks. liitteet 2–5). Kuvioden perusteella voidaan todeta, ettei analyysi riko edellytyksiä.

Myös muiden oletusten tulee täyttyä, jotta regressioanalyysiä voidaan käyttää. Näitä ovat muun muassa muuttujien väliset lineaariset yhteydet sekä selittävien muuttujien korreloiminen selitettävään muuttujaan (Nummenmaa 2009, 303–304). Ennen regressioanalyysia tutkitaan Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroimella mukaan otettavien lineaaristen muuttujien välisiä yhteyksiä ja korrelointia keskenään. Koska Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroin ei sovellu luokitteluasteikollisille muuttujille, käytetään Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa silloin, kuin riippuvuus ei ole lineaarista (sukupuoli, koulutus, asumismuoto, terveydentila, taloudellinen tilanne, yksinäisyyden tunne).

Yleisimmin käytetty kerroin on Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroin. Se soveltuu kahden välimatka-asteikollisen muuttujan lineaarisen riippuvuuden tarkasteluun. Pearsonin korrelaatiokerroin ja Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin mittaavat muuttujien korrelaatiota -1:stä

+1:een. Arvo 1 osoittaa pisteiden asettuvan nousevalle ja arvo -1 laskevalle suoralle. Riippuvuus on täydellistä kaikkien pisteiden sijoituessa suoralle. Korrelaation merkki havainnollistaa sen, onko riippuvuus negatiivista vai positiivista. Korrelaatio ei itsessään kerro kausaalisuudesta, eikä korrelaatiokerroin välttämättä mittaa sitä silloin, kun muuttujien välillä havaitaan epälineaarinen suhde. Tässä tilastollisen merkitsevyyden arviointi on tärkeää. (Tilastokeskus 2020b.) Selittävien muuttujien tulee korreloida vähäisesti muttei mielellään saisi ylittää yleisesti pidettyä korrelaation raja-arvoa 0,5 (Nummenmaa 2009, 290), mutta myös 0,7 pidetään vielä kohtalaisena (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 186).

Korrelaatiokertoimen arvo 0 merkitsee sitä, ettei muuttujien välillä ole lineaarista yhteyttä (Metsämuuronen 2008, 110). Tässä tutkimuksessa sukupuoli korreloi hyvin vähäisesti iän, taloudellisen tilanteen ja yksinäisyyden tunteen kanssa. Ikä sai pienen korrelointiarvon myös kotitalouden tilanteen kanssa. Vähäinen yhteys oli myös koulutusasteen sekä työttömyyden keston ja yksinäisyyden tunteen välillä (ks. liite 7). Tässä aineistossa käytettävien summamuuttujien, yhteisyysuhteet sekä itsensä toteuttaminen, välinen korrelaatio ylittää kelvollisena pidetyn raja-arvon (liite 7), joten niiden välinen multikollineaarisuus päätettiin tarkastaa Tolerance ja VIF -arvoja tarkastelemalla. Muuttujat voivat olla multikollineaarisia myös silloin, jos moni saa arvon 0 tai sitä lähellä olevia arvoja. Näin ollen lineaarinen regressio vaatii multikollineaarisuuden varmistamista myös silloin, ja tässä tutkimuksessa tuli varmistua siitä, etteivät muuttujat ole liian voimakkaassa yhteydessä toisiinsa. SPSS laskee selittäville muuttujille tunnusluvut, Tolerance ja VIF (variation inflation factor), jotka mittaavat multikollineaarisuutta. Multikollineaarisuudesta on huolestuttava, jos Tolerance arvo jää lähelle 0,2 ja VIF ylittää arvon 4. (Jokivuori & Hietala 2007, 50–51.)

Tolerance ja VIF arvot testattiin ensin niin, että kaikki selittävästä muuttujista valittiin vuorotellen riippuvaksi muuttujaksi, ja muut selittävät muuttujat riippumattomiksi muuttujiksi (tuloksia ei taulukoitu). *Tolerance*-arvot jäivät jokaisen muuttujan kohdalla selvästi yli 0,20 ja *VIF*-arvot selvästi alle 4. *Tolerance* ja *VIF* arvot testattiin myös tyytyväisyys elämään ja työkyky -muuttujien ollessa riippuvia muuttujia (ks. liite 5) ja näin ollen voitiin todeta, ettei multikollineaarisuus ole este jatkaa analyysiä regressioanalyysiin, eikä muuttujien välillä ole liian voimakasta keskinäistä yhteyttä.

Tämän tutkimuksen lineaarisessa regressioanalyysissä käytetään Enter-mallitusta. Enter-mallissa selittäviä muuttujia ei poisteta mallista tai lisätä siihen, vaan kaikki riippumattomat muuttujat asetetaan yhtäaikaisesti tarkasteltavaksi. Mallissa selvitetään aikaisempien tutkimusten perusteella sitä, miten tietyt muuttujat selittävät ilmiötä. Enter-menetelmällä saadaan selville vain se osa selitettävästä muuttujasta, jonka selittäjä selittää ilman, että sillä olisi päällekkäisyyttä toisten

selittäjien kanssa. (Metsämuuronen 2006, 650–651.) Enter-mallitus voi siis selittää, miten asetettu tutkimushypoteesi sopii aineistoon. Selitysasteen ollessa korkea, voidaan todeta tutkimushypoteesin olleen oikein asetettu ja sen saavan tukea aineistosta. Enter-menetelmä valittiin tähän tutkimukseen, sillä se on toimiva menetelmä tilanteessa, jossa muuttujien välisiä yhteyksiä voidaan ennustaa aiempien tutkimusten ja teoriataustan pohjalta. (Nummenmaa 2009, 305.) Enter-menetelmällä voidaan varmistaa esimerkiksi kotitalouden tilannetta koetussa työkyvyssä ja katsoa, toimiiko se selittäjänä silloin, kun selittävien muuttujien yhteisvaihtelu on poistettu, ja silloin kun muut selittäjät on lisätty regressiomalliin ennen kotitalouden tilannetta. Eli tavoitteena on selvittää, selittääkö kotitalouden tilanne koetusta työkyvystä sitä osaa, mitä muut selittäjät eivät pysty selittämään.

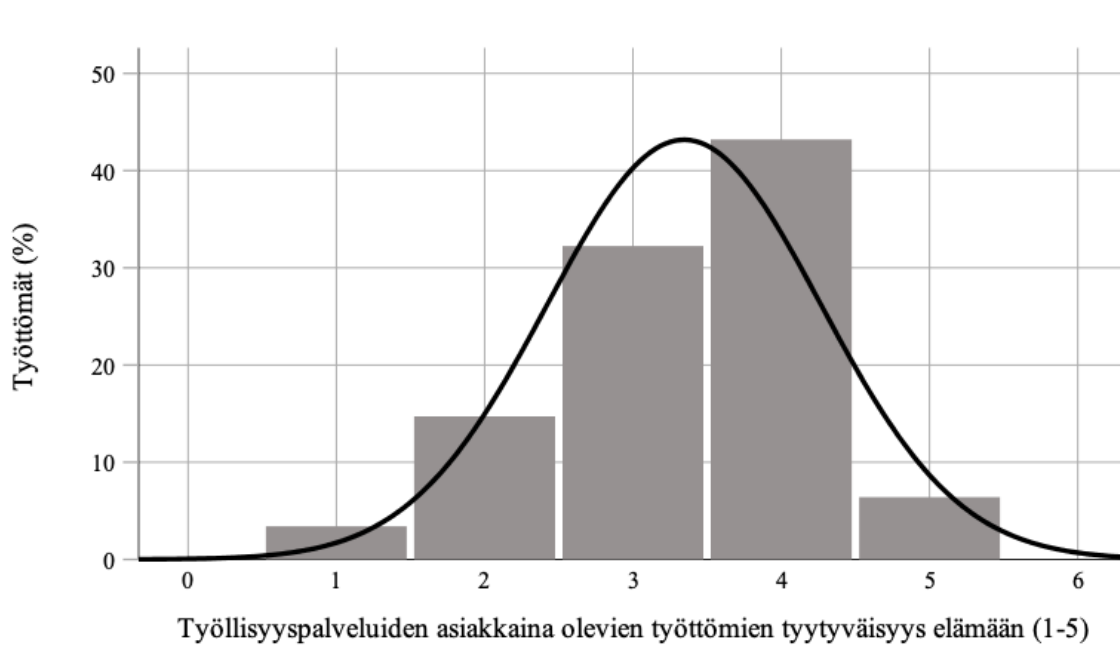
6 Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien subjektiivinen hyvinvointi ja työkyky

Tässä luvussa esitellään analyysin tulokset. Histogrammin avulla tutkitaan selitettävien muuttujien normaalijakautuneisuutta. Sen jälkeen siirrytään yhteyksiä havainnollistavalle tasolle, ja tutkitaan muuttujien välistä riippuvuutta sekä haetaan yhteyksiä muuttujien välillä. Analyysimenetelminä tässä käytetään varianssianalyysia. Luvun lopussa esitellään selittävällä tasolla lineaaristen regressioiden perustuloksia eli regressiomallin selitysasteita, mallien soveltuvuutta F -testin avulla sekä regressioiden onnistuneisuutta t -testin perusteella.

6.1 Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijöiden jakaumat

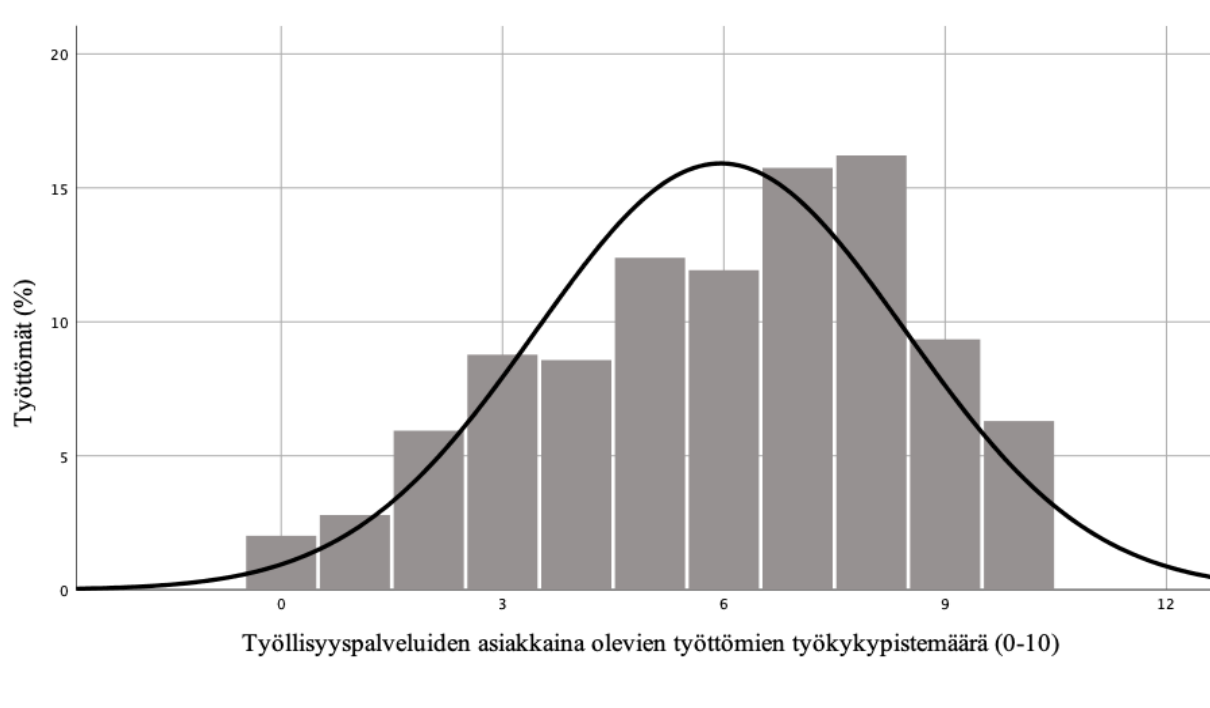
Ensimmäisenä tarkastellaan työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien *tyytyväisyyttä elämään* ja sen normaalijakautuneisuutta histogrammin avulla (kuvio 1). Vastaajat ($n = 1935$) kokivat olevansa melko tyytyväisiä elämäänsä ($M = 3,34$ ja $SD = 0,9$). Lähes puolet vastaajista (49,6 %) ovat melko tai erittäin tyytyväisiä elämäänsä. On kuitenkin huomioitava, että lähes viidesosa vastaajista ovat melko tai erittäin tyytymättömiä elämäänsä. Melkein kolmasosa vastaajista kokee, ettei ole tyytyväinen, muttei tyytymätönkään (32,2 %). Kuviosta näkee, että jakauma on hieman vasemmalle vino, sillä sen vinouskerroin (skewness) on $-0,546$. Jakauman huipukkuuskerroin (kurtosis) on $-0,143$, eli hyvin litteähuippuinen. Näin ollen, jakaumaa voidaan pitää symmetrisenä ja huipukkuudeltaan normaalijakauman kaltaisena.

Kuvio 1. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien tyytyväisyys elämään jakauma.

Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkyvyn arvioinnin analysointi aloitettiin tutkimalla työkykypistemäärän keskiarvoa sekä normaalijakautuneisuutta histogrammin avulla (kuvio 2). Työllisyyspalveluiden käyttäjät arvioivat *työkykynsä* melko alhaiseksi. Kaikkien vastaajien ($n=1937$) työkykypistemäärän keskiarvo on 5.96 pistettä, kun yleisesti pistemääräjaottelun mukaan 0–5 pistettä luokitellaan huonoksi ja 6–7 kohtalaiseksi (mm. Gould ym. 2006b, Jääskeläinen ym.

2016). Jakauman vinouskerroin (skewness) on $-0,382$, eli jakauma on hieman vasemmalle vino ja osa arvoista on suurempi kuin keskiarvo. Huipukkuuskerroin (kurtosis) on litteähuippuinen $-0,649$, eli havainnot jakautuvat jokseenkin tasaisesti kaikille arvoille.

Kuvio 2. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkykypistemäärän jakauma.

Edellä olevat jakaumat osoittavat, että työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät ovat melko tyytyväisiä elämäänsä, mutta heidän koettu työkyky on melko alhainen. Tarkastellaan seuraavaksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien hyvinvoinnin osatekijöitä ilmentävien riippumattomien muuttujien jakaumia (taulukko 3). Jakaumat osoittavat, että työttömien taloudelliset vaikeudet, huono terveydentila ja yksinäisyys tunne ovat yleisiä. Työttömistä yli puolet kokee menojen kattamisen hankalaksi. Lähes kaksi kolmesta arvioi terveydentilansa keskitasoiseksi tai huonoksi. Myös reilusti yli puolet kokee itsensä yksinäiseksi usein tai vähintään joskus. Yhteisyysuhteiden ja itsensä toteuttamisen jakaumia tarkastellessa voidaan todeta, että vastaajat kokevat molemmat melko hyväksi. Summamuuttujat esitellään myös jatkuvina muuttujina, joista on laskettu keskiarvot (M) ja keskihajonnat (SD). Nämä tiedot on esitetty yksityiskohtaisesti myös taulukossa 3. Yhteisyysuhteita kuvaavan muuttujan vaihteluväli on 5–20 ja keskiarvo 18,6 ($SD = 4$). Voidaan todeta, että työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät kokevat yhteisyysuhteensa hyväksi. Itsensä toteuttamista kuvaava summamuuttuja taas saa arvoja välillä 10–50. Keskiarvoltaan

muuttuja on 36,4, muuttujan arvojen poiketen keskimäärin 7,6 keskiarvosta. Myös itsensä toteuttaminen koetaan melko hyväksi.

Taulukko 3. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien kokemien hyvinvoinnin eri osatekijöitä ilmentävien riippumattomien muuttujien jakaumat (*N*, %) sekä jatkuvien muuttujien vaihteluväli, keskiarvo (*M*) ja keskihajonta (*SD*).

Selittävät muuttujat	<i>N</i>	%	
Menojen kattaminen			
Hankalaa	1040	53,7	
Helppoa	895	46,3	
Terveyden tila			
Keskitasoinen tai huono	1182	61,1	
Hyvä	754	38,9	
Yksinäisyyden tunne			
Usein tai joskus	1096	56,7	
En juuri koskaan	838	43,3	
Yhteisyyssuhteet			
1. Erittäin heikko	14	0,7	
2.	129	6,7	
3.	581	30,1	
4.	877	45,5	
5. Erittäin hyvä	327	17,7	
Itsensä toteuttaminen			
1. Erittäin heikko	8	0,4	
2.	119	6,2	
3.	600	31,4	
4.	887	46,4	
5. Erittäin hyvä	299	15,6	
Jatkuvat muuttujat			
	Vaihtelu-väli	<i>M</i>	<i>SD</i>
Yhteisyyssuhteet	5–20	18,6	4
Itsensä toteuttaminen	10–50	36,4	7,6

6.2 Hyvinvoinnin osatekijöiden yhteys elämäntyytyväisyyteen sekä koettuun työkykyyn

Keskiarvovertailut ovat jaettu kahteen eri taulukkoon. Ensimmäiseksi tarkastellaan selittävien taustamuuttujien ryhmien välisiä keskiarvovertailuja *tyytyväisyydestä elämään* (taulukko 4). Naisten ja miesten välinen ero on hyvin pieni, mutta se on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .001$). Elämäntyytyväisyyden ja ikäluokkien välillä ei ole tilastollista riippuvuutta ($F = 2,314$, $p = .055$), eikä keskiarvot juuri eroa toisistaan. Myöskään korkeintaan keskiasteen koulutuksen suorittaneiden keskiarvo ($M = 3,3$ ja $SD = 0,9$) ei juurikaan eroa korkeakoulututkinnon suorittaneiden vastaajien keskiarvosta ($M = 3,4$ ja $SD = 0,9$), eikä tulos ole tilastollisesti merkitsevä.

Elämäntyytyväisyydessä on pieniä eroja asumismuodon mukaan, ja ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .000$). Yksin asuvat arvioivat tyytyväisyytensä elämään vain hieman alhaisemmaksi ($M = 3,2$ ja $SD = 0,9$), kuin ne työttömät, jotka eivät asu yksin ($M = 3,5$ ja $SD = 0,9$). Asumismuodon ja elämän tyytyväisyyden välistä yhteyttä tarkastellaan myös viisiluokkaisella muuttujalla, joka erottelee yksin asuvat, vanhempien luona asuvat, yhteis- tai yksinhuoltajat, parisuhteessa ilman lapsia elävät sekä parisuhteessa lasten kanssa elävät. Parisuhteessa olevien työttömien, joilla on lapsia, keskiarvot ovat korkeimmat ($M = 3,6$, tuloksia ei taulukoitu). Tässä Post hoc vertailu (Tukey) paljastaa, että yksin asuvat ovat kaikista tyytymättömmämpiä elämäänsä, ja ryhmän keskiarvo eroaa tilastollisesti merkitsevästi ($p < .01$) kaikkien muiden asumismuotojen kanssa.

Kun tarkastellaan työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämäntyytyväisyyden saamia keskiarvoja työttömyyden keston näkökulmasta, pitkäaikaistyöttömät ($M = 3,5$ ja $SD = 0,8$) eivät ole yhtä tyytyväisiä elämään, kuin alle vuoden työttömänä olleet ($M = 3,8$ ja $SD = 0,9$) (taulukko 4). Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < .01$). Tarkasteltaessa työllisyyspalvelusektoreiden välisiä elämäntyytyväisyyden keskiarvoja, voidaan todeta, että yksityisen sektorin työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät ovat keskimäärin hieman tyytyväisempiä elämäänsä ($M = 3,4$ ja $SD = 0,9$) kuin julkisen sektorin ($M = 3,3$ ja $SD = 0,9$). Ero on hyvin pieni, mutta tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < .05$).

Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien *työkyvyn* keskiarvoja vertailtaessa ei miesten ja naisten välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroa (taulukko 4). Miehet arvioivat työkykynsä asteikolla 1–10 olevan keskimäärin 6,0 ($SD = 2,5$), kun naisilla vastaava arvio on 5,9 ($SD = 2,5$). Kun tarkastellaan ikäluokkien yhteyttä työttömien työkykyyn, voidaan todeta, että keskiarvojen erot ovat varsin pieniä, eikä iän ja työkyvyn yhteys ole tilastollisesti merkitsevä. Heikoimmaksi työkykynsä

arvioivat vanhin ikäluokka, eli 55–64-vuotiaat ($M = 5,6$ ja $SD = 2,6$) ja parhaimmaksi 35–44-vuotiaat ($M = 6,2$ ja $SD = 2,4$). Ikäluokkien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa elämäntyytyväisyydessä¹. Koulutuksen suhteen, korkeintaan keskiasteen koulutuksen suorittaneiden keskiarvo taas eroaa tilastollisesti merkitsevästi korkeakoulututkinnon suorittaneiden vastaajien keskiarvosta. Korkeintaan keskiasteen suorittaneet arvioivat työkykynsä heikommaksi ($M = 5,9$ ja $SD = 2,5$) kuin korkeakoulututkinnon suorittaneet ($M = 7,0$ ja $SD = 2,3$).

Yksin asuvien keskiarvo eroaa tilastollisesti merkitsevästi ei yksin asuvien työttömien keskiarvosta ($p < 0.000$). Yksin asuvat arvioivat työkykynsä heikommaksi ($M = 5,7$ ja $SD = 2,5$) kuin ne työttömät, jotka eivät asu yksin ($M = 6,3$ ja $SD = 2,4$). Tarkasteltaessa työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkyvyn keskiarvoja työttömyyden keston näkökulmasta, pitkäaikaistyöttömät ($M = 5,8$ ja $SD = 2,3$) arvioivat työkykynsä heikommaksi, kuin alle vuoden työttömänä olleet ($M = 6,6$ ja $SD = 2,5$) (taulukko 4). Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0.000$). Työllisyyspalvelusektoreiden välisen tarkastelun perusteella yksityisen sektorin asiakkaina olevat työttömät kokevat työkykynsä ($M = 6,7$ ja $SD = 2,5$) keskimäärin paremmaksi kuin julkisen sektorin asiakkaat ($M = 5,7$ ja $SD = 2,5$). Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .001$).

Erot työkyvyn keskiarvoissa ovat hieman elämäntyytyväisyyttä saamia arvoja suurempia (taulukko 4), mutta on huomioitava, että työkykymuuttuja saa arvoja välillä 0–10, kun taas tyytyväisyys elämään vain 1–5. Taustamuuttujien osalta voidaan todeta, että erot ovat pieniä, vaikkakin tilastollisesti merkitseviä. Ainoastaan ikäluokkien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa kummankaan riippuvan muuttujan keskiarvovertailussa. Koulutusasteilla ei ole tilastollista eroa elämäntyytyväisyyden osalta, mutta työkyvyn kohdalla alemman koulutusasteen suorittaneiden työkykypistemäärä eroaa tilastollisesti merkitsevästi korkea-asteen suorittaneiden työkykypistemäärästä. Työkyvyn keskiarvoissa taustamuuttujia tarkasteltaessa selkein ero onkin eri koulutusasteilla, koska alemman asteen suorittaneet työttömät arvioivat työkykynsä 1,1 pistettä huonommaksi kuin korkeakoulutuksen saaneet. Selkeä ero löytyy myös työttömyyden kestolla sekä työllisyyspalveluilla siten, että työkyky on huonompi pitkäaikaistyöttömillä sekä niillä, jotka ovat vastanneet Kykyviisari-menetelmään julkisen sektorin työllisyyspalvelussa. On huomioitava, että aineistoon tutustuessa todettiin yksityisellä sektorilla olevan verrattain enemmän korkea-asteen koulutuksen käyneitä työttömiä, kuin alemman asteen suorittaneita.

---

¹ Ryhmien varianssien saman suuruisuus ehto ei täyttnyt, joten erojen tilastollinen merkitsevyys varmistettiin ei-parametrisella Kruskal-Wallis H-testillä. Nollahypoteesi jäi voimaan.

Tarkasteltaessa keskimääräistä elämäntyytyväisyyttä, selkeimmät erot liittyvät asumismuotoon (taulukko 4), vaikkakin ero on pieni. Niillä työttömillä, jotka asuvat yksin, elämäntyytyväisyys on tilastollisesti merkitsevästi hieman heikompi kuin niillä, jotka eivät asu yksin. Myös työkyvyllä on tilastollisesti merkitsevä yhteys asumismuotoon ($p < .001$). Keskiarvojen keskihajonta (SD) on pääsääntöisesti samansuuruista niin kaikkien elämäntyytyväisyyttä tutkittavien muuttujien, kuin työkykyä tutkittavien muuttujien keskiarvoissa (taulukko 4). Vaihteluvälit ovat melko suuria molempien riippuvien muuttujien kohdalla. Suurimmat vaihteluvälit molemmista löytyvät 55–64-vuotiaiden ikäluokassa.

Taulukko 4. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämään tyytyväisyyden ja työkyvyn saamat keskiarvot (M) ja keskihajonnat (SD) hyvinvointieroja selittävin taustamuuttujittain.

	Tyytyväisyys elämään (1–5) <i>M (SD)</i>	Työkyky (0–10) <i>M (SD)</i>
Sukupuoli	***	
Mies	3,3 (0,9)	6,0 (2,5)
Nainen	3,4 (0,9)	5,9 (2,5)
Ikäluokka		
1. 15–24	3,4 (0,9)	6,1 (2,4)
2. 25–34	3,3 (1,0)	6,0 (2,4)
3. 35–44	3,3 (0,9)	6,2 (2,4)
4. 45–54	3,4 (0,9)	6,0 (2,6)
5. 55–64	3,4 (1,0)	5,6 (2,6)
Koulutusaste		***
Alempi aste	3,3 (0,9)	5,9 (2,5)
Korkea aste	3,4 (0,9)	7 (2,3)
Asumismuoto	***	***
Asuu yksin	3,2 (0,9)	5,7 (2,5)
Ei asu yksin	3,5 (0,9)	6,3 (2,4)
Työttömyyden kesto	**	***
Alle vuoden työttömyys	3,5 (0,8)	6,6 (2,3)
Pitkäaikaistyöttömyys	3,3 (0,9)	5,8 (2,5)
Työllisyyspalvelu	*	***
Julkinen sektori	3,3 (0,9)	5,7 (2,5)
Yksityinen sektori	3,4 (0,9)	6,7 (2,2)

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Taulukossa 5 tarkastellaan työttömien keskimääräistä tyytyväisyyttä elämään sekä työkykyä hyvinvoinnin osatekijöitä kuvaavien selittävien muuttujaryhmien kautta. Menojen kattamisen helpoksi kokevat työttömät ovat tilastollisesti merkitsevästi tyytyväisempiä elämään ($M = 3,6$ ja $SD = 0,8$), kuin menojen kattamisen hankalaksi kokevat ($M = 3,1$ ja $SD = 0,9$). Menojen kattamisen kokemista ja elämän tyytyväisyyden välistä yhteyttä tarkastellaan myös neliluokkaisella muuttujalla². Ne työttömät, jotka kokevat menojen kattamisen hyvin hankalaksi tai hankalaksi, ovat kaikista tyytymättömämpiä elämään ($M = 2,9$, $SD = 1,0$), kun taas hyvin helpoksi tai helpoksi menojen kattamisen kokeneiden ryhmän keskiarvo on jopa 3,7 (tuloksia ei taulukoitu). Tutkimustulosten perusteella myös huonon terveydentilan voidaan todeta heikentävän tyytyväisyyttä elämään, sillä terveydentilan paremmaksi arvioivien elämäntyytyväisyys ($M = 3,8$ ja $SD = 0,8$) on selkeästi terveydentilansa huonoksi arvioiviin työttömiin ($M = 3,1$ ja $SD = 0,9$) verrattuna parempi. Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .001$). Tulokset osoittavat, että yksinäiseksi itsensä usein tai joskus tuntevat, ovat tilastollisesti merkitsevästi tyytymättömämpiä elämäänsä ($M = 3,1$ ja $SD = 0,9$), kuin ne työttömät, jotka eivät tunne yksinäisyyttä juuri koskaan ($M = 3,7$ ja $SD = 0,8$).

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että erittäin hyväksi koetut yhteisyysuhteet parantavat työttömän tyytyväisyyttä elämään ($M = 4,1$ ja $SD = 0,6$). Yhteisyysuhteensa erittäin heikoksi kokevat ovat hyvin tyytymättömiä elämään ($M = 1,5$ ja $SD = 0,8$). Suurin ero ryhmien välillä nousi esille vertailtaessa itsensä toteuttamisen ja elämäntyytyväisyyden keskiarvoja. Ne työttömät, jotka kokevat itsensä toteuttamisen erittäin heikoksi, ovat paljon tyytymättömämpiä elämäänsä ($M = 1,4$ ja $SD = 0,7$), kuin itsensä toteuttamisen erittäin hyväksi kokevat ($M = 4,1$ ja $SD = 0,7$).³

Tutkitaan seuraavaksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien keskimääräistä työkykyä. Menojen kattamisen helpoksi kokeneiden arvio työkyvystään ($M = 6,5$ ja $SD = 2,4$) on keskimäärin menojen kattamisen hankalaksi kokevia työttömiä parempi ($M = 5,5$ ja $SD = 2,5$). Tämä tulos on myös t-testin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .001$). Menojen kattamisen kokemisen ja työkyvyn välistä yhteyttä tarkastellaan myös neliluokkaisella muuttujalla², jonka f -testi on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Post hoc testit paljastavat erot myös ryhmien välillä (tuloksia ei taulukoitu). Työttömät, jotka kokevat menojen kattamisen hyvin hankalaksi, arvioivat myös työkykynsä hyvin alhaiseksi keskiarvon ollessa 5,1 ($SD = 2,7$), kun taas menojen kattamisen hyvin helpoksi kokeneiden työkyvyn keskiarvo on 6,8 ($SD = 2,3$). Subjekttiivinen kokemus taloudellisesta tilanteesta on tulosten perusteella yhteydessä elämään tyytyväisyyden lisäksi myös työkykyyn.

² 1= Hyvin hankalaa tai hankalaa, 2= Melko hankalaa, 3= Melko helppoa, 4= Hyvin helppoa tai helppoa

³ Ryhmien varianssien saman suuruisuus ehto ei täytynyt, joten erojen tilastollinen merkitsevyys varmistettiin ei-parametrisella Kruskal-Wallis H-testillä. Nollahypoteesit voitiin hylätä.

Työttömien kokeman terveydentilan ja työkyvyn välillä on myös tilastollisesti merkitsevä yhteys ($p < .001$). Työttömät, jotka kokevat terveydentilansa hyväksi, kokevat myös työkykynsä keskimäärin suhteellisen hyväksi ($M = 7,7$ ja $SD = 1,9$), kun taas keskitasoiseksi ja huonoksi terveydentilansa arvioivat kokevat myös työkykynsä huonoksi ($M = 4,9$ ja $SD = 7,7$). Kyseisten ryhmien välinen ero työkyvyn keskiarvoissa on varsin suuri. Myös yksinäisyyden tunteella on yhteys työttömien koettuun työkykyyn, tulosten mukaan itsensä usein tai joskus yksinäiseksi tuntevat arvioivat työkykynsä alhaisemmaksi ($M = 5,6$ ja $SD = 2,4$), kuin ne, jotka eivät tunne yksinäisyyttä juuri koskaan ($M = 6,4$ ja $SD = 2,5$). Myös tämä tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .001$).

Varianssianalyysin (*ANOVA*) perusteella voidaan todeta heikoksi koettujen yhteisyssuhteiden heikentävän työkykyä. Yhteisyssuhteensa erittäin hyväksi kokevien työttömien työkyky on selvästi, ja tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < .001$), parempi ($M = 7,4$ ja $SD = 2,3$), kuin yhteisyssuhteensa erittäin heikoksi kokevien ($M = 1,7$, $SD = 1,9$). Työkykynsä tähän tutkimukseen valittujen selittävien muuttujien osalta, alimmaksi työkykynsä arvioivat ne työttömät, jotka kokevat itsensä toteuttamisen erittäin heikoksi ($M = 0,5$ ja $SD = 0,9$). Korkein koettu työkyky taas on niillä työttömällä, jotka kokevat itsensä toteuttamisen erittäin hyväksi ($M = 7,8$ ja $SD = 2,1$).

Taulukko 5. Työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämään tyytyväisyyden ja työkyvyn saamat keskiarvot (*M*), keskihajonnat (*SD*) ja varianssianalyysin post hoc-testit hyvinvoinnin osatekijöiden kautta tarkasteltuna.

	Tyytyväisyys elämään (1–5) <i>M (SD) post hoc</i>	Työkyky (0–10) <i>M (SD) post hoc</i>
Menojen kattaminen	***	***
Hankalaa	3,1 (0,9)	5,5 (2,5)
Helppoa	3,6 (0,8)	6,5 (2,4)
Terveydentila	***	***
Keskitasoinen tai huono	3,1 (0,9)	4,9 (2,2)
Hyvä	3,8 (0,8)	7,7 (1,9)
Yksinäisyyden tunne	***	***
Usein tai joskus	3,1 (0,9)	5,6 (2,4)
Ei juuri koskaan	3,7 (0,8)	6,4 (2,5)
Yhteisyyssuhteet	***	***
1. Erittäin heikko	1,5 (0,8)	1,7 (1,9)
2.	2,1 (0,8)	3,8 (2,2) > 1.*
3.	2,9 (0,8) > 1.** , > 2.***	5,1 (2,4) > 1.* , > 2.***
4.	3,6 (0,7) > 1.–3.***	6,4 (2,2) > 1* , > 2.–3.***
5. Erittäin hyvä	4,1 (0,6) > 1.–4.***	7,4 (2,3) > 1* , > 2.–4.***
Itsensä toteuttaminen	***	***
1. Erittäin heikko	1,4 (0,7)	0,5 (0,9)
2.	2,2 (0,8)	3,2 (2,2) > 1.**
3.	3,0 (0,9) > 1.** , > 2.***	4,9 (2,2) > 1.–2.***
4.	3,6 (0,8) > 1.–3.***	6,5 (2,1) > 1.–3.***
5. Erittäin hyvä	4,1 (0,7) > 1.–4.***	7,8 (2,1) > 1.–4.***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että hyvinvoinnin eri osatekijöiden ryhmien välillä on suurempia eroja, kuin aikaisemmin taustamuuttujien kautta tarkasteltujen ryhmien välillä, niin elämäntyytyväisyydessä kuin työkyvyssä (taulukko 5). Kaikki ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä eroja. Selkeästi tyytyväisempiä elämäänsä ja työkykynsä paremmaksi arvioivat ne työttömät, jotka kokevat yhteisyyssuhteensa ja itsensä toteuttamisen erittäin hyväksi. Hyvä terveydentila kytkeytyy myös hyväksi koettuun työkykyyn. Tyytymättömmimpiä elämäänsä olivat ne työttömät, jotka kokivat yhteisyyssuhteensa ja itsensä toteuttamisen heikoksi. Työkykynsä alhaisimmaksi arvioivat myös itsensä toteuttamisen ja yhteisyyssuhteensa heikoksi kokevat.

Työttömien tyytyväisyys elämään, mutta erityisesti heidän arvionsa omasta työkyvystään, jäävät molemmat kauas parhaimmasta arviosta kaikkien muuttujien kohdalla. Työkyvyn keskiarvojen vertailussa, riippumatta siitä, että kokee jonkin taulukoidun osatekijän hyvin myönteiseksi, mikään keskiarvo ei ylitä 7,8:aa, eli jäädään alle koko väestön työkykyä mitanneiden tutkimusten keskiarvon (esim. Koskinen & Sainio 2018, 13). Vaikka tässä tutkimuksessa käytetyssä Kykyviisari-menetelmässä tyytyväisyyttä elämään mitataan viisiluokkaisella muuttujalla, useimmissa subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimuksissa käytetään jatkuvaa muuttujaa, jossa vastaaja arvioi tyytyväisyyttä elämään välillä 0 (erittäin tyytymätön) ja 10 (erittäin tyytyväinen). Tutkimuksen keskiarvovertailun ja varianssianalyysin perusteella voidaan sanoa, että niin taloudellisella tilanteella, terveydentilalla, yksinäisyyden tunteella, yhteisyysuhteella kuin itsensä toteuttamisella on keskeinen yhteys työttömien elämäntyytyväisyyteen sekä koettuun työkykyyn.

6.3 Hyvinvoinnin osatekijöiden yhteys työttömien elämäntyytyväisyyteen

Seuraavaksi tutkitaan lineaarisen regressioanalyysin avulla, ovatko sosiodemografiset ja sosioekonomiset tekijät (sukupuoli, ikä koulutus, asumismuoto, työttömyyden kesto) sekä hyvinvoinnin eri osatekijät (menojen kattaminen, terveydentila, yksinäisyyden tunne, yhteisyysuhteet, itsensä toteuttaminen) yhteydessä työttömien elämäntyytyväisyyteen. Tämän lisäksi selvitetään, mitkä muuttujat ennustavat vahvimmin tyytyväisyyttä elämään. Regressioanalyysin tulokset löytyvät taulukosta 6.

Tulokset osoittavat, että riippumatta sukupuolesta, iästä, asumismuodosta tai työttömyyden kestosta, hyvät yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen selittävät tilastollisesti merkitsevästi työttömän elämäntyytyväisyyttä. Parhaaksi selittäjäksi osoittautui yhteisyysuhteet ($\beta = .33^{***}$). Positiivinen arvo kertoo siitä, että työttömän hyvät yhteisyysuhteet selittävät tyytyväisyyttä elämään. Toiseksi eniten tyytyväisyyttä elämään selittävä muuttuja on itsensä toteuttaminen ($\beta = .19^{***}$). Työttömän kokemus itsensä toteuttamisesta selittää tyytyväisyyttä elämään. Työttömän elämäntyytyväisyyteen ovat yhteydessä myös terveydentila ($\beta = -.13^{***}$), menojen kattaminen ($\beta = -.13^{***}$) sekä yksinäisyyden tunne ($\beta = -.11^{***}$). Arvojen negatiivisuus tarkoittaa sitä, että huono terveys, huono taloudellinen tilanne ja usein yksinäisyyttä kokeminen selittävät tyytymättömyyttä elämään. Kaikki edellä mainitut viisi muuttujaa ovat selittävinä muuttujina tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p < .001$).

Malliin valituista taustamuuttujista ainoastaan koulutusasteella ilmeni tilastollista merkitsevyyttä tutkittavan muuttujan suhteen ($\beta = .05^*$). Koska vertailu kohdistui ylempään koulutusasteeseen (1 = alempi koulutusaste, 0 = ylempi koulutusaste), niin kertoimen ollessa positiivinen alemman koulutusasteen suorittaneet raportoivat korkeampaa työkykyä ylempään koulutusasteen suorittaneisiin verrattuna. Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä. Muilla taustamuuttujilla ei ilmennyt tilastollista merkitsevyyttä, joten tämän aineiston kohdalla sukupuolella, iällä, asumismuodolla eikä työttömyyden kestolla voidaan sanoa olevan yhteyttä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien tyytyväisyyteen elämään.

Taulukko 6. Lineaarinen regressioanalyysi työttömien elämäntyytyväisyyteen yhteydessä olevista tekijöistä.

Tyytyväisyys elämään	<i>B</i> (<i>SE</i>)	<i>Std. B</i>	<i>t</i>	<i>p</i> -arvo
Vakio	1.29 (0.15)		8.33	0.000
Sukupuoli (n/m)	0.00 (0.04)	-0.00	-0.01	0.994
Ikä	0.00 (0.00)	0.02	0.84	0.404
Koulutusaste (ylempi/alempi)	0.12 (0.05)	0.05*	2.38	0.017
Asuuko yksin (ei/kyllä)	-0.06 (0.04)	-0.03	-1.60	0.109
Työttömyyden kesto (lyhyt/pitkä)	-0.01 (0.04)	-0.01	-0.33	0.744
Menojen kattaminen (helppoa/hankalaa)	-0.23 (0.04)	-0.13***	-6.31	<i>p</i> < .001
Terveydentila (hyvä/huono)	-0.25 (0.04)	-0.13***	-6.15	<i>p</i> < .001
Yksinäisyyden tunne (harvoin/usein)	-0.21 (0.04)	-0.11***	-5.21	<i>p</i> < .001
Yhteisyyssuhteet	0.08 (0.01)	0.33***	10.09	<i>p</i> < .001
Itsensä toteuttaminen	0.02 (0.00)	0.19***	6.09	<i>p</i> < .001

$n = 1620$

R^2 (korjattu selitysaste) = 0.44

F -suhde = 127.1***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

B = standardoimaton regressiokerroin

$Std. B$ = standardoitu regressiokerroin

Lineaarisen regressioanalyysin malliin valitut tekijät selittävät 44 % työttömien tyytyväisyydestä elämään (taulukko 6). Selitystasetta voidaan pitää melko hyvänä sosiaalitieteelliselle tutkimukselle. Koska selitystaseta muodostuu korkeaksi, on tutkimushypoteesi asetettu tähän tutkimukseen oikein ja se saa tukea aineistosta. Myös F -testin arvo on melko korkea (127.1), joten sen sopivuus työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämäntyytyväisyyden selittäjänä on melko hyvä. Malli sopii tähän aineistoon myös erittäin hyvin ($p < .001$). Tämän analyysin perusteella voidaan todeta seuraavien muuttujien ennustavan luotettavasti vastaajien tyytyväisyyttä elämään: koulutusaste, taloudellinen tilanne, terveydentila, yksinäisyyden tunne, yhteisyyssuhteet ja itsensä toteuttaminen.

6.4 Hyvinvoinnin osatekijöiden yhteys työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkykyyn

Tarkasteltaessa lineaarista regressioanalyysiä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkyvyn suhteen selviää, että vahvimmin työkykyä selittää terveydentila (taulukko 7). Koska kerroin on negatiivinen, huono terveydentila vaikuttaa heikentävästi työttömän työkykyyn ($\beta = -.41^{***}$). Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Toiseksi vahvimmin työkykyä selittävä tekijä on itsensä toteuttaminen ($\beta = .36^{***}$). Koska kyseisen muuttujan saama kerroin on positiivinen, mitä paremmaksi työtön kokee itsensä toteuttamisen, parantaa se työttömän kokemaa työkykyä. Myös itsensä toteuttaminen on työkykyä tilastollisesti merkitsevästi selittävä tekijä. Sukupuoli selittää kolmanneksi eniten työttömien kokemaa työkykyä ($\beta = .07^{***}$). Koska vertailu kohdistui naissukupuoleen (1 = mies, 0 = nainen), niin kertoimen ollessa positiivinen, miehet raportoivat korkeampaa työkykyä naisiin verrattuna. Sukupuoli on myös selittävänä muuttujana tilastollisesti erittäin merkitsevä (taulukko 7).

Myös menojen kattaminen ($\beta = -.06^{**}$), koulutusaste ($\beta = -.05^{**}$) sekä yksinäisyyden tunne ($\beta = .04^*$) ovat työkykyä selittäviä muuttujia. Koska menojen kattamisen ja koulutusasteen saamat kertoimet ovat negatiivisia, menojen kattamisen hankalaksi kokeminen ja alempi koulutusaste vaikuttavat heikentävästi työttömän työkykyyn. Molemmat ovat selittäjinä tilastollisesti merkitseviä. Hieman yllättäen, yksinäisyyden tunne sai positiivisen kertoimen. Tämä tarkoittaa sitä, että useammin itsensä yksinäiseksi kokemisen voitaisiin tulkita selittävän parempaa työkykyä. Tulos on melkein merkitsevä ($p = 0,038$). Asumismuoto selittää myös työkykyä ($\beta = -.04^*$). Koska kertoimen

arvo on negatiivinen, yksinasuminen heikentää työttömän työkykyä. Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < .05$).

Hieman yllättävästi, tämän aineiston kohdalla työttömyyden kestolla ja yhteisyysuhteilla ei näytä olevan yhteyttä työttömien kokeman työkyvyn kanssa. Yhteisyysuhteiden kohdalla taulukosta havaittiin omituisia tuloksia, johon saattaa vaikuttaa voimakas korrelointi itsensä toteuttamisen kanssa (liite 7). Molemmat päätettiin pitää mallissa mukana, sillä VIF ja Tolerance arvojen mukaan multikollinearisuutta ei muuttujien välillä havaittu (liite 6.). Mallin tulosten mukaan yhteisyysuhteisiin liittyvä regressiokerroin on negatiivinen ($\beta = -.00$). Tämä on ristiriidassa esimerkiksi varianssianalyysistä saatujen tulosten kanssa (taulukko 7), joiden mukaan työkyky kasvaa yhteisyysuhteiden kasvaessa. Selitys omituisuuteen on se, että yhteisyysuhteiden selittämä vaihtelu on sisäänrakennettu itsensä toteuttamisen regressiokertoimeen.

Regressiokertoimien tulkinnat voivat mennä vikaan, jos selittävien muuttujien välillä on liian voimakas korrelaatio. Toinen merkille pantava asia on yhteisyysuhteiden regressiokertoimeen liittyvän t -testin p -arvo, joka on 0.946. Tämä on suurempi kuin 0.050, joten yhteisyysuhteet ei selitä tilastollisesti merkitsevästi työkykypistemäärää. Mallia testattiin myös jättämällä itsensä toteuttaminen pois mallista, ja näin yhteisyysuhteet selittivät tilastollisesti merkitsevästi työkykyä. On siis mielenkiintoinen havainto, että yhteisyysuhteet ei enää näytä selittävän työkykyä, silloin kun itsensä toteuttaminen on mukana.

Taulukko 7. Lineaarinen regressioanalyysi työttömien työkykyyn yhteydessä olevista tekijöistä.

Työkyky	<i>B</i> (<i>SE</i>)	<i>Std. B</i>	<i>t</i>	<i>p</i> -arvo
(Vakio)	3.58 (0.41)		8.71	0.000
Sukupuoli (n/m)	0.33 (0.10)	0.07**	3.43	0.001
Ikä	-0.01 (0.00)	-0.04	-1.94	0.052
Koulutusaste (ylempi/alempi)	-0.35 (0.14)	-0.05*	-2.51	0.012
Asuuko yksin (ei/kyllä)	-0.20 (0.10)	-0.04*	-2.02	0.043
Työttömyyden kesto (lyhyt/pitkä)	-0.20 (0.11)	-0.03	-1.81	0.071
Menojen kattaminen (helppoa/hankalaa)	-0.29 (0.10)	-0.06**	-2.98	0.003
Terveydentila (hyvä/huono)	-2.05 (0.11)	-0.41***	-19.31	<i>p</i> < .000
Yksinäisyyden tunne (harvoin/usein)	0.22 (0.11)	0.04*	2.08	0.038
Yhteisyyssuhteet	-0.00 (0.02)	-0.00	-0.07	0.946
Itsensä toteuttaminen	0.12 (0.01)	0.36***	11.47	<i>p</i> < .000

$n = 1621$

R^2 (korjattu selitysaste) = 0.44

F -suhde = 130.6***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

B = standardoimaton regressiokerroin

$Std. B$ = standardoitu regressiokerroin

Lineaarisen regressioanalyysin malliin valitut tekijät selittävät noin 45 % työttömien arvioimasta työkyvyn vaihtelusta (taulukko 7). Myös tätä selitystettä voidaan pitää melko hyvänä sosiaalitieteelliselle tutkimukselle ja voidaan todeta, että tutkimushypoteesi on myös työkyvyn kohdalla asetettu oikein. F -testin arvo oli 146,2, joka on melko korkea. Näin ollen mallin sopivuus työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkyvyn selittäjänä on hyvä. Myös tämä malli sopi aineistoon erittäin hyvin ($p < .001$). Analyysin perusteella voidaan siis todeta, että niin sukupuoli, iällä, koulutusasteella, asumismuodolla, taloudellisella tilanteella, terveydentilalla, yksinäisyyden tunteella sekä itsensä toteuttamisella voidaan selittää vastaajien työkykyä.

7 Työttömien subjektiiviseen hyvinvointiin ja työkykyyn vaikuttavat tekijät

Työttömäksi joutuminen on useimmille ihmisille vaikea elämäkokemus. Työttömyys aiheuttaa taloudellisten hankaluuksien lisäksi psykologisia kustannuksia, joita voivat olla muun muassa potentiaalinen elämän merkityksen menetys, itsensä toteuttamisen heikkeneminen ja itsetunnon menetys. Saattaa olla myös sosiaalista stigmaa, joka johtuu työttömänä olemisesta yhteiskunnassa, jossa normi on olla työssä. Näihin kielteisiin vaikutuksiin voi liittyä sosiaalisen elämän ja kontaktien menetys, josta ihmiset nauttivat työpaikalla. Nämä tekijät, yhdessä tai erikseen, voivat heikentää merkittävästi työttömän elämän tyytyväisyyttä. (Ervasti 2004, 312–313.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien elämäntyytyväisyyttä ja työkykyä hyvinvoinnin eri ulottuvuuksien sekä sen osatekijöiden kautta. Näitä ovat elintaso (taloudellinen tilanne, terveydentila), yhteisyysuhteet (yksinäisyyden tunne ja yhteisyysuhteet), itsensä toteuttaminen ja sosiodemografiset (sukupuoli, ikä, asumistilanne) sekä sosioekonomiset (koulutusaste, työttömyyden kesto) taustamuuttajat.

Keskeisten tutkimustulosten mukaan työttömien tyytyväisyyteen elämään vaikuttavat myönteisimmin yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen. Myös terveydentila, taloudellinen tilanne, yksinäisyyden tunne sekä koulutusaste selittivät työttömien tyytyväisyyttä elämään. Vastaajien työkykyä taas selittävät voimakkaimmin terveydentila ja itsensä toteuttaminen. Muita työkykyä selittäviä tekijöitä ovat (mies)sukupuoli, taloudellinen tilanne, koulutusaste, yksinäisyyden tunne sekä asumismuoto. Aikaisemmat tutkimukset johdonmukaisesti osoittavat, että työttömyys vähentää voimakkaasti subjektiivista hyvinvointia. Useiden tutkimusten mukaan (esim. Aarnio ym. 2020; Ervasti 2004; Ervasti & Venetoklis 2010; Kunnari 2017; Saikku ym. 2014), työttömillä on keskimäärin huomattavasti kielteisemmät arviot subjektiivisen hyvinvoinnin eri osa-alueilla, kuin työelämässä olevilla. Tässä luvussa käsitellään tämän tutkimuksen tuloksia tarkemmin ja verrataan niitä aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen. Lopuksi tutkimuksen toteutetusta arvioidaan niin eettisistä, kuin valideetin ja reliabiliteetin näkökulmista.

7.1 Työttömät ovat melko tyytyväisiä elämäänsä, mutta arvio työkyvystä on alhainen

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin Kykyviisari-menetelmää käyttävien työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien subjektiivista hyvinvointia. Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, *millaiseksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät arvioivat työkykynsä*. Käytetyn aineiston työttömien arvio työkyvystä on keskimääräisesti tarkasteltuna melko alhainen. Työkykypisteiden keskiarvo ($M = 5.96$) on hieman alhaisempi kuin Työterveyslaitoksen tietokannan kaikkien Kykyviisari-menetelmään vastanneiden keskiarvo, joka on 6.3 ($N = 20723$, haettu 12.10.2020) sekä alhaisempi, kuin Laihon ym. (2010, 10) tutkimuksen työttömien antama työkykypistemäärä 6.5. Tässä tutkimuksessa noin 68 prosenttia vastaajista arvioi työkykynsä huonoksi tai kohtalaiseksi ja vain hieman alle kolmasosalla oli erinomainen tai hyvä työkyky. Arvio on paljon alhaisempi, kuin esimerkiksi Holmin ja kumppaneiden (2006) *Työttömien työkyky vuonna 2005* -tutkimuksesta saaduissa tuloksissa, joiden mukaan 60 prosentilla työttömistä oli erinomainen tai hyvä työkyky ja noin 40 prosentilla kohtalainen tai huono.

Vastaajien työkyvyn keskiarvo on huomattavasti alhaisempi kuin työllisten. Esimerkiksi Laihon ym. (2010, 10) tulosten mukaan työllisten keskiarvo työkyvystä oli 8.43. Koettua työkykyä on mielekästä vertailla myös koko väestöä kattavan FinTerveys 2017-tutkimuksen kanssa, jossa työkykypistemäärän keskiarvo on 7.9 (Koskinen & Sainio 2018, 133), eli huomattavasti korkeampi, kuin tässä aineistossa. FinTerveys 2017 -tutkimuksen vastaajista työttömänä oli kuitenkin vain vajaa kymmenesosa ja ikäjakauma oli 30–69 vuotta, eli tutkimuksesta puuttui kokonaan alle 30-vuotiaat, (Kestilä & Kauppinen 2018, 19) joiden työkyvyn on useissa tutkimuksissa havaittu olevan korkeampi kuin vanhempien ikäluokkien (esim. Holm ym. 2006; Laiho ym. 2010; Pensola ym. 2006; Saikku & Hannikainen 2019; Szlachta ym. 2012).

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, *miten tyytyväisiä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät ovat elämäänsä*. Tämän tutkimuksen mukaan, työttömien arvio tyytyväisyydestä elämään on keskimääräisesti tarkasteltuna melko hyvä, ei erityisen hyvä, muttei myöskään huono. Yli puolet vastaajista ovat melko tai hyvin tyytyväisiä elämäänsä. Elämäntyytyväisyyden keskiarvo ($M = 3,3$) on vain hieman alhaisempi kuin Työterveyslaitoksen tietokannan mukaan kaikkien Kykyviisari-menetelmään vastanneiden keskiarvo, joka on 3,5 ($N = 20469$, haettu 16.12.2020). Tulokset mukailevat muun muassa Goul Andersenin (2002) tutkimuksen tuloksia.

Tulosta on hankalampi verrata muihin työttömien elämään tyytyväisyyttä mitanneisiin tutkimuksiin, koska niissä luokittelu on suurimmaksi osaksi nolosta kymmeneen (vaihteluväli 10). Yksi tutkimuksista on Tilastokeskuksen elinolotilasto 2019, jonka tulosten mukaan koko väestön elämään tyytyväisyyden keskiarvo on 8,1 (luokittelu 0–10) (SVT2019). Länsimaisten populaatioiden keskimääräistä elämäntyytyväisyyttä pidetään noin 75 prosentissa ($\pm 2,5$ %) mitta-asteikon maksimipisteistä (Cummins & Nistico 2002, 62). Tässä tutkimuksessa keskimääräinen elämäntyytyväisyys on noin 66 prosenttia maksimipisteistä, eli selkeästi alhaisempi. Monella on väärä oletus siitä, että tyytyväisyys elämään jakautuisi väestössä normaalisti. Tämä väärä oletus luo tunteen, että olisi onnellisempi kuin useimmat muut ihmiset. (Em., 50.) Tällä voi olla vaikutusta myös tämän tutkimuksen vastaajien arvioinnissa omasta hyvinvoinnistaan.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä selvitettiin, *miten subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijät ovat yhteydessä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien koettuun työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen*. Tämä tutkimus osoittaa, että korkeampaa arviota elämään tyytyväisyydestä selittävät ennen kaikkea viisi tekijää: 1) yhteisyysuhteet, 2) itsensä toteuttaminen, 3) hyvä koettu terveydentila, 4) se, ettei koe huolta taloudellisesta tilanteesta ja 5) se, että kokee harvoin yksinäisyyttä. Korkeampaa arviota työkyvystä taas selittävät erityisesti 1) hyvä koettu terveydentila ja 2) itsensä toteuttaminen. Tulokset mukailevat aikaisempia tutkimuksia. Työttömien työkyky on aikaisempien tutkimusten mukaan keskimäärin huonompi kuin työssäkäyvien, riippumatta eri taustatekijöistä, kuten sukupuolesta tai iästä. Eri taustatekijät myös heikentävät hyvinvointia enemmän työttömillä kuin työssäkäyvillä. Lyhytkestoisen koulutuksen, yksin asumisen, huonon koetun terveyden ja toimeentulovaikeuksien heikentävät vaikutukset työkykyyn ja subjektiiviseen hyvinvointiin ovat huomattavasti yleisempiä työttömillä kuin työssäkäyvillä (esim. Holm ym. 2006, 20–21; Saikku & Hannikainen 2019, 152; Winkelmann 2008). Tarkastellaan seuraavaksi tuloksia muuttuja kerrallaan.

Yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen suojaavat subjektiivista hyvinvointia

Hyvinvointia suojaavia tekijöitä ovat tässä tutkimuksessa sekä yhteisyysuhteet että itsensä toteuttaminen. Yhteisyysuhteet selittävät kaikista voimakkaimmin työttömän subjektiivista hyvinvointia ja tulos on aikaisempien tutkimusten mukainen (esim. Aarnio ym. 2020; Ervasti 2004; Ervasti & Venetokilis 2010; Goul Andersen 2002; Heponiemi ym. 2008; Julkunen 2001; Winkelmann 2008). Työttömyys voi mahdollistaa helpomman yhteydenpidon ystävien ja tuttavien kanssa (Goul Andersen 2002, 188). Sosiaaliset verkostot ja ystävyysuhteet vähentävät työttömyyden

aiheuttamaa stressiä ja perhepiiristä saatu tuki on todettu useissa tutkimuksissa erittäin tärkeäksi työttömän hyvinvoinnille. Työttömyys lisää eristäytyneisyyttä, joten tuen merkitys korostuu senkin vuoksi. (Ervasti 2004, 303.)

Myös itsensä toteuttaminen esiintyy subjektiivista hyvinvointia parantavana tekijänä tässä tutkimuksessa. Tulos mukaillee aikaisempia tutkimuksia, joiden mukaan itsensä aktiivisena pitäminen ja itsensä toteuttaminen työttömänä vahvistavat tyytyväisyyttä elämään työttömyyden aikana (ks. Hetschko 2014, 164; Julkunen 2001). Goul Andersenin (2002) tutkimuksen mukaan ihmiset ilmoittivat työttömyyden aikana harvemmin itsensä toteuttamiseen ja jokapäiväisen elämän rakentamiseen liittyvistä ongelmista. Hän kuitenkin korostaa, että autonomian tunne riippuu jossain määrin työpaikan saamisesta hyvinvointipolitiikasta riippumatta, ja itseluottamuksen ja itsensä toteuttamisen menetys työorientoituneessa yhteiskunnassa on vakava ongelma monille työttömille. Lyhyesti sanottuna useimmille ihmisille työ tarjoaa elämänlaatua, jota ei yksinkertaisesti voida korvata edes taloudellisella turvallisuudella. (Goul Andersen 2002, 188–189.)

Kuten teoreettisessa viitekehyksessä edellä todettiin, korvaamattomuuden tunne ja erilainen tekeminen parantavat hyvinvointia. Tekemisen merkitys käy ilmi muun muassa työttömyyttä koskevissa tutkimuksissa, kun toiminnan puutteen ja sosiaalisen eristymisen välillä on yhteys. Tekemisen lisäksi itsensä toteuttamisen hyvinvoinnin ulottuvuus mahdollistaa myös henkisen hyvinvoinnin. Tähän liittyy muun muassa kokemus siitä, pystyykö itse vaikuttamaan tulevaisuuteensa, toimintaansa ja elämäänsä. (Allardt 1976, 46–49.) Työyhteisön tarjoamien sosiaalisten suhteiden ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksien puuttumisen heikentävistä vaikutuksista työttömän hyvinvointiin esittävät Saikku ja Hannikainen (2019). Itsensä toteuttamisen mahdollisuudet on siksi tärkeää ottaa huomioon työttömien palveluiden suunnittelussa.

Tässä tutkimuksessa **yhteisyysuhteilla ei ole selittävää yhteyttä työttömien työkykyyn** silloin, kun myös itsensä toteuttaminen on mallissa samanaikaisesti mukana riippumattomana muuttujana. Keskiarvovertailussa kuitenkin huomattiin, että mitä parempi vastaajan arvio omista yhteisyysuhteista on, sitä korkeampi on myös keskiarvo työkyvystä. Myös aikaisempien tutkimusten mukaan sosiaalisilla suhteilla ja osallisuudella on yhteys työttömän työkykyyn (esim. Hult & Lappalainen 2018; Savinainen ym. 2020; Szlachta ym. 2012). Henkilökohtaiset ja sosiaaliset resurssit voivat auttaa ihmisiä välttämään haitallisia stressitekijöitä ja selviytymään niistä. Nämä resurssit kuitenkin vähenevät työttömyyden aikana. (Savinainen ym. 2020, 504.)

Työttömien itsensä toteuttamisen yhteydestä työkykyyn ei ole tehty juurikaan tutkimusta, vaan sitä on käsitelty enemmän työhön osallistumisen, terveyden tai joidenkin toimintakyvyn näkökohtien näkökulmasta (Hult & Lappalainen 2018; Savinainen ym. 2020; Szlachta ym. 2012). Itsensä toteuttaminen kuvaa yksilön kykyä toimia ja käyttää osaamistaan, hoitaa asioita ja suorittaa jokapäiväisiä tehtäviä niin kotona, vapaa-ajalla kuin työpaikalla (ks. Hult & Lappalainen 2018). Kuitenkin toiminnan ja fyysisen kunnon on todettu vaikuttavan enemmän niin työkykyyn kuin terveyteen, kuin esimerkiksi psykososiaalisten tekijöiden (Em.). Tässä tutkimuksessa käytetty itsensä toteuttamisen muuttuja selittää terveyden jälkeen eniten työttömien työkykyä ja näyttäisi olevan merkittävä tekijä työkyvyn ylläpitämisessä. Siksi olisikin tärkeää jatkossa korostaa työttömien itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia hyvää työkykyä suojaavana mekanismina.

Huono koettu terveys vahvasti yhteydessä heikentyvään työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen

Huonolla koetulla terveydellä on vahva yhteys heikentyvään työkykyyn, niin tässä, kuin aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Aarnio ym. 2020; Saikku & Hannikainen 2019; Szlachta ym. 2012). Terveydentilansa huonoksi kokevista jopa 96 prosenttia kokee myös työkykynsä huonoksi, mikä mukailee Saikun ja Hannikaisen (2019) tuloksia, jossa vastaava luku on liki 90 prosenttia. Huono terveydentila vähentää työttömän uudelleentyöllistymisen mahdollisuuksia, ja näin ollen työkyvyn parantamisen pitäisi olla yksi tärkeimmistä tavoitteista terveyden edistämässä ja työmarkkinoille integroitumisessa. Terveudessa ja työkyvyssä tulisi huomioida niin fyysiset kuin psykososiaaliset toimenpiteet ja tuetut työllisyysohjelmat, joihin sisältyy integroitu terveyden edistäminen. (Szlachta ym. 2012, 509–510.) Myös terveyden ja subjektiivisen hyvinvoinnin välillä on selvä yhteys, vaikkei yhtä voimakas työkykyyn verrattuna. Myös aikaisempien tutkimusten mukaan, huono koettu terveydentila heikentää subjektiivista hyvinvointia (esim. Aarnio 2017; Aarnio ym. 2020, 167; Ervasti 2004).

Toimeentulovaikeudet heikentävät niin työkykyä kuin elämäntyytyväisyyttä

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien heikentynyt **työkyky on yleisempää niiden työttömien keskuudessa, joilla on toimeentulovaikeuksia**. Tulos mukailee aikaisempia tutkimuksia (esim. Pensola ym. 2006, 233; Saikku & Hannikainen 2019, 152). Taloudellisten vaikeuksien lisääntyessä myös työkyky heikentyy. Suurista talousongelmista kärsineistä suurempi osuus arvioi työkykynsä rajoittuneeksi verrattuna

niihin, joilla taloudellisia vaikeuksia ei ollut tai niitä oli vain vähän (esim. Pensola ym. 2006, 233; Saikku & Hannikainen 2019, 150–151).

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan **taloudellinen epävarmuus heikentää työkyvyn lisäksi myös subjektiivista hyvinvointia**. Tulos myötäilee aikaisempia tutkimuksia (esim. Aarnio ym. 2020; Ervasti 2004; Ervasti & Venetoklis 2010; Goul Andersen 2002, 188; Laiho ym. 2010; Raijas 2010; Ylikännö & Kehusmaa 2015). Työttömäksi joutuminen tarkoittaa usein ensisijaisen tulonlähteen menettämistä, joka voidaan korvata vain puutteellisesti työttömyysetuuksilla (Ervasti 2004, 312–313). Taloudellinen epävarmuus on noussut useissa tutkimuksissa merkittäväksi subjektiivista hyvinvointia ja siihen kytkeytyvää elämään tyytyväisyyttä heikentävänä tekijänä (esim. Goul Andersen 2002; Ylikännö & Kehusmaa 2015). Esimerkiksi Ervastin ja Venetokilksen (2010) mukaan hyvinvoinnin heikkeneminen työttömyyden aikana on nimenomaisesti toimeentulovaikeuksien seurausta. Vaikka tässäkin tutkimuksessa taloudellinen varmuus oli hyvinvointia selittävä tekijä, mutta hieman yllättäen, ei se merkittävin. Tätä voi selittää esimerkiksi sillä, että taloudellinen tilanne vaikuttaa monella tapaa myös epäsuorasti. Resursseja tarvitaan riittävästi omien tavoitteiden toteuttamiseen (esim. Diener et al. 2009, 192). Toimeentulovaikeuksilla on siis laajoja vaikutuksia hyvinvoinnin eri osatekijöihin. Toimeentulovaikeudet vaikuttavat haitallisesti esimerkiksi työttömän terveyteen (Airio & Niemelä 2013, 44; Heponiemi ym. 2008, 65; Kerätär 2016, 55.), joka puolestaan liittyy vahvasti työkykyyn, kuten edellä todettiin.

Yksinäisyydellä ristiriitaisia vaikutuksia työkykyyn ja tyytyväisyyteen elämään

Koska terveys ja työkyky korreloivat vahvasti keskenään, on mielenkiintoista huomata, että tässä tutkimuksessa tehdyn lineaarisen regressioanalyysin mukaan, **usein itsensä yksinäiseksi tunteminen selittää parempaa työkykyä**. Useat tutkimukset ovat havainneet, että yksinäisyydellä on kielteinen vaikutus terveyteen (esim. Aartsen, Veenstra & Hansen 2017), mutta työkykyyn olevia vaikutuksia ei ole juuri tutkittu. Ryhmien välisen keskiarvovertailun perusteella tilanne on päinvastainen: **itsensä usein yksinäiseksi arvioivien työkyvyn keskiarvo on matalampi kuin harvemmin yksinäisyyttä tuntevien**. Kuitenkaan Hultin ja Lappalaisen (2018) tutkimuksessa yksinäisyys ei ollut yhteydessä koettuun työkykyyn, joten yksinäisyyden ja työkyvyn välistä yhteyttä olisi mielenkiintoista tutkia lisää.

Yksinäisyyden tunne on kuitenkin erittäin merkittävästi yhteydessä työttömien elämäntyytyväisyyteen. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että yksinäisyydellä on kielteinen

vaikutus työttömien tyytyväisyyteen elämään. Aikaisempien tutkimusten mukaan, kaikki työttömät eivät koe itseään yksinäiseksi ja muun muassa Goul Andersenin (2002) tutkimus osoitti, että vain harva koki itsensä yksinäiseksi. On kuitenkin tutkimuksellista näyttöä siitä, että osalle työttömistä yksinäiseksi itsensä kokemisen tunne on yleisempi kuin työllisillä (esim. Kunnari 2017, 134; Moisio & Rämö 2007, 395; Ylikännö & Kehusmaa 2015, 33.) Eroa ryhmien välillä saattaa selittää osin se, että työttömät asuvat muita useammin yksin (ks. Kunnari 2017, 179).

Yksinasumisella yhteys työkykyyn, mutta ei elämäntyytyväisyyteen

Asumismuodolla näyttäisi olevan yhteys työkykyyn. **Yksin elävillä heikentynyt työkyky on yleisempää kuin muilla**, ja tulos mukaillee Saikun ja Hannikaisen (2019) saamia tuloksia. Aikaisemmissa tutkimuksissa on usein verrattu parisuhteessa elävien työkykyä niihin, jotka elävät ilman parisuhdetta. Esimerkiksi Szlachtan ja kumppaneiden (2012) tulokset viittaavat siihen, että kumppanin kanssa asuvien ja niiden välillä, jotka eivät elä parisuhteessa, ei olisi eroja. Subjektiiivista hyvinvointia heikentäviä kokemuksia ilmenee yleisimmin yksin asuvilla (esim. Kunnari 2017; Julkunen 2001; Pensola 2010). Kuitenkaan, yksinasuvien työttömien subjektiiivisesta hyvinvoinnista ei löytynyt aikaisempaa tutkimusta, eikä tässä tutkimuksessa yksinasumisella näyttäisi olevan yhteyttä työttömien elämäntyytyväisyyteen.

Työttömyyden keston yhteys työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen näkyy muiden tekijöiden kautta

Työttömyyden kestolla ei regressioanalyysiin otetun mallin mukaan ole yhteyttä työkykyyn eikä tyytyväisyyteen elämään. Sen vaikutus saattaa tulla muiden regressiomuuttujien kautta, esimerkiksi työttömyyden pitkittyessä terveys heikkenee ja yhteisyysuhteet laskevat. Näin työttömyyden keston vaikutus on jo muiden tekijöiden sisällä, eikä näy mallissa, jossa kaikki tekijät ovat mukana. Aikaisempien tutkimusten perusteella työkyky heikkenee työttömyyden pitkittyessä (esim. Hult & Lappalainen 2018; Laiho ym. 2010; Szlachta 2012). Laihon ja kumppaneiden (2010, 22–23) mukaan ne, jotka omaavat erinomaisen työkyvyn, työllistyvät nopeammin kuin huonon työkyvyn omaavat. Yhtenä syynä tähän on esitetty sitä, että pitkäaikaistyöttömillä on enemmän vaikeuksia ylläpitää säännöllisiä päivittäisiä rutiineja (esim. Hult & Lappalainen 2018, 7). Tässä tutkimuksessa ryhmien keskiarvovertailun perusteella voidaan kuitenkin todeta, että **pitkäaikaistyöttömät arvioivat työkykynsä huomattavasti alhaisemmaksi** kuin alle vuoden työttömänä olleet. Keskiarvovertailun perusteella voidaan myös todeta, että **pitkäaikaistyöttömät ovat vain hieman tyytymättömämpiä**

elämänsä kuin ne työttömät, joiden työttömyys on kestänyt alle vuoden. Myös eri tutkimuksissa on hyvin ristiriitaisia tuloksia työttömyyden keston vaikutuksista hyvinvointiin.

Lucas ja kumppanit (2004) sekä Winkelmann (2008) esittävät, että subjektiivisen hyvinvoinnin sopeutumisteorioiden mukaan ihmiset reagoivat erilaisiin ikäviin tapahtumiin ensin niin, että ne heikentävät elämäntyytyväisyyttä, mutta ajan myötä se palautuu lähtötasolle. Näin ei kuitenkaan ole heidän mukaansa työttömyyden kohdalla. Työttömyydellä on voimakas alentava vaikutus subjektiiviseen hyvinvointiin pitkällä aikavälillä, eikä hyvinvointi palaudu työllistymisen jälkeenkään ensimmäistä työttömyyttä edeltävälle tasolle. (Lucas ym. 2004, 8; Winkelmann 2008, 422.) Myös Saikun (2018, 46) tutkimus esittää, että lyhytaikaisesti työttömänä olleilla hyvinvoinnin kokemukset ovat pitkäaikaistyöttömiä yleisempiä. Toisten tutkimusten mukaan kaikkien työttömien hyvinvointi ei kuitenkaan laske työttömyyden aikana (esim. Aarnio ym. 2020; Clark 2003; Ervasti 2004). Pitkäaikaistyöttömiä koskevissa tutkimuksissa (esim. Burchell 2011) on havaittu, että hyvinvoinnissa tapahtuu sopeutumista ja vähäisiä parannuksia ensimmäisen kuuden kuukauden jälkeen.

Koulutusasteella yhteys niin työkykyyn kuin elämäntyytyväisyyteen

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että koulutusasteella on yhteys niin työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkykyyn kuin elämäntyytyväisyyteen, mutta tulokset ovat vastakkaisia. **Alhaisempi koulutusaste on myönteisesti yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, kun taas työkykyyn ylempi koulutusaste.** Monien aikaisempien tutkimusten mukaisesti (esim. Hult & Lappalainen 2018, 5; Pensola ym. 2006; Saikku & Hannikainen 2019, 152), tämän tutkimuksen tulokset siis osoittavat, että **heikentynyt työkyky on yleisempää alemman koulutuksen saaneilla.** Heikko työllisyys on yleistä erityisesti kouluttamattomilla, joilla on alhainen työkyky.

Perusasteen koulutuksen varassa on 26 prosenttia työllisyyspalveluiden asiakkaina olevista työttömistä, joista 37 prosenttia 17–35-vuotiaita. Tämä näyttäytyy myös Lappalaisen (2017) tutkimuksessa, jossa huomattavasti suurelta osin alle 25-vuotiaista, joilla on pidempi työttömyysjakso, puuttui ammatillinen pätevyys kokonaan. Nuorten alhainen koulutustaso ja alhainen arvio omasta työkyvystään ovat hyvin huolestuttavia. Myös Gouldin ja kumppaneiden (2006) mukaan työssäkävien ja opiskelevien nuorten aikuisten arvio työkyvystä on hyvä, mutta alle 30-vuotiaiden peruskoulutuksen varassa olevien työttömien arvio on usein paljon alhaisempi. Tämän vuoksi, erityisesti työelämän ulkopuolella olevien alhaisen koulutustason omaavien nuorten

työkyvyn edistäminen on erittäin tärkeää myös syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Joissain tutkimuksissa on kuitenkin vastakkaisia tuloksia. Esimerkiksi Szlachtan ja kumppaneiden (2012) tutkimus osoittaa, että korkeamman koulutuksen saaneet arvioivat työkykynsä alhaisemmaksi.

Koulutusasteella on todettu olevan yhteys subjektiiviseen hyvinvointiin, mutta sen vaikutuksesta tarkemmin työttömän tyytyväisyyteen elämään löytyi hyvin vähäisesti tietoa ja tieto oli melko ristiriitaista. Esimerkiksi Pensolan (2010) mukaan alempi koulutustaso heikentää työttömän hyvinvointia. Tässä tutkimuksessa tehdyn ylemmän ja alemman koulutusasteen ryhmien keskiarvovertailun perusteella alemman koulutusasteen suorittaneiden tyytyväisyys elämään oli vain hiukan alhaisempi kuin korkean koulutusasteen suorittaneiden, eikä ero ollut tilastollisesti merkitsevä. Regressioanalyysin mukaan taas **alempi koulutusaste näyttää selittävän korkeampaa tyytyväisyyttä elämään** (tulos tilastollisesti merkitsevä). Tämä näyttäisi olevan saman suuntainen kuin esimerkiksi Clarkin ja Oswaldin (1994), Clarkin (2003) sekä Van Rijn ja kumppaneiden (2014) artikkeleissa esittämät tulokset, joiden mukaan korkeasti koulutettujen subjektiivinen hyvinvointi on matalampi kuin matalasti koulutettujen. Muun muassa Hagedaars (1986) selittää tätä sillä, että korkeamman koulutusasteen suorittaneet tarvitsevat korkeamman tulotason saavuttaakseen hyvät hyvinvoinnin tasot (Clark 2003, 330).

Iällä ei yhteyttä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työkykyyn tai elämäntyytyväisyyteen

Tämän tutkimuksen lineaarisen regressioanalyysin mukaan iällä ei ole yhteyttä niin työkykyyn kuin elämäntyytyväisyyteenkään. Aikaisempien tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että iän myötä arvio omasta työkyvystä laskee työttömillä (esim. Laiho ym. 2010; Holm ym. 2006; Pensola ym. 2006; Saikku & Hannikainen 2019; Szlachta 2012). Toisin on tässä tutkimuksessa, sillä keskiarvovertailun perusteella ikäluokkien välillä ei ollut juuri eroa, eikä erot olleet tilastollisesti merkitseviä vanhinta ikäluokkaa lukuun ottamatta. Toisin kuin Saikun ja Hannikaisen (2018) tutkimuksessa, jossa iän suhteen suurin riski heikentyneeseen työkykyyn on 45–54-vuotiailla, tässä tutkimuksessa 55–64-vuotiailla todettiin olevan alhaisempi arvio omasta työkyvystään.

Vaikka iästä ei löytynyt selittävää tekijää elämäntyytyväisyydelle, vanhin ikäluokka on ryhmien keskiarvovertailussa tyytyväisin elämäänsä. Aikaisempien tutkimusten mukaan iällä on vaikutus myös työttömien subjektiiviseen hyvinvointiin, vaikkakin eri tutkimusten tulokset ovat hyvin ristiriitaisia keskenään. Joidenkin tutkimusten mukaan subjektiivinen hyvinvointi nousee ja taas toisten tutkimusten mukaan laskee iän myötä (ks. Julkunen 2001, 264). Muun muassa Ervastin (2004)

ja Winkelmannin (2008) tutkimukset kertovat korkeamman iän vaikuttavan myönteisesti subjektiiviseen hyvinvointiin. Hetschkon (2014) mukaan työttömyys voidaan kokea siirtymänä kohti hyväksytyä eläköitymistä ja taloudellinen tilanne voi olla parempi kuin nuoremmilla, joten työkäisyyden loppupuolella työttömäksi koituminen ei aiheuta suurta haittaa subjektiiviselle hyvinvoinnille.

Sukupuolella yhteys työkykyyn, mutta ei tyytyväisyyteen elämään

Tämän tutkimuksen mukaan, **miessukupuolella näyttää olevan myönteinen vaikutus koettuun työkykyyn**. Toisin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Holm ym. 2006; Laiho 2010; Pensola ym. 2006; Saikku & Hannikainen 2019), tässä tutkimuksessa miehet arvioivat työkykynsä naisia paremmaksi. Saikun ja Hannikaisen (2019) saamia tuloksia mukailleen myöskään tässä tutkimuksessa naisten ja miesten välinen ero ei ole merkitsevä, mutta riski heikompaan koettuun työkykyyn on suurempi naisilla kuin miehillä. Laihon (2010) saamien tulosten mukaan työttömien miesten työkykykeskiarvo on 6.3, ja naisten 6.7. Naisten saama keskiarvo on tässä tutkimuksessa 5.9, eli lähes pisteen heikompi kuin kymmenen vuotta sitten tehdyssä Laihon tutkimuksessa. Syynä voi olla se, että naisista suurempi osa vastaajista kuuluu vanhimpiin ikäluokkiin ja keski-ikä on korkeampi kuin miesten, ja kuten seuraavaksi todetaan, iäkkäämmillä on suurempi riski heikentyneeseen työkykyyn kuin nuoremmilla ikäluokilla.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että **sukupuolella ei ole yhteyttä työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien tyytyväisyyteen elämään**. Sukupuolten välisen keskiarvovertailun mukaan naiset olivat vain hieman tyytyväisempiä elämään kuin miehet, vaikka naisten arvio omasta työkyvystään oli hieman alhaisempi kuin miesten. Aikaisempien tutkimusten tulokset ovat hieman ristiriitaisia verrattaessa eri sukupuolten elämäntyytyväisyyttä. Esimerkiksi Julkusen (2001) tutkimuksessa naisilla oli yleensä enemmän henkisiä ongelmia, kun taas Clarkin (2003) ja Winkelmannin (2008) mukaan työttömyyden vaikutus hyvinvointiin on merkittävämpi miehillä kuin naisilla. Toisaalta Weckströmin (2018) tutkimuksessa miehet raportoivat naisia yleisemmin hyvinvoinnin muuttumisesta negatiivisesti, mutta tuloksissa nousi esille myös se, että työttömyys ei välttämättä ole aina negatiivinen kokemus. Esimerkiksi yli puolet tutkituista äideistä piti työttömyyden vaikutusta äiti-lapsi-suhteeseen myönteisenä. (Weckström 2018, 70.)

Myös muut tutkimukset ovat osoittaneet, että erityisesti alemman koulutuksen saaneilla naisilla on taipumus sopeutua paremmin työttömyyteen silloin, kun heillä on jokin vaihtoehtoinen rooli (esim.

äitiys) tai enemmän aikaa viettää lasten kanssa, jotka vaikuttavat suojaavasti subjektiiviseen hyvinvointiin työttömyyden aikana (esim. Julkunen 2001; Goul Andersen 2002, 185). Myös tässä tutkimuksessa havaittiin, että ne työttömät naiset, joilla on lapsia ja parisuhde, ovat tyytyväisempiä elämään kuin ne, joilla on parisuhde, mutta ei lapsia. Miehillä tulokset ovat päinvastaiset.

Tutkimusten ristiriitaisiin tuloksiin voivat vaikuttaa asenteet työntekoa kohtaan. Esimerkiksi Laihon (2010, 16) tutkimuksen tulosten mukaan naiset kokivat työntöön tärkeämmäksi kuin miehet. Gallien ja Marshin vuonna 1994 tekemän tutkimuksen mukaan yksi selitys työttömien naisten miehiä korkeampaan tyytyväisyyteen elämään oli se, että naisilla on pienemmät palkat ja vähemmän uramahdollisuuksia, ja siksi työllisyys on vähemmän tärkeää kuin miehillä (Julkunen 2001). Tämä on myös mielenkiintoinen muutos sukupuolten välisissä rooleissa niin yhteiskunnassa, työelämässä kuin kotona. Toisaalta sukupuolen yhteyttä työttömän tyytyväisyyteen elämään on ongelmallista verrata muiden maiden tuloksiin, sillä Suomessa naisten osuus työmarkkinoilla on ollut jo pidemmän aikaa korkeampaa kuin monissa muissa maissa.

7.2 Tutkimuksen arviointia ja eettiset näkökulmat

Yhteiskuntatieteilijälle eettiset kysymykset tutkimuksen eri vaiheissa ovat erittäin tärkeitä. Kyselytutkimukset sisältävät joukon eettisiä menettelytapoja, joiden on tarkoitus ohjata kaikkia aineiston parissa työskenteleviä tutkijoita. Nämä menettelyt ovat välttämättömiä tutkimusprosessille, joten on huolehdittava siitä, että kyselyyn vastanneille ei aiheudu vahinkoa ja että kenellekään kyselyyn vastanneelle ei aiheuteta painetta tuntea olevansa velvollinen osallistumaan kyselyyn. (Heikkilä 2017, 29; Lavrakas 2008, 1–0.) Tässä tutkimuksessa on käytetty Työterveyslaitokselta saatua Kykyviisari-menetelmän valmiiksi anonymisoitua aineistoa, eikä näin ollen yksittäisiä vastaajia pystytä tunnistamaan.

Kykyviisari-menetelmä on itse täytettävä tai haastatellen työllisyys-, sosiaali tai kuntoutuspalvelun asiantuntijan kanssa tehtävä kysely, jossa ei puututa osallistuvan yksilön psyykkiseen tai fyysiseen koskemattomuuteen. Tietojen käsittely on EU:n yleisen tietosuojasetuksen (GDPR) ja uuden tietosuojalain mukaista. Organisaatio, joka käyttää toiminnassaan Kykyviisari-menetelmää, toimii lain tarkoittamana rekisterinpitäjänä, ja on vastuussa asiakkaidensa tietojen suojaamisesta ja informoinnista. Työterveyslaitos taas on lain tarkoittama henkilötietojen käsittelijä, eli se käsittelee

henkilötietoja asiakasorganisaation puolesta. Työterveyslaitos julkaisee avoimesti Kykyviisari-menetelmän tuloksista myös suomalaista yhteiskuntaa ja työelämää koskevaa tilastotietoa. Ennen julkaisuja tiedot muutetaan tunnistamattomaan muotoon, eikä yksittäistä henkilöä tai organisaatiota voida tunnistaa. Työterveyslaitos voi myös jakaa tunnisteetonta tietoa harkintansa mukaan esimerkiksi tieteellistä tutkimusta varten kolmansille osapuolille. Henkilö antaa suostumuksensa tietojen hyödyntämiseen vastaamalla Kykyviisari-menetelmään, eikä erillistä kirjallista suostumusta tarvita. Organisaation työntekijän vastuulla on informoida vastaajaa henkilötietojen käsittelystä. (Kykyviisaripalvelun erityisehdot.)

Vaikka suomalaisten työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien työttömien työkyvyssä ja tyytyväisyydessä elämään sekä hyvinvoinnin eri osatekijöiden ja sosiodemografisten tekijöiden välillä löydettiin yhteys, ei sitä voida varmasti määritellä kausaaliseksi. Ihmisten toiminnalle on hankalaa löytää syy-yhteyksiä, sillä yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat syuseuraus suhteiden vuorovaikutukseen. Lineaarisen regressioanalyysin selitysaste oli elämäntyytyväisyyden suhteen jopa 44 prosenttia ja työkyvyn suhteen 45 prosenttia, joten suurin osa työttömien työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen vaikuttavista tekijöistä selittyy muilla kuin tämän tutkimuksen regressiomalliin valituilla muuttujilla.

Selitysasteet ovat kuitenkin erittäin hyviä sosiaalitieteelliseen tutkimukseen, ja voidaan todeta tutkimushypoteesien olleen hyvin asetettuja tätä tutkimusta varten ja niiden saaneen hyvin tukea aineistosta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen työttömien hyvinvoinnin ja työkyvyn kokonaiskuva on ja mitkä tekijät ovat niihin yhteydessä, eikä saada mahdollisimman suurta selitysastetta regressioanalyysiin. Yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle on tyypillistä matalat selitysasteet, joten tämän tutkimuksen selitysastetta voidaan pitää hyvänä. Lisäksi lineaarisen yhteyden selvittäminen voi olla hankalaa, sillä yhteydet ovat usein monimutkaisia, eikä kaikkia tutkittavaan ilmiöön vaikuttavia tekijöitä saada sisällytettyä gradun mittaiseen tutkimukseen (ks. Metsämuuronen 2008, 96–97).

Tutkimusta tehdessä on syytä tarkastella myös tutkijan objektiivisuutta eli puolueettomuutta. Tutkijan puolueellisuutta esiintyy, kun jokin tutkimuksen suunnittelun osa tai tapa, jolla tutkimus suoritetaan, tuottaa johtopäätöksen, joka ei ole tarkka. Puolueellisuus voi olla tahallista tai tahatonta, ja molemmat näkökulmat on otettava huomioon, niin teoreettista viitekehystä tehdessä kuin analyysin suorittamisessa. Tahallista puolueellisuutta tapahtuu, jos tutkimus asetetaan tarkoituksellisesti siten, että se tuottaa tietyn tuloksen. Tutkijan on otettava huomioon omat ennakkoluulot, jotka voisivat vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tiedostamatonta puolueellisuutta taas tapahtuu, jos toimitaan niin, että

tutkimus tuottaa tietyn tuloksen. On mietittävä, missä määrin omat uskomukset, arvot, sosiaalinen asema ja tausta vaikuttavat tapaan, jolla muotoillaan tutkimuskysymyksiä ja suoritetaan tutkimus. Tutkimus on suoritettava objektiivisesti ja reflektiivisesti. Tämä edellyttää, että arvioidaan huolellisesti itseään sosiaalisen aseman ja oletusten suhteen. Potentiaaliset ennakkoluulot tulee tehdä selkeiksi ja ottaa ne huomioon suunnittelussa, toteutuksessa ja analyysissa. Tutkimusraportissa on esitettävä kaikki tärkeät tulokset sekä johtopäätökset, ilman että niitä rajoitettaisiin toimeksiantajan kannalta edullisiin tuloksiin. On myös kerrottava tutkimukseen käytetyt menetelmät ja epätarkkuusriskit. (Byrne 2017; Heikkilä 2017, 28–29.)

Tässä tutkielmassa on pyritty täyttämään edellä mainitut tieteellisen tutkimuksen edellytykset. Tutkimusasetelma on laadittu aikaisempia ilmiötä tutkivia artikkeleita ja tutkimuksia mukaillen, ja tutkimuksen toteutuksessa sekä tutkimustulosten raportoinnissa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä, joita ovat avoimuus ja huolellisuus. Tutkimusaineisto on asianmukaisesti säilytetty ja se hävitetään kokonaisuudessaan tutkimuksen ollessa valmis.

Hyvän tutkimuksen perusvaatimukseen kuuluu myös sen luotettavuus, joka edellyttää, että tutkimus on tehty tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisesti. Mittauksen luotettavuutta kuvataan validiteetin ja reliabiliteetin avulla. *Validiteetti* kuvaa sitä, kuinka tutkimuksessa on onnistuttu mittaamaan haluttua asiaa tai ilmiötä. Kyselytutkimuksissa validiteettiin vaikuttavat erityisesti kysymysten onnistuneisuus, eli saadaanko niiden avulla vastaus tutkimusongelmaan. (Heikkilä 2017, 176–177.) Tässä tutkimuksessa käytettiin valmista aineistoa, jonka mittareiden pohjalta muodostettiin tutkimuskysymykset ja käytetyt tutkimusmenetelmät. Tutkimuksessa hyödynnettiin teoreettisesti Erik Allardtin hyvinvointiteoriaa, jonka pohjalta pystyttiin valitsemaan Kykyviisari-menetelmästä relevantit muuttujat. Tämä paransi tämän tutkimuksen validiteettia ja voidaan todeta, että valitut tutkimusmenetelmät soveltuivat hyvin työkyvyn ja elämäntyytyväisyyden tutkimiseen. Tutkimustulokset osoittautuivat samansuuntaisiksi aikaisempien tutkimusten kanssa.

Validiteettia on haastavaa tarkastella jälkikäteen, sillä vaikka käsitteet olisivatkin onnistuneesti rajattuja, tässäkin tutkimuksessa monet käsitteet ovat hyvin moninaisia ja osaltaan abstrakteja, ja on hankalaa luoda kysymyksiä kattamaan käsitteitä kokonaisuudessaan (Heikkilä 2017, 177). Toisaalta luodut summamuuttujat (yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen) kattavat paremmin kuvattuja ilmiöitä, kuin yksittäisten kysymysten valinta analyysiin. Ei kuitenkaan voida olla täysin varmoja siitä, onko tässä täysin onnistuttu. Subjektiiivisen hyvinvoinnin mittaustapoja ja niiden luotettavuutta on myös pohdittava. Kykyviisari-menetelmän validiteetin on havaittu olevan hyvä työelämän ulkopuolella olevien kohdalla (esim. Wikström ym. 2020; Savinainen ym. 2020).

Toisin kuin useimmissa kyselytutkimuksissa, vastaajat ovat voineet täyttää lomakkeen työllisyyspalvelun työntekijän kanssa kahden kesken. Työntekijä on voinut antaa pyydettyä apua kysymysten tulkinnassa, minkä voidaan ajatella parantavan määrällisen aineiston laatua (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2019, 302). Sillä, että haastattelija on läsnä kyselyihin vastattaessa, voi olla myös tutkimuksen validiteettia heikentäviä vaikutuksia. Vastaajat voivat vastata kysymyksiin kaunistellen omaa tilannettaan tai siten, minkä ajattelevat miellyttävän haastattelijaa. Toisaalta vastaaja saattaisi pohtia omia vastauksiaan ilman haastattelijan läsnäoloa syvällisemmin ja päätyä jopa eri ratkaisuun kuin haastattelutilanteessa. Etenkin, jos tämän odotetaan vastaavan nopeasti. (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 367.)

Validiteettia heikentävät myöskin systemaattisten virheiden esiintyminen. Vaikka otoskoko on ollut tässä tutkimuksessa riittävä ($n=1973$), voi systemaattisen virheen vaikutus silti olla suuri. Vaikka Kykyviisari-menetelmään vastattaessa mukana on voinut olla palvelujärjestelmän työntekijä, subjektiivisen hyvinvoinnin itsearviointeihin voivat vaikuttaa muun muassa muihin vertailu, olosuhteet ja asenteet. Vastaajalla on voinut olla kyselyhetkellä esimerkiksi riita läheisen kanssa, tai vaikka krapula, joka saattaa heikentää vastausta normaalista arjesta poiketen (Clark & Oswald 2002, 1140). Valehteleminen on yksi mahdollinen virhelähde survey-tutkimuksissa ja se voi olla systemaattista asioiden vähättelemistä ja kaunistelua (Heikkilä 2017, 177). Monet mittarit, esimerkiksi yksinäisyyden tunne, herättävät monenlaisia mielikuvia ja niihin liittyy stigmaa, joten on huomioitava, että vastaajat eivät välttämättä halua leimata itseään ja vastaavat esimerkiksi yksinäisyyden kokemisen alakanttiin (Victor, Granade & Boldy 2005, 64).

Systemaattiset virheet alentavat validiteetin lisäksi myös reliabiliteettia. Useimmiten valehtelu kuitenkin aiheuttaa satunnaisvirheitä, mutta ne myös alentavat reliabiliteettia. (Heikkilä, 2017, 177.) Myös työttömän kyky arvioida omaa toimintakykyään voi olla puutteellinen, esimerkiksi tilanteissa, joissa edellisestä työssäolojaksosta on jo vuosia, eikä työttömän ole mahdollista suhteuttaa työkykyään entiseen työhönsä (esim. Saikku 2013, 122–124). Oman työkyvyn voi arvioida myös liian hyväksi esimerkiksi tilanteessa, jossa työttömällä on voimakas halu työllistyä nopeasti, tai liian alhaiseksi esimerkiksi pitkäaikaistyöttömällä yleisen depression aikana (Kerätär 2016, 83–85).

Reliabiliteetti taas määritellään mittauksessa kyvyksi tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen sisäinen reliabiliteetti pätee, sillä sama tilastoyksikkö on toteutettu useampaan kertaan ja mittaustulokset ovat samat. Ulkoinen reliabiliteetti taas voi olla puutteellinen, sillä tämän tutkimuksen otos ei koske perusjoukkoa, eikä näin ollen ole kokonaisuudessaan toistettavissa myös

muissa tilanteissa ja tutkimuksissa. Mutta työttömien hyvinvointia mittaavissa tutkimuksissa tämä tutkimus on reliabele. Reliabiliteettia tarkasteltiin myös summamuuttujia (yhteisyssuhteet ja itsensä toteuttaminen) tehdessä Cronbachin alpha -kertoimen avulla. Muuttujien muodostaminen onnistui myös tutkimustulosten näkökulmasta, sillä molemmat muuttujat osoittautuivat tilastollisesti merkitseviksi tekijöiksi ennustaessa niiden vaikutuksia työkykyyn ja elämäntyytyväisyyteen.

8 Lopuksi

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, millaiseksi työllisyyspalveluiden asiakkaina olevat työttömät arvioivat työkykynsä, kuinka tyytyväisiä he ovat elämäänsä ja miten hyvinvoinnin osatekijät ovat yhteydessä niin koettuun työkykyyn kuin elämäntyytyväisyyteen. Tutkimus paljastaa, että työttömien subjektiiviseen hyvinvointiin vaikuttavat monet työttömyyteen sisältyvät tekijät, kuten yhteisyssuhteet, itsensä toteuttaminen, terveys sekä taloudellinen hyvinvointi. Tulokset kertovat, että puutos näissä tekijöissä heikentää työttömän työkykyä, jonka ylläpitäminen on merkittävä tekijä uudelleen työllistymiselle. Tässä viimeisessä luvussa pohditaan työttömän hyvinvoinnin ja työkyvyn tutkimusta osana sosiaalipoliittisia uudistuksia ja päätöksiä sekä ehdotetaan tarpeellisia jatkotutkimusaiheita.

8.1 Työttömän hyvinvoinnin tarkastelun merkitys sosiaalipoliittisissa päätöksissä

Edellä on todettu, että työttömien subjektiivinen hyvinvointi on merkittävästi heikompi kuin työelämässä olevien. Työttömyys koetaan hankalaksi niin yksilön, lähiyhteisön kuin koko yhteiskunnan tasolla. On huomioitava se, että työttömyys ei välttämättä suoraan aiheuta hyvinvoinnin heikkenemistä, vaan työttömyydestä aiheutuvat haitat muihin hyvinvoinnin osatekijöihin johtavat usein siihen (esim. Ervasti 2004). On keskeistä ymmärtää ja seurata laajemmin subjektiivisen hyvinvoinnin eri tasoja työttömyyden eri vaiheissa, erityisesti sosiaalipoliittisista näkökulmista, niin kansallisesti kuin globaalisti. Tutkimus on tärkeää, jotta tuloksia voidaan hyödyntää sosiaalipoliittisessa päätöksenteossa ja työvoimapalveluiden kehittämisessä.

Työttömyyden vaikutukset heijastuvat yhteiskuntaan, erityisesti nyt kun Suomen väestö ikääntyy ja työikäisten määrä vähenee. Ahon (2019) mukaan heikentyvä työllisyysaste ei ole tällä hetkellä sellaisella tasolla, jota hyvinvointivaltion kestävyys edellyttää. Tähän ei ole keskeisenä syynä kuitenkaan epäonnistunut työvoimapolitiikka, sillä olennaisesti merkittävämpi tekijä on talouden suhdanteet. Työllisyyteen vaikuttavat suurena määrin sekä koulutuspolitiikka että sosiaaliturvapoliitiikka. Keskeistä olisi edistää muun muassa osaavan työvoiman saatavuutta ja parantaa pitkäaikaistyöttömien työllistävyyttä. (Aho 2019, 121.) Työllisyysaste sekä vaikuttavat ja tehokkaat tätä tukevat palvelut ovat sosiaalisesti kestävä kehityksen ehto. (Sosiaali- ja terveystieteiden strategia, 2011.)

Poliittisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa nousee usein esille väite, jonka mukaan taloudellisten kannustinten pienentäminen johtaisi työllisyysasteen nousuun. Niin kuin aikaisemmat tutkimukset, myös tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että niin työttömien tyytyväisyyden elämään kuin heidän työkykynsä vaikuttivat heikentävästi toimeentulovaikkeudet. Erityisesti niillä työttömällä, joilla on vaikeuksia usealla hyvinvoinnin osa-alueella samanaikaisesti, kokonaishyvinvointi on heikko ja voidaan puhua pahoinvoinnin kasautumisesta. Tällöin hyvinvoinnin eri osa-alueilla on yhteys toisiinsa ja esimerkiksi taloudellisten sanktioiden myötä toimeentulovaikkeudet heikentävät subjektiivista hyvinvointia erityisesti niillä työttömällä, joilla on jo valmiiksi hankalaa. (Aarnio ym. 2020, 177.) Voidaankin todeta, että työttömien toimeentulon leikkaukset merkitsisivät taloudellisten vaikeuksien lisääntymistä ja tätä kautta sillä olisi kielteisiä vaikutuksia työttömän työkykyyn, mielenterveyteen ja lopulta myös työllistymiseen. Ratkaisuja ja uudistuksia on löydettävä muualta.

Erityisesti työkyvyn kohdalla todistettiin, että työttömyyden pitkittyminen heikentää työkykyä entisestään, joten olisi tärkeää suunnitella työvoimapalveluita työkyvyn ylläpidon ja vahvistamisen näkökulmasta. Sosiaalipoliittisella päätöksenteolla ja valtion työllisyystoimilla voi olla suuri vaikutus työkykyyn ja työttömyyden keston. Tampereen yliopiston sosiaalipoliitiikan ja työelämäntutkimuksen yliopistolehtori Satu Ojala kirjoitti Helsingin Sanomien mielipideosiossa (27.7.2020) hyvinvoinnin vahvistamisen merkityksestä työelämään palatessa. Ojala toteaa, että 1990-luvulta lähtien sosiaaliturvaan on kohdistettu erilaisia ehtoja, karensseja ja sanktioita. Epäselvää on, onko rajoituksilla ollut myönteisiä työllisyysvaikutuksia. Toimeentulon uhkaaminen rajoittaa ihmisen toimijuutta ja elämänhallinnan edellytyksiä. Ojala kirjoittaa myös, että työ määrittää niin keskeisesti identiteettiämme, että kyllä työkykyiset hakeutuisivat töihin. Näin ollen harvalukuisen työtä välttävän joukon suitseminen on kallista ja byrokraattista. (Ojala 27.7.2020.) Taloudelliset

kannustimet lisäävät työllistymistä vain niiden kohdalla, joilla on todellisia edellytyksiä työllistyä. Liian usein erilaisissa keskusteluissa kuulen puhuttavan työttömistä, jotka eivät mene töihin laiskuuttaan ja työmotivaation puutteessa. Motivaation puute puhutteli tässäkin aineistossa (tuloksia ei taulukoitu), mutta se ei ole niin yksiselitteistä kuin kuvitellaan. Motivaation puutteen taustalta löytyivät työkykyyn tai työmahdollisuuksien puutteeseen liittyvät ongelmat sekä työttömyyden pitkittynyt kesto.

Työllisyyspolitiikassa tulisi keskittyä vahvemmin työttömien hyvinvointia ja toimijuutta lisääviin tekijöihin. Työttömien osaamisen ja koulutuksen lisääminen kehittäisivät ammattitaitoa ja parantaisivat mahdollisuuksia saada työtä. Huolestuttavaa on erityisesti nuorten, alle 35-vuotiaiden koulutustilanne, sillä heistä 27 prosenttia on suorittanut ainoastaan peruskoulun ja vain 7,5 prosenttia on suorittanut korkeakouluasteen. Erityisesti nuorten työttömyys, alhainen koulutustaso ja huono työkyky huolettavat, koska niillä on seurauksia pitkälle tulevaisuuteen. Pitkäaikaisen työttömyyden on tutkittu lisäävän merkittäväällä tavalla nuorten aikuisten sosiaalisen syrjäytymisen riskiä yhteiskunnassa (esim. Kieselbach 2003, 72). Tämän ehkäisemisessä olisi panostettava erityisesti peruskoulun jälkeisen koulutuksen lisäämiseen ja tukemiseen.

Aktiivisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan tulee luoda kurittamisen sijaan mahdollisuuksia eri tavoin tuettuun työn tarjoamiseen aktiivisen työvoimapolitiikan keinoin. Työvoimapolitiikan tavoitteena tulee olla mahdollisuuksien luominen oikeaan, arvostettuun ja palkattuun työhön. (Ojala 2016, 110.) Tämä edellyttää nykyistä parempaa toimintamallien kohdentamista työttömien eri ryhmille sekä työttömien kohtaamista yksilöinä. On tärkeää ottaa huomioon työttömien yksilökohtaiset erot, jotta työkykyä voitaisiin tehokkaammin tukea ja näin vaikuttaa työllistymiseen paremmin.

8.2 Jatkotutkimusaiheita

Yhteiskunta ja sen mukana myös työelämä ovat jatkuvassa muutoksessa, jota värittää aiempaa voimakkaammin moninaisuus ja kompleksisuus. Arjessa tämä näkyy esimerkiksi yhä useammin pirstoutuneina työurina ja useina samanaikaisina toimeentulon lähteinä. Työnteon paikat hajaantuvat ja katkokset työssä lisääntyvät. Työelämän muutokseen vaikuttavat useat eri tekijät. Yksi keskeisistä muutosvoimista on teknologia, esimerkiksi digitalisaatio, tekoäly ja robotisaatio. (Järvensivu 2019, 328–329.) Teknologian vaikutuksia työelämään on tutkittu melko paljon eri tieteenaloilla.

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on nostettu esille sitä, ettei teknologia vaikuta suoraan työelämään, vaan se vaikuttaa työn organisoinnin kautta. Kyse on valinnoista, joita työn tulevaisuuden eteen tehdään. (Heiskanen 2019, 366.) Teknologian tuomiin muutoksiin kytkeytyy globalisaatio, toinen suuri muutosvoima. Globaalissa taloudessa suomalaisen työelämän rajaaminen on hankalaa, kun globalisaatiosta seuraavat keskinäiset kytkennät voivat aiheuttaa taloustilanteeseen kriisien nopean leviämisen. (Järvensivu 2019, 329.)

Koronapandemia on ajankohtainen esimerkki kriisistä, joka vaikuttaa globaalisti työelämään ja työllisyyteen, yritysten toimintaedellytyksiin ja ihmisten toimeentuloon sekä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Jatkossa olisi hyvin tärkeää tutkia koronatilanteen vaikutuksia ihmisten työkykyyn ja hyvinvointiin. Erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmiset jäävät helposti tutkimusten ulkopuolelle. Koronan myötä työttömyys ja lomautukset ovat kasvaneet ja pandemia on lisännyt TE-toimistoihin saapuneita yritysten YT-neuvotteluilmoituksia sekä työttömiksi työnhakijoiksi lomautettujen tai muusta syystä ilmoittautuneiden määriä (TEM 2020). Olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka koronapandemia vaikuttaa yksilöiden subjektiiviseen hyvinvointiin. Ylen Taloustutkimuksella teettämän kyselyn mukaan, jopa 86 prosenttia suomalaisista on tyytyväisiä elämäänsä ja luku on suurempi kuin vuosi sitten (Niinistö 2020). Samansuuntaisia tuloksia antaa Työterveyslaitoksen tutkimushanke *Miten Suomi voi?*, jonka mukaan työssäkäyvien työhyvinvointi olisi parantunut erityisesti etätyötä tekevien parissa (Työterveyslaitos2020).

Jatkotutkimusten kannalta olisi mielekästä tarkastella mitä työttömien elämäntyytyväisyydelle on tapahtunut pandemian aikana. Aikaisempien tutkimusten mukaan esimerkiksi korkea työttömyysaste monilla eri alueilla ja eri ikäryhmässä on yhteydessä vähäisempiin vaikutuksiin työttömän subjektiivisessa hyvinvoinnissa (esim. Buffel, Missinne & Bracke 2017; Clark & Oswald 1994; Clark 2003). Ihmiset kokevat työttömyyden yksilöllisemmin, kun he elävät olosuhteissa, joissa työttömyys on harvinaisempaa. Työttömyys ei aiheuta niin paljon haittaa subjektiiviselle hyvinvoinnille sen ollessa yleisempää, koska työttömyysastetta voidaan pitää epäsuorana osoituksena työttömyysnormin noudattamisesta tai edustamisesta. (Buffel ym. 2017, 502.)

Suuri työttömyysaste voi myös vaikuttaa työllisten hyvinvointiin, mutta päinvastaisesti kuin työttömiin. Korkean työttömyyden yhteydessä työlliset kokevat enemmän työpaikkojen epävarmuutta ja ehkä jopa syyllisyyden tunnetta työnsä menettäneitä kohtaan. Lisäksi korkea työttömyysaste voi rajoittaa työntekijöiden neuvotteluvoimaa ja pakottaa työntekijät hyväksymään vähemmän toivottavia työehtoja, joka myös saattaa vähentää subjektiivista hyvinvointikilua

työllisten ja työttömien välillä. (Buffel ym. 2017, 502.) Kuten edellä on todettu, työttömyyden ja heikentyneen subjektiivisen hyvinvoinnin sekä työkyvyn yhteys muodostuu hyvinkin monista asioista, johon vaikuttavat myös yksilölliset tilanteet. Nämä erilaiset hyvinvointia heikentävät tekijät ovat usein esteenä työllistymiselle ja siihen nähden aiheesta ei tuoteta tarpeeksi säännöllistä tutkimustietoa (esim. Heponiemi ym. 2008; Aarnio ym. 2020.)

On myös huomioitava, että työttömien ryhmä on hyvin heterogeeninen, ja tutkimuksessa käytetyt menetelmät hyödyntävät enemmän keskiarvoja kuin huomioivat pienten ääripäiden subjektiivista hyvinvointia. Nämä analyysit käsittelevät ensisijaisesti keskimääräisiä vaikutuksia, toisin sanoen työttömyyden heikentävien hyvinvoinnin eri osatekijöiden ja subjektiivisen hyvinvointimuuttujan sekä työkykymuuttujan keskiarvon välistä yhteyttä. Analyysit paljastavat pohjimmiltaan työttömyyden vaikutusta enemmän työllisyyspalveluiden asiakkaana olevan työttömän ”Keskiarvo Keijon”, kuin ”Onnetoman Ollin” tai ”Iloisen Ilonan” hyvinvoinnista. (esim. Binder 2015, 867–868.) Esimerkiksi Aarnio ja kumppanit (2020) korostavat, että työttömien hyvinvointia pitäisi tutkia keskiarvojen lisäksi enemmän hyvinvoinnin eri tasoilla. Jatkotutkimuksena voisi esimerkiksi tarkastella, mitkä tekijät suojaavat työttömän hyvinvointia matalamman hyvinvoinnin ja alhaisen työkyvyn arvioivien ryhmässä.

Yhteiskuntatieteilijät, taloustieteilijät sekä päättäjät kohtaavat edelleen haasteita elämänlaadun ja hyvinvoinnin mittaamisessa ja arvioinnissa. Tarvitaan tietoa siitä, miten ihmiset pärjäävät eri puolilla maailmaa, ja mitä kaikkea siihen liittyy. Toisin sanoen ihmiselämän arvioinnin monimutkaisuus vaikuttaa syvästi siihen, mihin indikaattoreihin ja mittausmenetelmiin voidaan luottaa. (Nussbaum & Sen 1993, 2). Työllistämispalvelut tuottavat toimintoja sekä työnhakijoille, että työnantajille, mutta niiden toimintaympäristö sekä ohjaustavat vaihtelevat sisällöllisesti paljon. Ongelmana on myös se, ettei tällä hetkellä ole tarpeeksi tutkittua tietoa niistä tekijöistä, jotka lopulta johtavat siihen, että avoimille työmarkkinoille työllistyminen on realistista ja mahdollista. (Kallio 2020, 1.) Kvantitatiivisen tutkimuksen lisäksi tarvittaisiinkin laajemmin kvalitatiivista tutkimusta siitä, mitkä tekijät lopulta johtavat työkyvyn kohentumiseen ja työllistymiseen.

Vaikka Kykyviisari-menetelmä kysyy yksilöltä itseltään arviota omasta hyvinvoinnistaan ja työ- sekä toimintakyvyn eri osa-alueista, antaa tämän kaltainen määrällinen tutkimus kuitenkin vain pintaraapaisun siitä, miten työtön voi ja mitkä taustatekijät hyvinvointiin vaikuttavat. Vaikka Kykyviisari-menetelmään voidaan vastata keskustellen yhdessä työllisyyspalveluiden työntekijän kanssa, ei data kerro syvemmin sitä, mitä tietoa haastattelutilanteessa niin työntekijä kuin asiakas saa.

Laadullisin menetelmin, esimerkiksi haastattelemalla, saataisiin syvempää kuvaa siitä, minkälaisen tekijöiden työtön itse kokee suojaavan työkykyä ja hyvinvointia ja minkä vaarantavan niitä. Myös eri työllisyyspalveluiden vaikutuksia työ- ja toimintakyvyn kohenemiseen olisi mielenkiintoista selvittää. Onko esimerkiksi muutos positiivisempaa tiettyjen alueiden työllisyyspalveluissa vai onko muutoksessa eroa riippuen siitä, onko työllisyyspalvelu yksityistä tai julkista? Mitä siellä tehdään toisin niin työkyvyn parantamisen näkökulmasta sekä työllistymisen näkökulmasta? Erityisen mielenkiintoista olisi selvittää, kuinka tulevat uudet toimintamallit, kuten maaliskuussa 2021 alkava kuntakokeilu tai vuoden 2022 alussa alkava Pohjoismaiden työvoimapalvelumalli vaikuttavat työttömien tilanteeseen. Kykyviisari-menetelmä toimii kuntakokeilun arviointivälineenä, joten se pitäisi teetättää systemaattisesti kaikille kuntakokeilun osallistujille.

Määrälliset hyvinvointi ja työkyky -tutkimukset ovat tärkeitä antamaan käsitystä työttömien hyvinvoinnista yleisesti, mutta ne eivät välttämättä anna syvällistä kuvaa siitä, kuinka työttömät todella voivat. Kuten tämänkin tutkimuksen tulokset osoittivat, työttömiä ei voida ajatella homogeenisenä ryhmänä. Siksi onkin tärkeää tutkia työttömyyttä laajemmin myös laadullisin menetelmin, esimerkiksi arjen toiminnan näkökulmasta. Tarkastelemalla hyvinvoinnin jakautumista keskimääräisten vaikutusten lisäksi ääripäissä, voidaan paremmin ymmärtää, milloin ja missä määrin työttömyys vahingoittaa subjektiivista hyvinvointia. Tämä ansaitsee paljon enemmän uutta tutkimusta. Subjektiiviseen hyvinvointiin liittyvää tutkimusta on myös käsiteltävä varovasti julkisessa politiikassa: yksi kaikille sopiva poliittinen toimenpide, joka ei ota huomioon työttömyyteen liittyvää heterogeenisyyttä, ei todennäköisesti toimi toivotulla tavalla. Jos julkista politiikkaa käytettäisiin tehokkaasti työttömien hyvinvoinnin menetyksen lieventämiseen, tarvitaan lisää tutkimusta siitä, mitkä psykologiset resurssit auttavat yksilöitä käsittelemään esimerkiksi työpaikkojen menetyksiä tehokkaammin. (Esim. Binder 2015, 882.)

Aikaisemmat tutkimukset ovat todistaneet, että myönteinen kokemus omasta hyvinvoinnista on yhteydessä hyvään työkykyyn ja siksi työttömien hyvinvoinnin tukeminen erilaisten vaikutusmahdollisuuksien ja terveyttä lisäävien sosiaali- ja työvoimapolitiittisten toimien avulla on ehdottoman tärkeää. Yksi keino on säännöllisten ja maksuttomien terveystarkastusten tarjoaminen. (ks. Aarnio ym. 2020; Saikku 2009.) Terveystarkastuksissa on huomioitava erityisesti mielenterveydelliset asiat, sillä mielenterveydelliset syyt ovat ylittäneet tuki- ja liikuntaelinsairaudet työkyvyttömyyseläkkeiden syynä. Vielä on kovin vähän näyttöä tukemaan ammatillisten toimenpiteiden käyttöä työhön osallistumisen parantamiseksi ja rajallista näyttöä työttömien

mielenterveyden heikkenemisestä. On tärkeää edelleen kehittää työttömien työhön palaamisen strategioita ja arviointia.

Huono-osaisuuden siirtymistä vanhemmilta lapselle olisi tärkeä tutkia laajemmin. Perhetilanne vaikuttaa siten, että lasten nuoruus- ja aikuisiän työttömyys on yhteydessä vanhempien työttömyyteen ja sen keston. Mitä pidempään vanhempien työttömyysjaksot ovat kestäneet, sitä todennäköisempiä ja pidempiä työttömyysjaksot ovat myös seuraavalla sukupolvella. Tällä on heijastusvaikutuksia laajempaan huono-osaisuuden syntymiseen erityisesti silloin, kun siihen liittyy toimentulotuen asiakkuus. (Saari 2020, 81.) Haasteena on myös se, ettei heikoimmassa asemassa olevan väestön tarpeisiin vastaaminen onnistu toivotulla tavalla niin sosiaali-, terveys- kuin työvoimapalveluissa (Kerätär 2016, 82). Heikki Hiilamo (2014, 83) tiivistää hyvin työttömyyden ja sen seuraukset näin:

”Kaikessa karuudessaan voidaan todeta, että työttömyys on aluksi työtä vaille olemisen seuraus, mutta pitkittyessään siitä tulee työttömyyden syy. Näin huono-osaisuus luo huono-osaisuutta.”

Näin ollen, työttömien subjektiivisen hyvinvoinnin ja työkyvyn tutkimus on ehdottoman tärkeää, jotta voidaan kehittää työttömien hyvinvointia ja työkykyä parantavia palveluita, ja näin pyrkiä suojaamaan hyvinvointia sekä ehkäisemään huono-osaisuutta.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Aartsen, Marja & Veenstra, Marijke & Hansen, Thomas (2017) Social pathways to health: On the mediating role of the social network in the relation between socio-economic position and health. *SSM - Population Health*, 2017:3(C), 419–426.

Aho, Simo (2019) Tutkimus ja työvoimapolitiikka. Teoksessa Tuula Heiskanen, Sirpa Syvänen & Tapio Rissanen (toim.) *Mihin työelämä on menossa? Tutkimuksen näkökulmia*. Tampere: Tampere University Press, 83–138.

Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2013) Työmarkkinatuen saajien koettu terveys ja toimeentulo. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 44–60.

Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo, Helsinki: WSOY.

Anttonen, Anneli & Häikiö, Liisa & Kolbeinn, Stefánsson (2012). *Welfare State, Universalism and Diversity*. Gloucestershire: Edward Elgar Publishing.

Binder, Martin & Coad, Alex (2015) Heterogeneity in the Relationship Between Unemployment and Subjective Wellbeing: A Quantile Approach. *Economica (London)* 82:328, 865–891.

Blanchflower, David & Oswald, Andrew (2004) Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics* 88:7-8, 1359–1386.

Buffel, Veerle & Missinne, Sarah & Bracke, Piet (2017) The social norm of unemployment in relation to mental health and medical care use: the role of regional unemployment levels and of displaced workers. *Work, employment and society* 31:3, 501–521.

Burchell, Brendan (2011) A Temporal Comparison of the Effects of Unemployment and Job Insecurity on Wellbeing. *Sociological Research Online* 16:1, 1–13.

Clark, Andrew (2003) Unemployment as a Social Norm: Psychological Evidence from Panel Data. *Journal of Labor Economics* 21:2, 323–351.

Clark, Andrew & Oswald, Andrew (2002) A simple statistical method for measuring how life events affect happiness. *International Journal of Epidemiology* 31:6, 1139–1144.

Cummins, Robert & Nistico, Helen (2002) Maintaining Life Satisfaction: The Role of Positive Cognitive Bias. *Journal of Happiness Studies* 3:1, 37–69.

Diener, Ed (2012) New Findings and Future Directions for Subjective Well-Being Research. *The American psychologist* 67:8, 590–597.

Diener, Ed & Oishi, Shigehiro & Lucas, Richard (2009) Subjective Well-Being: The Science of Happiness and Life Satisfaction. Teoksessa Shane Lopez & C. R. Snyder (toim.) *The Oxford Handbook of Positive Psychology*. 2. painos. New York: Oxford University Press, 187-194.

Ervasti, Heikki & Saari, Juho (2011). Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Gaudeamus Helsinki University Press. 191–218.

Ervasti, Heikki & Venetoklis, Takis (2010) Unemployment and Subjective Well-being: An Empirical Test of Deprivation Theory, Incentive Paradigm and Financial Strain Approach. *Acta Sociologica*, 53(2), 119–139.

Goul Andersen, Jørgen (2002) Coping with long-term unemployment: economic security, labour market integration and well-being. Results from a Danish panel study, 1994–1999. *International Journal of Social Welfare* 11:3, 178–190.

Gould, Raija & Koskinen, Seppo & Seitsamo, Jorma & Tuomi, Kaija & Polvinen, Anu & Sainio, Päivi (2006) Aineisto ja menetelmät. Teoksessa Raija Gould, Juhani Ilmarinen, Jorma Järvisalo & Seppo Koskinen (toim.) Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000-tutkimuksen tuloksia. Helsinki: Eläketurvakeskus, Kela, Kansanterveyslaitos & Työterveyslaitos, 35–54.

Griep, Yannick & Kinnunen, Ulla & Nätti, Jouko & De Cuyper, Nele & Mauno, Sanna & Mäkikangas, Anne & De Witte, Hans (2016) The effects of unemployment and perceived job insecurity: a comparison of their association with psychological and somatic complaints, self-rated health and life satisfaction. *International Archives of Occupational and Environmental Health* 89:1, 147–162.

Heikkilä, Tarja (2008) Tilastollinen tutkimus (7. painos.). Helsinki: Edita.

Heikkilä, Tarja (2014) Tilastollinen tutkimus (9. painos). Helsinki: Edita.

Heiskanen, Tuula (2019) Lopuksi: tutkimustieto työelämän käytännöiksi. Teoksessa Tuula Heiskanen, Sirpa Syvänen & Tapio Rissanen (toim.) Mihin työelämä on menossa? Tutkimuksen näkökulmia. Tampere: Tampere University Press, 363–376.

Hetschko, Clemens & Knabe, Andreas & Schöb, Ronnie (2014) Changing Identity: Retiring from Unemployment. *The Economic Journal* (London) 124:575, 149–166.

Holm, Pasi & Jalava, Jukka & Ylöstalo, Pekka (2006) Työttömien työkyky vuonna 2005. Helsinki: Työministeriö.

Hult, Marja & Lappalainen, Kirsi (2018) Factors associated with health and work ability among long-term unemployed individuals. *International Journal of Occupational Health and Public Health Nursing* 5:1, 5–22.

Ilmarinen, Juhani & Gould, Raija & Järvisalo, Aila & Järvisalo, Jorma (2006) Työkyvyn moninaisuus. Teoksessa Raija Gould, Juhani Ilmarinen, Jorma Järvisalo & Seppo Koskinen (toim.) Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000-tutkimuksen tuloksia. Helsinki: Eläketurvakeskus, Kela, Kansanterveyslaitos & Työterveyslaitos, 17–34.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita: Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.

Julkunen, Ilse (2001). Coping and Mental Well-being among Unemployed Youth-A Northern European Perspective. *Journal of Youth Studies* 4:3, 261–278.

Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.
Julkunen, Raija (2013) Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 45–72.

Järvensivu, Anu (2019) Hei Siri, millainen on työelämän tutkijoiden työn tulevaisuus? Teoksessa Tuula Heiskanen, Sirpa Syvänen & Tapio Rissanen (toim.) Mihin työelämä on menossa? Tutkimuksen näkökulmia. Tampere: Tampere University Press, 327–362.

Jääskeläinen, Anne & Kausto, Johanna & Seitsamo, Jorma & Ojajärvi, Anneli & Nygård, Clas-Hakan & Arjas, Eija & Leino-Arjas, Päivi (2016) Work ability index and perceived work ability as predictors of disability pension: a prospective study among Finnish municipal employees. *Scandinavian Journal of Work Environment & Health* 42:6, 490–499.

Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2013) Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 22–42.

Karjalainen, Jarno & Moisio, Pasi (2010) Kannustin- ja byrokraatialoukut suomalaisessa sosiaaliturvassa. Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 112–125.

Karvonen, Sakari (2019) Koetun hyvinvoinnin tila tunnuslukujen valossa. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 96–100.

Kerätär, Raija (2016) Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Oulu: Oulun yliopisto.

Kerätär, Raija & Taanila, Anja & Härkäpää, Kristiina & Ala-Mursula, Leena (2014) From the disease-based assessment of work ability and functional capacity to a multidimensional assessment mode. Helsinki: *Duodecim* 130:5, 495–502.

Keskitalo, Elsa & Karjalainen, Vappu (2013) Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 7–16.

Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo (2018) Työ ja toimeentulo. Teoksessa Päivikki Koponen, Katja Borodulin, Annamari Lundqvist, Katri Sääksjärvi & Seppo Koskinen (toim.) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa – FinTerveys 2017-tutkimus. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018:4, 19–21.

Kieselbach, Thomas (2003) Long-Term Unemployment among Young People: The risk of Social Exclusion. *American Journal of Community Psychology* 32:1, 69–76.

Kinnunen, Ulla & Nätti, Jouko (2017) Work ability score and future work ability as predictors of register-based disability pension and long-term sickness absence: A three-year follow-up study. *Scandinavian Journal of Public Health* 46:3, 321–330.

Koistinen, Pertti (2014) *Työ, työvoima ja politiikka*. Tampere: Vastapaino.

Koskela, Erkki & Uusitalo, Roope (2003) Kuinka Suomen työttömyys saavutti eurooppalaisen tason. Teoksessa Räsänen, Heikki (toim.) *Parempi työllisyys, pienempi työttömyys – kuinka se tehdään?* Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 83–94.

Koskinen, Seppo & Sainio Päivi (2018) Työkyky. Teoksessa Päivikki Koponen, Katja Borodulin, Annamari Lundqvist, Katri Sääksjärvi & Seppo Koskinen (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa – FinTerveys 2017-tutkimus*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018:4, 132–134.

Kujala, Veikko & Remes, Jouko & Laitinen, Jaana (2006) Regional differences in the prevalence of decreased work ability among young employees in Finland. *International Journal of Circumpolar Health* 65:2, 169–177.

Kunnari, Marika (2017) *Aikuisväestön hyvinvointiin liittyvät huolet ja hyvinvoinnin heikentäjät*. Oulu: Oulun yliopisto.

Laiho, Veera & Hopponen, Anneli & Latvala, Terhi & Rämö, Anna-Kaisa (2010) *Erityisryhmien työkyky: Työttömät ja vammaiset*. Helsinki: Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos.

Lappalainen, Kirsi (2017) *Työttömien työelämävalmiuksien tukeminen: Painopisteenä terveydenhuolto ja verkostoyhteistyö*. Kuopio: University of Eastern Finland.

Leemann, Lars & Isola, Anna-Maria & Kukkonen, Minna & Puromäki, Henna & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2019) *Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. Kyselytutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos, 2018:17.

Lehto, Markku (2020) *Hyvinvointiyhteiskunnan arvot: Avain tulevaisuuden Suomeen*. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Lorentzen, Thomas & Angelin, Anna & Dahl, Espen & Kauppinen, Timo & Moisio, Pasi & Salonen, Tapio (2014) Unemployment and economic security for young adults in Finland, Norway and Sweden: From unemployment protection to poverty relief. *International Journal of Social Welfare* 23:1, 41–51.

Martinelli, Flavia & Anttonen, Anneli & Mätzke, Margitta (2017) *Social Services Disrupted: Changes, Challenges and Policy Implications for Europe in Times of Austerity*. Cheltenham, Gloucestershire: Edward Elgar Publishing.

McQuaid, Ronald & Lindsay, Colin (2016) *The Concept of Employability*. *Urban Studies* (Edinburgh, Scotland), 42:2, 197–219.

Melin, Harri & Saari, Tiina (2019) Työn ja työelämän tutkimuksen muuttuvat maailmat. Teoksessa Tuula Heiskanen, Sirpa Syvänen & Tapio Rissanen (toim.) Mihin työelämä on menossa? Tutkimuksen näkökulmia. Tampere: Tampere University Press, 21-48.

Metsämuuronen, Jari (2003) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä . 2. uud. p. Helsinki: International Methelp.

Metsämuuronen, Jari (2006) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

Metsämuuronen, Jari (2008) Monimuuttujamenetelmien perusteet. Metodologia-sarja 7. Helsinki: International Methelp.

Mukkila, Susanna & Ilmakunnas, Ilari & Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula (2019) Köyhyys ja perusturvan riittävyys. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 79–93.

Niemelä, Pauli (2010) Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro, 16–37.

Nivala, Elna & Ryyänen, Sanna (2013) Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013:14, 9–41.

Nummenmaa, Lauri (2009) Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi.

Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (1993) The quality of life. Oxford: Clarendon.

Ojala, Satu (2016) Työttömyyden sanktioinnin sijaan aktiivisuuslisä yhteiskunnallisesta työstä. Teoksessa Antti Halmetoja, Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.) Sosiaalipolitiikan lumoa. Tampere: Tampere University Press, 102–172.

Pakarinen, Jaana (2018) Työttömyys osallisuuden ja toimintakyvyn menetyksenä. Teoksessa Jouko Kajanoja & Jussi Ahokas (toim.) Työllisyyskysymys. Helsinki: Into, 195–202.

Paltamaa, Jaana & Perttinen, Pirkko (2015) Toimintakyvyn arviointi. ICF teoriasta käytäntöön. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 137.

Pensola, Tiina & Järviskoski, Aila & Järvisalo, Jorma (2006): Työttömyyden ja muiden syrjäytymisriskien yhteys työkykyyn. Teoksessa Raija Gould, Juhani Ilmarinen, Jorma Järvisalo & Seppo Koskinen (toim.) Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Helsinki: Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos, Kansanterveyslaitos ja Työterveyslaitos, 223–239.

Pietilä, Jyrki (2013) Yksinelävät – suuri unohdettu vähemmistö. Yhteiskuntapolitiikka 78:6, 681–684.

Pyöriä, Pasi & Järvinen, Katri-Maria & Lipiäinen, Liudmila (2017) Yhä useampi palkansaaja on vakaalla työuralla. Tieto & trendit: talous, yhteiskunta, ympäristö, 2017:3, 48–53.

Pyöriä, Pasi., Ojala, Satu. & Nätti, Jouko (2019). Työelämän muutokset ajassamme. Mihin työelämä on menossa? Teoksessa Tuula Heiskanen, Sirpa Syvänen & Tapio Rissanen (toim.) Mihin työelämä on menossa? Tutkimuksen näkökulmia. Tampere: Tampere University Press, 139–169.

Raijas, Anu (2011) Arjen hyvinvointi. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 243–263.

Rajavaara, Marketta & Määttä, Anne & Kokko, Riitta-Liisa & Saikku, Peppi & Tarkiainen, Laura (2019) Aktivoivat palvelukokonaisuudet muuttuvassa palvelujärjestelmässä. Teoksessa Marketta Rajavaara, Anne Määttä, Riitta-Liisa Kokko & Laura Tarkiainen (toim.) Aktivointipolitiikkaa yhteisin palveluin: Näkökulmia työllistymistä edistävään monialaiseen yhteispalveluun. Helsinki: Kela, 154–165.

Rouvinen-Wilenius, Päivi (2014) Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.): Osallisuuden jäljillä. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 51–68.

Saari, Juho (2011a) Johdanto. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 9–29.

Saari, Juho (2011b) Hyvinvoinnin tulevaisuus. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 337–361.

Saari, Juho (2011c) Hyvinvoinnin kentät. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus., 33–78.

Saari, Juho & Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa (2020) Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, Juho (2016) Aluksi: Matkalla yksinäisyyteen. Teoksessa Juho Saari (toim.) Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 9–32.

Saikku, Peppi (2013) Näkökulmia työttömän työkykyyn ja työkyvyn arviointiin. Teoksessa Elsa Keskitalo & Vappu Karjalainen (toim.) Mitä on aktivointi ja aktivointipolitiikka? Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa. Terveyden ja hyvinvointi laitoksen julkaisu, 120–149.

Saikku, Peppi (2018) Hallinnan rajoilla: Monialainen koordinaatio vaikeasti työllistyvien edistämässä. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Saikku Peppi & Hannikainen Katri (2019) Työttömien ja työllisten koettu työkyky ja toimeentulo. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 143–158.

Saikku, Peppi & Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (2014) Työttömien ja työllisten koettu hyvinvointi toimintavalmiuksien viitekehyksessä. Teoksessa Marja Vaarama, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 118–143.

Savinainen, Minna & Jauhiainen, Olli & Heikkilä, Hannu & Joensuu, Matti (2020) The concurrent validity of the Abilitator: a self-assessment questionnaire on functioning and work ability. *Journal of Public Health (Berl.)* (2020). <https://doi.org/10.1007/s10389-020-01438-1>.

Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu (2011) Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 106–139.

Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna & Keyriläinen, Marianne (2019) *Digiajan työelämä. Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018*. Helsinki: Tilastokeskus.

Szlachta, Ewa & Gawlik-Chmiel, Barbara & Kallus, K. Wolfgang (2012) Do the long-term unemployed regard themselves as able to work? *Journal of Public Health* 20:5, 505–511.

Särkelä-Kukko (2014) Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Arja Jämsén & Anne Pyykkönen *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 34–50.

Terävä, Eeva & Virtanen, Petri & Uusikylä, Petri & Köppä, Lassi (2011) *Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Tähtinen, Juhani & Laakkonen, Eero & Broberg, Mari (2020) *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. 2. uudistettu painos*. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Uusitalo, Hannu (2020) *Tutkimus ja päätöksenteko hyvinvointivaltiossa: Havaintoja viideltä vuosikymmeneltä*. Helsinki: Into.

van Rijn, Rogier & Robroek, Susan & Brouwer, Sandra & Burdorf, Alex (2014) Influence of poor health on exit from paid employment: a systematic review. *Occupational and Environmental Medicine (London, England)* 71:4, 295–301.

Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Erola, Jani (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 2017:5, 501–512.

Vehkalahti, Kimmo (2014) *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsinki: Finn Lectura.

Victor, Christina & Grenade, Linda & Boldy, Duncan (2005) Measuring loneliness in later life: a comparison of differing measures. *Reviews in Clinical Gerontology* 15:1, 63–70.

WHO (2016) *ICF: toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus: lyhyt versio. 2. muutettu painos*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Wikström, Miia & Anttila, Heidi & Savinainen, Minna & Kouvonon, Anne & Joensuu, Matti (2020) Development and content validity of the Abilitator: a self-report questionnaire on work ability and functioning aimed at the population in a weak labour market position. *BMC Public Health*, 20:1, 327–327.

Winkelmann, Rainer (2008) Unemployment, Social Capital, and Subjective Well-Being. *Journal of Happiness Studies* 10:4, 421–430.

Ylikännö, Minna (2011) *Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämäntilanteissa*. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia.

Ylikännö, Minna & Kehusmaa, Sari (2015) *Muuttuva Salo: Kyselytutkimus äkillisen rakennemuutoksen alueen asukkaiden hyvinvoinnista*. Helsinki: Kela, Kelan tutkimusosasto.

Digitaaliset lähteet

Aarnio, Johanna (2017) Korkea subjektiivisen hyvinvoinnin taso ja työttömyys. Tutkimus perustyöttömyysturvan saajien subjektiivisesta hyvinvoinnista (lisensiaattitutkimus, Turun yliopisto). https://www.utu.fi/sites/default/files/public%3A//media/file/Johanna_Aarnio.pdf. Viitattu 12.12.2020

Alasalmi, Juho & Alimov, Naufal & Ansala, Laura & Busk, Henna & Huhtala, Ville-Valtteri & Kekäläinen, Antti & Keskinen, Peetu & Ruuskanen, Olli-Pekka & Vuori, Lauri (2019) Työttömyyden laajat kustannukset yhteiskunnalle. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminta 2019:16. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-645-4>. Viitattu 14.9.2020

Byrne, David (2017) What is researcher bias? Project Planner. DOI: 10.4135/9781526408556
Cedefop. (2008) Terminology of European education and training policy. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
https://www.cedefop.europa.eu/files/4064_en.pdf. Viitattu 25.10.2020

Ervasti, Heikki (2004) Työttömyys ja koettu hyvinvointi. Deprivaatioteorian, insentiiviteorian ja selviytymisnäkökulman vertailua. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 12(3), 298–318. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/50282>. Viitattu 7.11.2020

Gould, Raija & Härkäpää, Kristiina & Koskinen, Seppo (2015) Työkyvyn arviointi väestötutkimuksessa. TOIMIA Suositus 1.12.2015.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132199/19_Työkyvyn%20arviointi%20vaestotutkimuksessa.pdf?sequence=2. Viitattu 2.5.2020

HE 87/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta. 2020.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_87+2020.pdf. Viitattu 23.9.2020

Heponiemi, Tarja & Wahlström, Mikael & Elovainio, Marko & Sinervo, Timo & Aalto, Anna-Mari & Keskimäki, Ilmo (2008) Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriö, 14/2008. ISBN: 978-952-227-038-2. Viitattu 10.5.2020

Hiiilamo, Heikki (2014) Voisiko osallistava sosiaaliturva lisätä osallisuutta? Yhteiskuntapolitiikka, 79(1), 82–86. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201402201555>. Viitattu 10.8.2020

Hirvilampi, Tuuli (2015) Kestävän hyvinvoinnin jäljillä: Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/154175>. Viitattu 6.8.2020

Hult, Marja & Saaranen, Terhi, & Pietilä, Anna-Maija (2016) Työttömien kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista: haastattelututkimus. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 53:2, 108–118. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/sla/article/view/56917>. Viitattu 17.6.2020

Järvikoski, Aila & Takala, Esa-Pekka & Juvonen-Posti, Pirjo & Härkäpää, Kristiina, (2018) Työkyvyn käsite ja työkykymallit kuntoutuksen tutkimuksessa ja käytännöissä. Helsinki: Kela. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018121050326>. Viitattu 17.6.2020

- Kallio, Anne (2020) Kuntien työllistämispalvelut – elinvoiman vahvistamista vai sosiaalipalvelua? Kunnallisanalan kehittämissäätö 2020:32. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2020/06/kuntien-tyollistamispalvelut.pdf>. Viitattu 15.11.2020
- Kurvinen, Arja & Jolkkonen, Arja & Lemponen, Virpi & Ylhäinen, Marjo (2019) Pitkäaikaistyöttömissä on työvoimapotentiaalia. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:12. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-400-6>. Viitattu 17.6.2020
- KvantiMOTV (2009) Summamuuttuja. Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/summamuuttujat/summamuuttuja.html>. Viitattu 11.5.2020
- KvantiMOTV (2014) Kahden riippumattoman otoksen t-testi. Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/hypoteesi/harjoitus1.html>. Viitattu 11.5.2020
- Lautala, Kalle & Unkila, Kirsi (18.6.2020) Yksinäisyydellä on yhteys työkykyyn [blogikirjoitus]. Haettu osoitteesta <https://www.ttl.fi/blogi/yksinaisyydella-on-yhteys-tyokykyyn/>.
- Lavrakas, Paul (2008). Encyclopedia of survey research methods (Vols. 1-0). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. <https://dx.doi.org/10.4135/9781412963947>. Viitattu 12.11.2020
- Lucas, Richard & Clark, Andrew & Georgellis, Yannis & Diener, Ed (2016) Unemployment Alters the Set Point for Life Satisfaction. Psychological Science 15:1, 8–13. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2004.01501002>. Viitattu 12.11.2020
- Moilanen, Reetta & Taskinen, Kristian & Ruotsalainen, Kaija (2020) Talouden tilannekuva. Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/ajk/koronavirus/koronavirus-ajankohtaista-tilastotietoa/miten-vaikutukset-nakyvat-tilastoissa/talouden-tilannekuva#tyollisyys>. Viitattu 28.10.2020
- Moisio, Pasi & Rämö, Tuomas (2007) Koettu yksinäisyys demografisten ja sosioekonomisten taustatekijöiden mukaan Suomessa vuosina 1994 ja 2006. Yhteiskuntapolitiikka, 72(4), 392–401. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117376>. Viitattu 10.8.2020
- Niinistö, Meeri (17.12.2020) Yllättävä tulos? 86 prosenttia suomalaisista on tyytyväisiä elämäänsä – 4 syytä, miksi pandemiakaan ei selätä suomalaista. Yle Uutiset 17.12.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11693391>. Viitattu 18.12.2020
- Ojala, Satu (27.7.2020) Paluu työelämään edellyttää hyvinvoinnin ja toimijuuden vahvistamista. Helsingin Sanomat: MieliPide 27.7.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006582800.html>. Viitattu 5.1.2021
- Pyykkönen, Jussi & Myrskylä, Pekka & Haavisto, Ilkka & Hiilamo, Heikki & Nord, Ulla (2017) Kadonneet työmiehet. EVA-analyysi 2017:54. http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2017/02/no_54.pdf. Viitattu 23.7.2020
- Rasmussen, Stine & Nätti, Jouko & Larsen, Trine & Ilsoe, Anna & Garde, Anne (2019) Nonstandard Employment in the Nordics: Toward Precarious Work? Nordic journal of working life studies 9:S6, 7–32. DOI:10.18291/njwls.v9iS6.114689

Shemeikka, Riikka & Aho, Simo & Jokinen, Esa & Järnefelt, Noora & Kaakinen, Markus & Kivimäki, Riikka & Korkeamäki, Johanna & Mertala, Sirpa & Mäkiäho, Ari & Parkkinen, Maari & Pitkänen, Sari & Terävä, Kimmo & Vuorento, Mirrka (2017) Työurien jatkaminen vaatii yhteisöllisyyttä ja yhteistoiminnallisuutta. Työuria pidentävät yhteistoiminnalliset keinot (TYPYKE) -tutkimushankkeen loppuraportti. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 38/2017.

https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/3866814/38_Työurien+jatkaminen+vaatii+yhteisöllisyttä+ja+yhteistoiminnallisuutta/97dd63f0-4851-4b27-b965-16c15e8235e3?version=1.0. Viitattu 6.8.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013) Työttömien terveydenhuollon järjestäminen. Kirje kunnille 19.8.2013.

<https://stm.fi/documents/1271139/1365032/Työttömien+terveydenhuollon+järjestäminen/3b1979ea-c36c-4114-9399-6c45e49b40b1>. Viitattu 12.7.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö (2020) Työttömyysturva. <https://stm.fi/tyottomyysturva>. Viitattu 12.7.2020

Stiglitz, Joseph & Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2010) Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress. Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.

<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>. Viitattu 15.5.2020

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2020) Työvoimatutkimus 2020. Helsinki: Tilastokeskus, 1798–7830. <http://www.stat.fi/til/tyti/2020/index.html>. Viitattu 14.12.2020

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2019) Elinolotilasto 2019. Helsinki: Tilastokeskus, 2669–8854. <http://www.stat.fi/til/eot/index.html>. Viitattu 14.12.2020

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2020) ICF-luokitus. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus>. Viitattu 10.3.2020

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019a) Mitä toimintakyky on?

<https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>. Viitattu 25.5.2020

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019b) Lainsäädäntö edellyttää toimintakyvyn arviointia.

<https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/toimintakyvyn-arviointi/lainsaadanto-edellyttaa-laadukasta-arviointia>. Viitattu 25.5.2020

Tilastokeskus (2019) Työvoimatutkimus 2019. Helsinki: Tilastokeskus.

http://www.stat.fi/til/tyti/2019/11/tyti_2019_11_2019-12-20_tie_001_fi.html. Viitattu 7.1.2020

Tilastokeskus (2020a) Työtön. Käsitteet ja määritelmät. Tietoa tilastoista.

<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/tyoton>. Viitattu 29.9.2020

Tilastokeskus (2020b) Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin. Johdatus tilastotieteeseen. Tilastokoulu.

https://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?course_id=tkoulu_tilaj&lesson_id=4&subject_id=7&page_type=sisalto. Viitattu 10.11.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020a) Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut. <https://tem.fi/julkiset-tyovoima-ja-yrityspalvelut>. Viitattu 1.2.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020b) Palvelut kansalaisille. <https://tem.fi/palvelut-kansalaisille>. Viitattu 1.2.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020c) TYP-toimintamalli sovittaa työttömän tarvitsemat palvelut yhteen. <https://tem.fi/tyollistymista-edistava-monialainen-yhteispalvelu>. Viitattu 1.2.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020d) TEM-konserni varautuu koronaviruksen vaikutuksiin. <https://tem.fi/koronavirus>. Viitattu 16.9.2020

Työelämätiето (2019a): Työ- ja toimintakyvyn kokemukset. Työterveyslaitoksen julkaisuja 2019:3. <https://www.työelämätiето.fi/-/fi/dashboards/kykyviisari>. Viitattu 1.2.2020

Työelämätiето (2019b): Kykyviisari kertoo vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien toimintakyvystä. Työterveyslaitoksen julkaisuja 2019:3. <https://www.työelämätiето.fi/#/fi/articles/analysisKykyviisari>. Viitattu 1.2.2020

Työterveyslaitos (2019) Kykyviisari-palvelun erityisehdot. <https://sivusto.kykyviisari.fi/wp-content/uploads/2019/03/Kykyviisari-palvelun-kayttoehdot-2019.pdf>. Viitattu 20.2.2020

Unkila, Kirsi & Lautala, Kalle & Joensuu, Matti & Savinainen, Minna (9.2.2018) Työttömälle mahdollisuus vaikuttaa aktiivitoimiin. Haettu osoitteesta <https://tyottomat.fi/tiedotteet/tyottomalle-mahdollisuus-vaikuttaa-aktiivitoimiin/>.

Valtioneuvosto (2019) Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja, 2019:31. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>. Viitattu 15.10.2020

World Bank. (2019) World Development Report 2019. The Changing Nature of Work. Washington: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1328-3

LIITTEET

Liite 1. Kykyviisari-lomake.

Työ- ja toimintakyvyn itsearviointikysely

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Valitse kysymysten vaihtoehdoista se, joka kuvaa parhaiten tämänhetkistä tilannettasi. Toimija tai palveluntuottaja säilyttää vastaajaan yhdistettävät kyselyt. Kyselyvastaukset siirtyvät Työterveyslaitokselle tunnistamattomassa muodossa. Työterveyslaitos raportoi kyselyn tuloksia siten, ettei yksittäisen henkilön vastauksia voida tunnistaa.

A. Esitiedot

(A1) **Henkilönumero** (0000)

(A2) **Päivämäärä lomaketta täytettäessä (ppkkvv)** (esim. 010816)

(A3) **Hankkeen S-numero** (S00000)

(A4) **Hankkeen nimi**

(A5) **Oletko:**

- Mies
 Nainen
 Muu

(A6) **Ikä vuosina lomaketta täytettäessä**

B. Hyvinvointi

(B1) **Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä elämääsi?** Arvioi yleistä tyytyväisyyttäsi elämään.

- Erittäin tyytyväinen
 Melko tyytyväinen
 En tyytyväinen, mutta en tyytymätönkään
 Melko tyytymätön
 Erittäin tyytymätön

(B2) **Onko terveydentilasi mielestäsi nykyisin?** Arvioi terveydentilaasi kokonaisuutena.

- Hyvä
 Melko hyvä
 Keskitasoinen
 Melko huono
 Huono

(B3) **Miten suoriudut päivittäisistä toimitasi ja tehtävistäsi?** Valitse se numero, joka vastaa parhaiten tilannettasi. Arvioi yleisesti jokapäiväistä elämääsi ja siitä suoriutumista.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

0 = suoriudun
erittäin huonosti

10 = suoriudun
erittäin hyvin

(B4) **Oletetaan, että työkykyysi on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisit nykyiselle työkyvyillesi?** Jos et ole tällä hetkellä töissä, arvioi viimeisintä työtäsi tai ammattisi vaatimuksia. Jos sinulla ei ole ammattia, arvioi tilannettasi suhteessa siihen mitä haluaisit työksesi tehdä.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

0 = en pysty
lainkaan työhön

10 = työkykyni on
parhaimmillaan

(B5) **Millaiseksi koet suhteesi työelämään tällä hetkellä?** Valitse tilannettasi parhaiten kuvaava numero.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

0 = Työelämä tai työllistyminen ei ole minulle ajankohtaista.	1–3 = Minulla ei ole työtä. Minulla on vähäiset edellytykset siirtyä työelämään. Tarvitsen tukea työllistymiseen.	4–5 = Minulla ei ole työtä. Minulla on kuitenkin edellytyksiä siirtyä työelämään. Saatan tarvita tukea työllistymiseen.	6–8 = Minulla on työtä. Minulla on edellytyksiä osallistua työelämään. Saatan kuitenkin tarvita tukea työelämässä jatkamiseksi.	9–10 = Minulla on työtä. Minulla on hyvät edellytykset jatkaa työelämässä.
---	---	--	--	--

C. Osallisuus

Miten seuraavat väittämät kuvaavat tilannettasi?

Arvioi asteikolla 1 = täysin eri mieltä - 5 = täysin samaa mieltä. Valitse numero.

	Täysin eri mieltä				Täysin samaa mieltä
(C1) Saan apua, kun sitä tarvitsen	1	2	3	4	5
(C2) Olen tarpeellinen muille	1	2	3	4	5
(C3) Saan sanoa asiani ja tulen kuulluksi	1	2	3	4	5
(C4) Minua arvostetaan	1	2	3	4	5
(C5) Olen kokenut onnistumisia	1	2	3	4	5
(C6) Ohjaan oman elämäni kulkua	1	2	3	4	5
(C7) Tunnen kuuluvani yhteiskuntaan	1	2	3	4	5
(C8) Olen tyytyväinen ihmissuhteisiini	1	2	3	4	5

(C9) Tunnetko itsesi yksinäiseksi?

- En koskaan
 Hyvin harvoin
 Joskus
 Melko usein
 Jatkuvasti

(C10) Onko elämässäsi ihminen, jonka kanssa voit keskustella avoimesti henkilökohtaisista asioistasi ja ongelmistasi?

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

(C11) **Onko sinulla lemmikkiä tai hoitoeläintä, joka tuo iloa elämääsi?**

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

(C12) **Onko sinulla jokin harrastus tai muuta tekemistä, jonka parissa viihdyt?**

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

(C13) **Kuinka usein tapaavat tai olet yhteydessä ystäviin, sukulaisiin tai tuttuihin, jotka eivät asu kanssasi?**

- Päivittäin tai lähes päivittäin
 1-2 kertaa viikossa
 1-3-kertaa kuukaudessa,
 Harvemmin kuin kerran kuukaudessa
 En koskaan

Miten seuraavat väittämät kuvaavat tilannettasi?

Arvioi asteikolla 1 = täysin eri mieltä - 5 = täysin samaa mieltä. Valitse numero.

	Täysin eri mieltä					Täysin samaa mieltä
(C14) Tulen hyvin toimeen läheisteni kanssa	1	2	3	4	5	
(C15) Minun on helppo pitää yllä ystävyysuhteita	1	2	3	4	5	
(C16) Minun on helppo tutustua uusiin ihmisiin	1	2	3	4	5	
(C17) Minun on helppo olla tekemisissä vieraiden ihmisten kanssa	1	2	3	4	5	

D. Mieli

Tässä on väittämiä ajatuksista ja tuntemuksista. Valitse jokaisen väittämän kohdalla se vastaus, joka parhaiten kuvaa tilannettasi **viimeksi kuluneen kuukauden aikana**.

	En koskaan	Harvoin	Silloin tällöin	Usein	Koko ajan
(D1) Olen tuntenut itseni toiveikkaaksi tulevaisuuden suhteen	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D2) Olen tuntenut itseni hyödylliseksi	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D3) Olen tuntenut itseni rentoutuneeksi	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D4) Olen käsitellyt ongelmia hyvin Olen miettinyt ratkaisuja ja eri vaihtoehtoja miten pääsen ongelmassa eteenpäin.	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D5) Olen ajatellut selkeästi Pystyn erittelemään tunteitani ja toimintaani. Ajatukseni eivät mene sekaisin.	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D6) Olen tuntenut läheisyyttä toisiin ihmisiin	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D7) Olen kyennyt tekemään omia päätöksiä asioista	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D8) Olen kyennyt tarttumaan toimeen asioitteni hoitamisessa	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>
(D9) Olen tuntenut mielihyvää itselleni tärkeistä asioista	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>

E. Arki

Miten suoriudut seuraavista arkipäivän asioista?

Vastaa siinäkin tapauksessa, vaikka kyseiset palvelut tai välineet eivät olisi helposti saatavilla tai asia ei ole sinulle tällä hetkellä ajankohtainen.

	En suoriudu	Paljon vaikeuksia	Jonkin verran vaikeuksia	Vähän vaikeuksia	Suoriudun hyvin
(E1) Kotitöiden tekeminen esim. ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu	1	2	3	4	5
(E2) Kauppa-asioiden hoitaminen esim. ruoka- ja vaateostokset, hygieniatuotteiden osto	1	2	3	4	5
(E3) Julkisten palvelujen käyttäminen esim. pankki, KELA, apteekki, TE-toimisto, sosiaalitoimisto	1	2	3	4	5
(E4) Internetin kautta asioiminen ja tiedon hakeminen esim. verkkopankki, lomakkeiden täyttö, aikataulut	1	2	3	4	5
(E5) Raha-asioista huolehtiminen esim. rahankäytön suunnitteleminen, laskujen maksaminen ajallaan	1	2	3	4	5
(E6) Omasta terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen esim. monipuolinen ruokavalio, liikunnan harrastaminen, sinulle määrättyjen lääkkeiden ottaminen	1	2	3	4	5
(E7) Säännöllisen vuorokausirytmän ylläpitäminen ja riittävä nukkuminen esim. asiointi ja toimiminen päiväsaikaan, olo on päivällä virkeä	1	2	3	4	5
(E8) Omasta puhtaudesta ja siisteydestä huolehtiminen esim. peseytyminen, puhtaat vaatteet	1	2	3	4	5
(E9) Terveyspalvelujen käyttäminen esim. lääkärissä käynti, hammashuolto, laboratorio	1	2	3	4	5
(E10) Kodin ulkopuolella kulkeminen esim. julkiset kulkuneuvot, oma auto, taksi, polkupyörä, jalan	1	2	3	4	5
(E11) Muista huolehtiminen esim. lapset, vanhemmat ja lemmikkieläimet	1	2	3	4	5

F. Taidot

(F1) **Pystytkö yleensä keskittymään asioihin?** esim. kirjan/lehden lukeminen, toisen kuunteleminen, lomakkeen täyttäminen

- Erittäin hyvin
- Hyvin
- Tyydyttävästi
- Huonosti
- Erittäin huonosti

(F2) **Sujuuko sinulta uusien tietojen ja taitojen oppiminen**

- Erittäin hyvin
- Hyvin
- Tyydyttävästi
- Huonosti
- Erittäin huonosti

(F3) **Millaiseksi arvioit muistisi tällä hetkellä. Onko muistisi:**

- Erittäin hyvä
- Hyvä
- Tyydyttävä
- Huono
- Erittäin huono

(F4) **Onko sinulla todettu joku oppimiseen, keskittymiseen tai hahmottamiseen liittyvä vaikeus?**

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Miten seuraavat väittämät kuvaavat ajatuksiasi tulevaisuuden ja osaamisen suhteen?

Arvioi asteikolla 1 = täysin eri mieltä - 5 = täysin samaa mieltä. Valitse numero.

	Täysin eri mieltä					Täysin samaa mieltä
(F5) Suhtaudun tulevaisuuteni myönteisesti	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	
(F6) Minulla on haaveita ja toiveita tulevaisuudelleni esim. arkirytmien löytyminen, päihteettömyys, koulutuksen aloittaminen, työelämään siirtyminen	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	
(F7) Olen valmis näkemään vaivaa ja tekemään asioita tavoitteitteni ja haaveitteni toteutumisen eteen	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	
(F8) Minulla on osaamista, jota voin hyödyntää työelämässä	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	
(F9) Pystyn ilmaisemaan itseäni eri tilanteissa suullisesti esim. kertomaan asiani muille, osallistumaan keskusteluihin	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	
(F10) Pystyn ilmaisemaan itseäni eri tilanteissa kirjallisesti esim. kirjoittamaan työhakemuksen tai muun esittelyn	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	

G. Keho**(G1) Onko fyysinen kuntosi mielestäsi:**

- Hyvä
- Melko hyvä
- Keskitasoinen
- Melko huono
- Huono

(G2) Harrastatko liikuntaa?

Liikunta sisältää kaiken vapaa-ajan liikuntaharjoittelun, hyötyliikunnan tai muun fyysisen ponnistelun, jossa hengästyy ja hikoilee.

- Harrastan liikuntaa vähintään kolme kertaa viikossa
- Harrastan liikuntaa 1-2 kertaa viikossa
- Harrastan liikuntaa, mutta en joka viikko
- Harrastan liikuntaa harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- En harrasta liikuntaa

(G3) Käytätkö säännöllisesti jotakin liikkumisen apuvälinettä, esimerkiksi pyörätuolia tai kävelykeppiä?

- Kyllä
- En

Mikäli vastasit En, vastaa seuraavaksi kysymyksiin G4 ja G6
(G4) Pystytkö levähtämättä kävelemään noin kilometrin?

- Pystyn siihen vaikeuksitta
- Pystyn siihen, mutta vaikeuksia on jonkin verran
- Pystyn siihen, mutta se on minulle erittäin vaikeaa
- En pysty siihen lainkaan

(G6) Pystytkö juoksemaan lyhyehkön matkan (noin sata metriä)?

- Pystyn siihen vaikeuksitta
- Pystyn siihen, mutta vaikeuksia on jonkin verran
- Pystyn siihen, mutta se on minulle erittäin vaikeaa
- En pysty siihen lainkaan

Mikäli vastasit Kyllä, vastaa seuraavaksi kysymyksiin G5, G7
(G5) Jos käytät käsikäyttöistä pyörätuolia tai muuta liikkumisen apuvälinettä, pystytkö levähtämättä kelaamaan tai kävelemään noin kilometrin?

- Pystyn siihen vaikeuksitta
- Pystyn siihen, mutta vaikeuksia on jonkin verran
- Pystyn siihen, mutta se on minulle erittäin vaikeaa
- En pysty siihen lainkaan

(G7) Jos käytät käsikäyttöistä pyörätuolia tai muuta liikkumisen apuvälinettä, pystytkö kelaamaan tai kävelemään vauhdikkaasti lyhyen matkan?

- Pystyn siihen vaikeuksitta
- Pystyn siihen, mutta vaikeuksia on jonkin verran
- Pystyn siihen, mutta se on minulle erittäin vaikeaa
- En pysty siihen lainkaan

(G8) **Onko sinulla yksi tai useampi pitkäaikainen fyysinen tai psyykinen sairaus, oire tai vamma?** Pitkäaikaisella tarkoitetaan vähintään kuusi kuukautta kestänyttä tai kestäväää ajanjaksoa.

- Ei
 Kyllä

Mikäli vastasit Kyllä:

Arvioi, miten haittaavia nämä sairaudet, oireet tai vammat ovat. Valitse haitan määrää parhaiten kuvaava numero.

(G9) **Haitta vapaa-ajan harrastuksissa**

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

0 = ei lainkaan haittaa

10 = pahin mahdollinen eli erittäin suuri haitta

(G10) **Haitta kotitöiden hoitamisessa**

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

0 = ei lainkaan haittaa

10 = pahin mahdollinen eli erittäin suuri haitta

(G11) **Haitta työssä tai mahdollisessa työssä**

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

0 = ei lainkaan haittaa

10 = pahin mahdollinen eli erittäin suuri haitta

(G12) **Haitta ihmissuhteissa**

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

0 = ei lainkaan haittaa

10 = pahin mahdollinen eli erittäin suuri haitta

H. Taustatiedot

(H1) **Mikä on kotitaloutesi tilanne? Voit valita useamman vaihtoehdon. Vastaa tähän todellisen tilanteesi mukaisesti.**

- Asun yksin
- Asun vanhempani tai vanhempieni kanssa
- Olen yksinhuoltaja
- Olen yhteishuoltaja
- Avo- tai aviopari, ei lapsia
- Avo- tai aviopari ja lapsia
- Asun useamman aikuisen kotitaloudessa esim. kimppa-asunto, opiskelija-asuntola
- Asun ryhmäkodissa tai laitoksessa
- Asun vastaanottokeskuksessa
- Asun asumispalveluyksikössä
- Minulla ei ole vakituista asuntoa

(H2) **Kun kotitaloutesi kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla:**

- Hyvin helppoa
- Helppoa
- Melko helppoa
- Melko hankalaa
- Hankalaa
- Hyvin hankalaa

Mikä on koulutustaustasi?

(H3) **Peruskoulutus:**

- Peruskoulu, kansa- tai kansalaiskoulu
- Suoritan parhaillaan peruskoulua
- Peruskoulu on jäänyt kesken
- En ole käynyt koulua

(H4) **Peruskoulun jälkeinen koulutus: Voit valita useamman vaihtoehdon.**

- Ei peruskoulun jälkeistä koulutusta
- Lukio/ylioppilastutkinto
- Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus (VALMA) tai kurssitus (esim. maahanmuuttajakoulutus)
- Kurssimuotoinen ammatillinen koulutus, ammattitutkinnon osa
- Ammattikoulu- tai opistotason tutkinto, myös näyttötutkinto
- Ammattikorkeakoulututkinto tai alempi korkeakoulututkinto
- Ylempi ammattikorkeakoulututkinto tai ylempi korkeakoulututkinto
- Lisensiaatin tai tohtorin tutkinto
- Koulutus on jäänyt kesken

I. Työ & tulevaisuus

(1) **Mikä parhaiten kuvaa nykyistä työtilannettasi? Voit valita useamman vaihtoehdon.**

- Työharjoittelussa
- Työpajatoiminnassa tai kuntouttavassa työtoiminnassa
- Työkokeilussa
- Työttömänä (työnhakijana TE-toimistossa)
- Työttömänä (en työnhakijana TE-toimistossa)
- Ei-palkatussa työssä esim. vapaaehtois- tai hyväntekeväisytyössä
- Yhdyskuntapalveluksessa
- Opiskelijana tai oppisopimuskoulutuksessa
- Kotona (kotiäiti, -isä tai omaishoitaja)
- Sairauslomalla tai osasairauslomalla
- Eläkkeellä (työkyvyttömyys-, osatyökyvyttömyys-, kuntoutustuki tai osakuntoutustuki, perhe- tai lapseneläke)
- Palkkatyössä (täysiaikainen, osa-aikainen tai palkkatuettu työ)
- Yrittäjänä tai maatalousyrittäjänä
- Ammatinharjoittajana tai freelancerina
- Apurahalla

(2) **Kuinka kauan nykyinen työttömyytesi on kestänyt. Ajattele työttömyytesi kestoja myös ennen nykyisiä kuntoutus- ym. toimenpiteitä.**

- Alle vuoden
- 1–2 vuotta
- 3–4 vuotta
- 5–7 vuotta
- 8–10 vuotta
- yli 10 vuotta
- En ole koskaan ollut työelämässä
- En ole tällä hetkellä työttömänä

Mitkä asiat vaikeuttavat työelämään osallistumistasi?

	Erittäin paljon	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei lainkaan	En osaa sanoa
(13) Työmahdollisuuksien puute	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(14) Töihin liikkumisen vaikeudet esim. hankalat kulkuyhteydet, pitkät välimatkat	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(15) Koulutuksen tai osaamisen puute esim. kielitaito, ammatillisen tutkinnon puuttuminen tai tarve sen päivittämiseen	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(16) Työmotivaation tai työhalujen väheneminen	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(17) Terveysten tai toimintakyvyn liittyvät ongelmat	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(18) Oma elämäntilanne esim. perhe, sukulaiset, ystävät	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(19) Päihteet tai muut riippuvuudet	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(110) Rikosrekisteri- tai huumausainmerkinnät	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>
(111) Taloudellinen tilanne esim. velat, ulosotot	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="6"/>

(112) Uskotko löytäväsi palkkatyötä?

- Kyllä, varmasti
- Kyllä, melko varmasti
- Ehkä, ehkä en
- En usko
- Kysymys ei ole minulle ajankohtainen

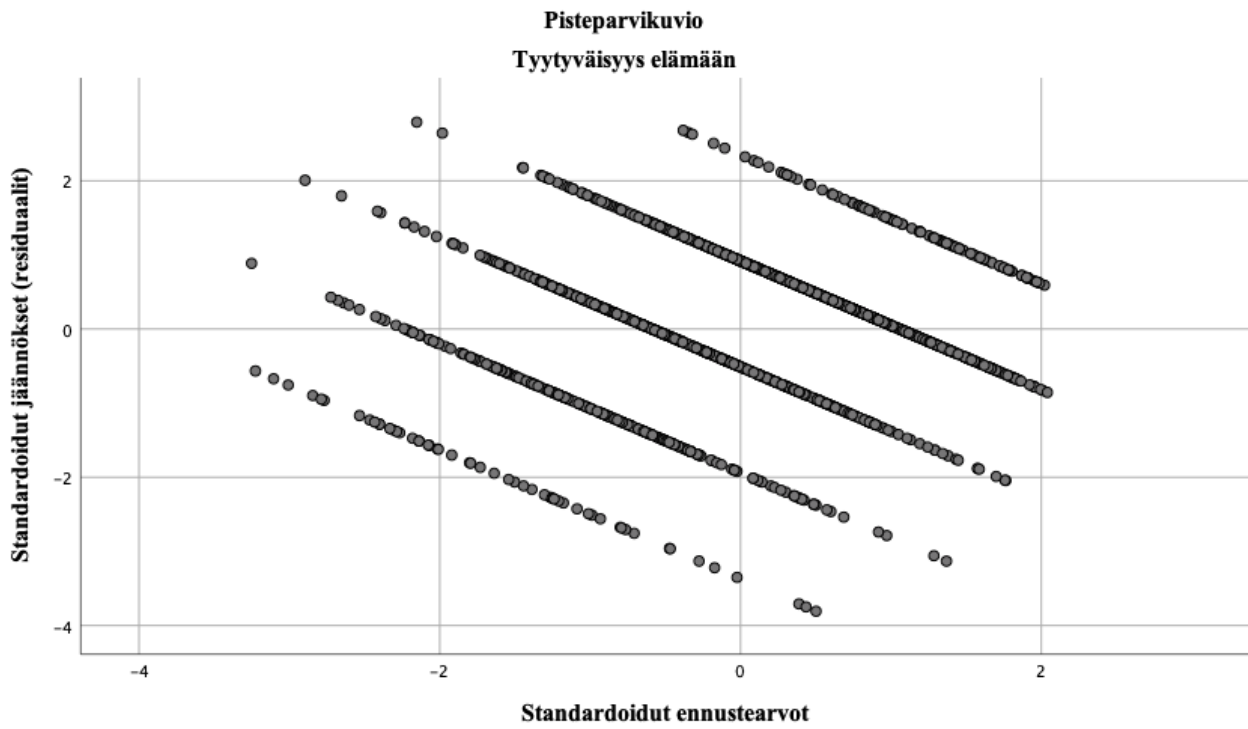
(113) **Uskotko löytäväsi mieleisesi koulutuspaikan?**

- Kyllä, varmasti
- Kyllä, melko varmasti
- Ehkä, ehkä en
- En usko
- Kysymys ei ole minulle ajankohtainen

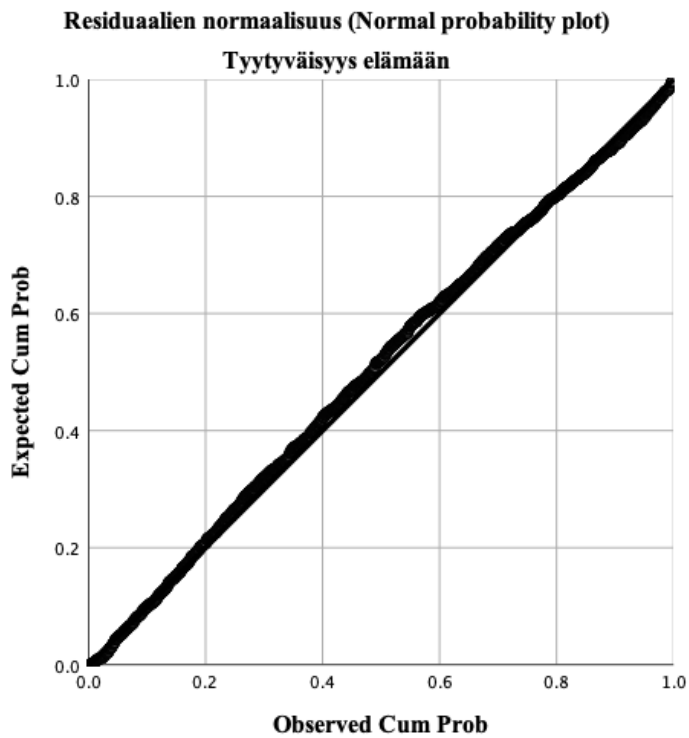
(114) **Mihin elämäsi osa-alueille toivoisit muutosta? Voit valita useamman vaihtoehdon.**

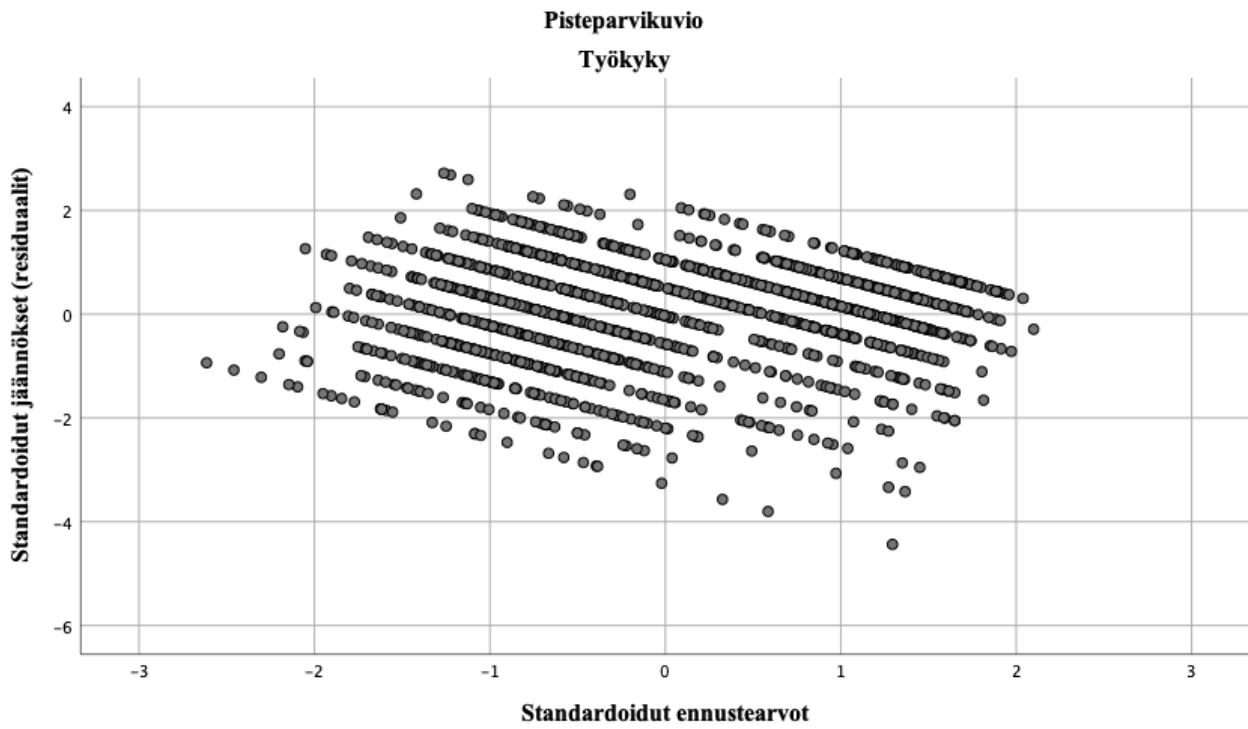
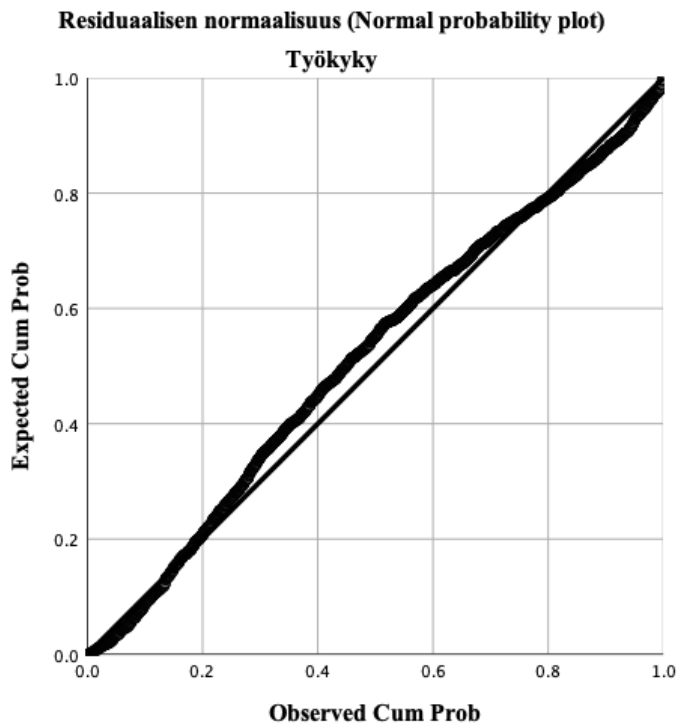
- Työtilanteeseeni tai työllistymiseeni
- Osaamiseeni tai ammattitaitooni
- Taloudelliseen tilanteeseeni
- Terveystilaani
- Nukkumiseeni tai vuorokausirytyksiini
- Ruokavaliooni
- Fyysiseen kuntooni
- Arkeni hallintaan
- Mieleni hyvinvointiin
- Ihmissuhteisiini
- Harrastamiseeni tai osallistumiseeni
- Päihteiden käyttööni tai muihin riippuvuuksiini
- En osaa sanoa
- En koe tarvetta muutokseen

Liite 2. Residuaalien homoskedastisuus. Tyytyväisyys elämään.

Liite 3. Residuaalien normalisuus (Normal probability plot). Tyytyväisyys elämään.

Liite 4. Residuaalien homoskedastisuus. Työkyky.**Liite 5.** Residuaalien normalisuus (Normal probability plot). Työkyky.

Liite 6. Selittävien muuttujien Tolerance ja VIF. Tyytyväisyys elämään sekä työkyky.

Muuttujat	Tyytyväisyys elämään		Työkyky	
	<i>Tolerance</i>	<i>VIF</i>	<i>Tolerance</i>	<i>VIF</i>
Sukupuoli	0,90	1,11	0,90	1,11
Ikä	0,90	1,12	0,90	1,12
Koulutusaste	0,93	1,08	0,93	1,08
Asuuko yksin	0,89	1,13	0,89	1,13
Työttömyyden kesto	0,95	1,05	0,95	1,05
Menojen kattaminen	0,89	1,13	0,89	1,13
Terveystila	0,78	1,28	0,78	1,29
Yksinäisyyden tunne	0,78	1,28	0,78	1,28
Yhteisyyssuhteet	0,32	3,10	0,32	3,10
Itsensä toteuttaminen	0,34	2,91	0,34	2,91

Liite 7. Korrelaatiomatriisi. Lineaarisen regressioanalyysin muuttujien välinen korrelaatio (Pearson⁴, Spearman⁵).

Muuttujat	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. Tyytyväisyys elämään											
2. Työkyky	.389***										
3. Ikä	.054*	-0,042									
4. Sukupuoli	-.079***	0,021	-.086***								
5. Koulutusaste	-0,031	-.161***	-.113***	.049*							
6. Työttömyyden kesto	-.058**	-.114***	.152***	.075**	-0,001						
7. Kotitalouden tilanne	-.168***	-.130***	0,018	.221***	.051*	.091***					
8. Terveydentila	-.387***	-.581***	.066**	-0,034	.143***	.101***	.059*				
9. Taloudellinen tilanne	-.274***	-.212***	.116***	0,009	.076**	.051*	.162**	.216***			
10. Yksinäisyyden tunne	-.358***	-.169***	-.144***	0,000	-0,002	-0,036	.160***	.167***	.157***		
11. Itsensä toteuttaminen	.573***	.545***	.091***	-.138***	-.152***	-.069**	-.177***	-.409***	-.200***	-.314***	
12. Yhteisyyssuhteet	.614***	.443***	.121***	-.162***	-0,039	-.066**	-.199***	-.368***	-.210***	-.418***	.800***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

⁴ Tyytyväisyys elämään, työkyky, ikä, yhteisyyssuhteet, itsensä toteuttaminen

⁵ Sukupuoli, koulutusaste, työttömyyden kesto, kotitalouden tilanne, terveydentila, taloudellinen tilanne, yksinäisyyden tunne